

Dokument nr. 9.

(1955)

Forsvarets Ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1954.

Register.

	Side
<i>I. Innledning</i>	2
<i>II. Ombudsmannens beretning</i>	2
A. Innledning	2
B. Oversikt over behandlede saker i 1954	3
1. Tjenestetidens lengde	3
2. Opptjening av forsømt tjeneste	6
3. Fritaking, utsettelse, overføring	7
4. Utøvelse av disiplinærmyndighet	10
5. Forholdet mellom befal og menige	13
6. Tillitsmenn og tillitsmannsutvalg	16
7. Permisjoner og permisjonsgodtgjørelse	17
8. Lønn, tillegg, godtgjøring, trygd, økonomisk hjelp	20
9. Erstatning	24
10. Forlegningsforhold, underbringelse, kosthold, indre tjeneste, tjenesteforhold, uniforms- spørsmål	27
11. Legetjeneste	34
12. Velferd	36
13. Sosiale saker	37
14. Saker i forbindelse med Forsvarets skoler	39
15. Diverse	42
16. Befalssaker: Tilsetning. Ansiennitet. Beordring. Overføring. Oppsigelse. Tjeneste- forhold	43
17. Befalssaker: Lønn. Tillegg. Godtgjøring. Pensjon	49
18. Befalens boligforhold	54
<i>III. Ombudsmannsnemndas beretning</i>	54
1. Innledning	54
2. Nemndas reiser	56
3. Nemndas møter	57
4. Øvelser	57
5. Forlegningsforhold	59
6. Soldatenes problemer	62
a. Rette mann på rette plass	63
b. Omstilling fra sivil til militær	63
c. Soldatens følelse av usikkerhet og rettsløshet	64
d. Forholdet mellom befal og menige	64
e. Tillitsmannsutvalgene	65
f. Permisjonsbestemmelser	65
g. Økonomiske problemer	66
h. Kostholdet	67
i. Utstyr	67
j. Tannlegetjenesten	68
k. Velferds- og undervisningstjeneste	68
7. Befalens problemer	70

Innledning.

I sin første innberetning til Stortinget (dok. nr. 4, 1954) uttalte Nemnda at den ved reiser, samtaler, konferanser, møter og ved regelmessig gjennomlesning av leiraviser og en mengde annet stoff hadde søkt å dyktiggjøre seg for sin ansvarsfulle oppgave, men hadde følelsen av at ytterligere erfaring var nødvendig før en la fram for Stortinget en detaljert rapport. Av samme grunn var Ombudsmannens beretning svært kortfattet.

I sin innst. S. nr. 140, 1954, bemerker Militærkomitéen at Nemnda og Ombudsmannen i beretningene ikke har omtalt en hel rekke saker av generell og prinsipiell betydning som den ifølge protokollene har hatt til behandling. Militærkomitéen ber derfor Nemnda om at den, når den som den sier senere vil komme med mer detaljert rapport, i fremtidige beretninger tar med saker av generell karakter den har tatt opp eller fått til behandling, likeså at det gis en oversikt over den videre behandling av disse spørsmål og hvilke resultater som er nådd, eventuelt med tilråding — anbefaling til Stortinget.

Stortinget og dermed offentligheten vil da få en fyldigere og bedre oversikt over Nemndas arbeid og vil få bedre grunnlag for vurdering av virksomheten.

Under Stortingets behandling av Nemndas innberetning den 18. juni 1954 ble det fra flere av Stortingets representanter gitt uttrykk for at Ombudsmannsnemndas største oppgave måtte være å rette på alle, også de små ting, små saker som ofte forekommer innen det militære, de personlige spørsmålene. Og det ble gitt uttrykk for at det vel var dette som ikke hadde vært mulig slik som Nemnda hadde lagt opp sitt arbeid.

Nemnda må formentlig selv bære ansvaret for den misforståelse som her kom til uttrykk i og med at Ombudsmannens beretning var så kortfattet. Årsaken til at denne beretning var kortfattet skyltes dels, som nevnt foran, at en hadde følelsen av at en trengte ytterligere erfaring før en la fram en mer detaljert rapport, og dels at en ikke var klar over om det var heldig i detalj å gå inn på «små-sakene» og de personlige spørsmålene.

Det må imidlertid være på det rene at virksomheten, den hele tid siden Forsvarets Ombudsmannsnemnd ble opprettet, har vært å ta seg av både de små saker og de personlige spørsmål, samtidig som en har tatt opp saker av generell og prinsipiell betydning.

Ifølge Stortingets instruks behandler Nemnda bare saker som er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Alle de daglige saker, de små ting og de personlige spørsmål, behandles av Ombudsmannen.

I Nemndas innberetning for virksomheten i 1954 er det tatt hensyn til Militærkomitéens anmodning. Ombudsmannens beretning om den daglige virksomhet er skjøvet i forgrunnen og gir en detaljert oversikt over de saker som har vært oppe til behandling. Nemnda har imidlertid funnet at det, under omtalen av den enkelte sak så langt det er mulig, ikke skal nevnes navn eller angis stedsbetegnelse, og går ut fra at Stortinget vil være av samme oppfatning.

Saker av generell eller prinsipiell art som Nemnda ønsker å gjøre Stortinget oppmerksom på, gi tilråding eller anbefaling om, er tatt med under beretningen om Nemndas virksomhet.

Ombudsmannens beretning.

INNLEDNING

Ombudsmannen har i 1954 behandlet i alt 321 saker. Dessuten er behandlet videre de 59 saker som ikke var avsluttet ved forrige års innberetning. Av årets saker vedrører 47 Marinen eller mannskaper som tilhører denne forsvarsgren, 33 Flyvåpnet og den alt overveiende del, 226 saker Hæren og dens forskjellige tjenestegrener, mens 15 saker vedrører alle forsvarsgrener. 14 av årets saker er ennå ikke ferdig behandlet.

119 saker er tatt opp av enkelte soldater. 78 saker av enkelte befal. 54 av tillitsmenn eller velferdsbefal, på vegne av mannskapene, 25 saker av grupper av befalet, mens Ombudsmannen på eget initiativ har tatt opp 45. Mange av disse saker er tatt opp på grunnlag av innlegg i leiraviser og i dagspressen, eller opplysninger som er gitt i de referater fra tillitsmannsutvalgsmøter som blir sendt til Ombudsmannen.

Disse saker har medført 930 inngående skriv

og 986 utgående. Foruten de journalførte saker har Ombudsmannen hatt en lang rekke konferanser og samtaler med så vel menige som befal uten at en kan angi noe eksakt tall. Det har for det meste dreiet seg om spørsmål hvor Ombudsmannen har gitt råd eller veiledning på forskjellige måter, eller har gjort vedkommende kjent med gjeldende bestemmelser på forskjellige felter.

Ombudsmannen har vært i tvil om i hvilken utstrekning de daglige småsaker skulle tas med i beretningen. I fjorårets rapport valgte Ombudsmannen bare i liten utstrekning å omtale de enkelte saker som hadde vært under behandling. Dette synes ikke å ha vært noen heldig løsning idet det forledet enkelte representanter til å tro at Ombudsmannen ikke i tilstrekkelig grad hadde tatt seg av den «lille manns» problemer. Etter det som ble uttalt i Stortinget i forbindelse med behandlingen av innberetningen har en derfor i år valgt å gi en noe bredere omtale av Ombudsmannens daglige virksomhet og vil som et forsøk gi et kort resymé av en flerhet av de saker som har vært behandlet. I nærværende beretning er nærmere omtalt ca. 200 av de 380 saker som er behandlet i år.

Avdelings- eller personnavn er ikke tatt med under omtalen av den enkelte sak. Omtalen kan selvsagt ikke bli særlig detaljert og kan ikke gi noe fullstendig bilde av arbeidet med den enkelte sak. Det kan bare bli et kort resymé med angivelse av det resultat, foreløpige eller endelige som er oppnådd. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at dette kortfattede resymé vil gi Stortinget et langt bedre bilde av det daglige arbeid ved Ombudsmannens kontor enn fjorårets beretning. Det er mulig at Ombudsmannen denne gang har omtalt for mange saker som ikke direkte er av generell betydning og således heller ikke i år har funnet den endelige form for beretningen. En har imidlertid valgt denne formen for i størst mulig utstrekning å etterkomme Stortingets ønske om å være orientert om virksomheten.

OVERSIKT OVER BEHANDLEDE SAKER I 1954

Tjenestetidens lengde.

229/54. Søknad om å få førstegangstjenesten redusert til 9 mnd.

En korporal som hadde påbegynt tjenesten 11. januar 1954 søkte Ombudsmannens bistand til å få slippe med 9 måneders førstegangstjeneste. Han tilhørte årsklassen 1946 men hadde fått utsettelse med tjenesten på grunn

av utdannelsen. Han var ferdig med Telegrafverkets 2-årige skole i 1947. Ville da ha avtjent verneplikten men Telegrafverket mente han først måtte ta endel av plikttjenesten i Telegrafverket, den var på 3 år. I 1949 kom han inn ved NTH og etter endt studium begynte han på militærtjeneste. Han mente at vernepliktslovens § 12, jfr. § 11, hjemlet adgang til å fastsette hans tjenestetid til 9 mnd. Det var av betydning for ham å slippe med 9 mnd. idet han da hadde mulighet for å komme inn på forsvarets kurs for elektroingeniører idet betingelsen for å komme med på kurset var at førstegangstjenesten var avtjent.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet. I sin redegjørelse opplyste departementet at en plikttjeneste i en offentlig etat ikke fikk noen innflytelse på vedkommendes militære tjenesteplikt. Om soldatens henvisning til vernepliktsloven av 1953 uttalte departementet at denne ikke fikk noen betydning for soldatens forhold i tidsrommet 1947—53, idet den gamle lov her måtte gjelde. Det var dessuten ikke fastsatt slike særregler som den nye lov ga adgang til å utferdige om oppdeling av tjeneste for de som hadde sivil utdanning av betydning for forsvaret. Selv om soldaten hadde utført endel av sin tjeneste etter at han var ferdig med Telegrafverkets skole og resten etter ferdig studium ved NTH, ville han likevel fått 12 måneders tjeneste, idet bestemmelsen om 12 måneders tjeneste også ble gjort gjeldende for de som hadde avtjent endel av verneplikten. Departementet konkluderte med at soldaten skulle ha 12 mnd. tjeneste. Bestemmelsen om 16 mnd. kom ikke til anvendelse i hans tilfelle.

Soldaten ble gjort kjent med departementets uttalelse som Ombudsmannen ikke hadde noe å bemerke til.

63/54. *Mannskaper holdt inne utover tjenestetiden på 12 mnd.*

Av et referat fra et tillitsmannsutvalgsmøte fremgikk det at en avdeling var holdt inne til tjeneste utover tiden 12 mnd. Sjefen svarte på tillitsmennes forespørsel at grunnen til dette var at inntakstiden for vedkommende våpen var forandret, og at mannskapene måtte holdes inne til de nye mannskapene kom.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende generalinspektør og pekte på at det ikke var noen hjemmel for å holde mannskapene inne utover 12 mnd. Generalinspektøren beklaget det inntrufne og var enig i at det ikke fantes hjemmel for den avgjørelse som var blitt truffet.

I mellomtiden tok en av mannskapene som nå var dimittert saken opp med Ombudsmannen og forlangte bl. a. erstatning for den tiden de var holdt inne for lenge.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet og pekte på det ulovlige som her var foregått. Ombudsmannen antydet også at det her måtte vært utvist ansvarsbetingende uaktksomhet av de som hadde truffet avgjørelsen om å holde mannskapene inne utover tiden, ca. 14 dager. Departementet opplyste i sitt svar at det i forbindelse med regulering av inntakstiden var begått en meget beklagelig feil ved fastsettelsen av mannskapenes dimisjonsdato som førte til at de ble holdt inne 14 dager for lenge. Generalinspektøren hadde fått pålegg om at mannskapene skulle få godkjent disse 14 dagene som utført repetisjonsøvelse. Det enkelte mannskap skulle få skriftlig meddelelse om dette.

Disse opplysninger ble meddelt vedkommende som hadde tatt saken opp med Ombudsmannen.

317/54. Klage over at innrykks- og dimisjonsdagen ikke ble regnet med ved beregning av tjenestetidens lengde.

Tillitsmannen for en avdeling som var inne til 90 dagers omskoleringsøvelse opplyste i en henvendelse til Ombudsmannen at med de datoer som var fastsatt for tjenestetiden ville denne bli 93 dager. Saken var tatt opp med avdelingen som ikke ville gjøre noen endring.

Ombudsmannen tok saken opp med den myndighet som administrerte avdelingen og gjorde oppmerksom på at det ikke var anledning til å holde avdelingen inne utover 90 dager. Dimisjonsdagen ble skjøvet fram således at tjenestetiden ble akkurat 90 dager.

206/54. Klage over at reisedagene til og fra det militære tjenestestedet ikke ble regnet med i tjenestetiden.

Tillitsmannen for en 90 dagers omskoleringsavdeling opplyste at mannskapene møtte i Oslo og på Kongsberg hvor de kom under militær kommando, mens selve øvelsene foregikk i Trøndelag. Mannskapene mente at tjenestetiden begynte fremmøtedagen og først var slutt den dagen de kom tilbake til møtestedet. Avdelingen mente imidlertid at tjenestetiden begynte med fremkomsten til Trøndelag og var slutt den dagen de reiste derfra.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren. Tjenestetiden ble regnet fra fremmøtedagen i henholdsvis Oslo og Kongsberg og til avreisedagen fra Trøndelag, idet avdelingen ble dimittert der. Med denne avgjørelse

var tjenestetiden beregnet etter gjeldende bestemmelser og mannskapene ble meddelt dette.

I forbindelse med overgangen til 16 måneders tjeneste i Hæren har Ombudsmannen fått en rekke henvendelser fra enkeltmannskaper med spørsmål om hvor lang tjenestetid de skal ha. Disse sakene er i tur og orden tatt opp med avdelingene og i de mer kompliserte tilfelle med departementet, og avgjørelse er blitt truffet overensstemmende med gjeldende bestemmelser. En finner imidlertid ikke grunn til i detalj å gå inn på hver enkelt av disse saker.

Bestemmelsene om overgangen til 16 måneders tjeneste er utarbeidet av departementet den 22. april 1954. Av disse bestemmelser fremgår det at mannskaper som har påbegynt sin tjeneste før 1. mars 1954 skal ha 12 måneders tjeneste, mens de som begynner tjenesten etter 1. mars skal ha 16 måneder. For så vidt er bestemmelsene greie nok. Men av de saker som er tatt opp med Ombudsmannen fremgår det at det har oppstått tvil om hva som skal regnes som påbegynt tjeneste. Dette uttrykk ser ut til å bli forstått noe forskjellig ved de forskjellige avdelinger. Ombudsmannen har pekt på dette overfor Forsvarsdepartementet og anbefalt at det blir laget nærmere direktiver om hva som skal betraktes som påbegynt tjeneste.

Selv om det blir laget nærmere direktiver på dette felt, er det ikke til å unngå at det likevel kan oppstå urimeligheter ved avgjørelsen av det enkelte tilfelle. Hvis f. eks. en mann er så syk møtedagen at han i det hele tatt ikke kan møte, er det ikke tvilsomt at han, hvis han først blir innkalt etter 1. mars 1954, skal ha 16 måneders tjeneste. En annen vernepliktig er ikke sykere enn at han kan møte. Han blir gående ved avdelingen noen dager før han blir dimittert og får dette godkjent som påbegynt tjeneste, således at han ved fremmøte etter 1. mars 1954 slipper med 12 måneders tjeneste. Av de som er blitt innkalt, men som blir dimittert igjen, kan noen bli sendt hjem med en gang mens andre kan bli gående ved avdelingen noen dager før de blir dimittert. Ved enkelte avdelinger kan to-tre dagers tjeneste bli godkjent som førstegangstjeneste mens andre avdelinger kan nekte å godkjenne en ukes tjeneste som påbegynt tjeneste. Ombudsmannen er klar over at en vurdering av det konkrete tilfelle kan muliggjøre så forskjellige avgjørelser og er videre klar over at avgjørelse av grensetilfelle alltid vil kunne skape urimeligheter. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at det ville bli ferre muligheter for urimelige avgjørelser om alle av eldre årsklasser som ikke

selv var skyld i forsinkelsen eller utsettelse hadde fått 12 måneders tjeneste, mens de som selv hadde søkt utsettelse fikk 16 måneder om betingelsene for øvrig var til stede. Dette spørsmålet har Ombudsmannen tatt opp med departementet.

244/54. Klage over tjenestetidens lengde under øvelse «Blåtind».

Under Nemndas befaring under øvelse «Blåtind» kom det klage fra en mindre avdeling som var innkalt til øvelsen i 60 dager, idet mannskapet, under henvisning til tjenesten for andre avdelinger det var naturlig å sammenlikne seg med, var av den oppfatning at de ikke kunne innkalles til mer enn 30 dagers øvelse.

Etter hjemkomsten fra øvelsen tok Ombudsmannen saken opp med Hærens overkommando. Det var på det rene at denne avdelingen hadde hatt uforholdsmessig mye tjeneste, det meste dog før 1952 da de ordinære repetisjonsøvelser ble innført. I henhold til gjeldende bestemmelser var det full anledning til å innkalle avdelingen til 60 dagers øvelse i 1954. Ser man imidlertid all tjeneste under ett uten å sette skille i 1952, slik som det er gjort i bestemmelsene, får denne avdelingen mer tjeneste enn de fleste. Ombudsmannen pekte på dette, og HOK lovet å sørge for at de av mannskapene ved avdelingen som hadde hatt mest tjeneste ikke skulle bli innkalt til ytterligere ordinær tjeneste i linjen.

Mannskapene ved nevnte avdeling krevde også erstatning for tapt arbeidsfortjeneste for de 30 dagene de uberettiget hadde vært inne til tjeneste. Ombudsmannen meddelte dem at slik som forholdene lå an, ville et krav på erstatning neppe føre fram.

220/54. Klage over for lang tjenestetid under øvelse «Blåtind».

Velferdsoffiseren ved en avdeling som var innkalt til 60 dagers øvelse tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om ikke mannskapene ved hans avdeling bare skulle vært innkalt til 30 dagers øvelse og nevnte i den forbindelse noen eksempler på hvor meget tjeneste enkelte av mannskapene ved avdelingen hadde fra tidligere.

Ombudsmannen tok saken opp med HOK som undersøkte forholdene ved nevnte avdeling. Etter de opplysninger som ble skaffet til veie var det på det rene at mannskapene var innkalt overensstemmende med gjeldende bestemmelser. Det var imidlertid også på det rene at disse mannskaper hadde hatt mye tjeneste tidligere, mer enn de fleste. Dette var forhold avdelingen beklaget, men som de ikke

fant å kunne gjøre noe med. Den ene soldaten som var nevnt i henvendelsen til Ombudsmannen, og som hadde hatt ekstra mye tjeneste, ble dimittert etter 29 dagers tjeneste.

Ombudsmannen har i det forløpne år hatt til behandling flere saker angående førstegangstjenestens lengde i Marinen for de mannskaper som har gjort tjeneste i kortere eller lengre tid ved Sjømilitære korps, men som har sluttet der før kontraktstiden på 6 år har vært omme. En hadde således vel 2 års tjeneste i korpset hvorav ca. 14 måneders sjøtjeneste da han sluttet. Han ble innkalt til avtjening av førstegangstjeneste i Marinen og fikk godkjent bare 3 måneders tjeneste i korpset. En annen hadde nesten 3 års tjeneste hvorav 18 måneders sjøtjeneste og fikk godkjent omtrent det samme til fradrag. Liknende forhold gjør seg gjeldende også for de andre som har søkt Ombudsmannens bistand til å få godkjent mer av tjenesten i korpset som førstegangstjeneste.

Etter Ombudsmannens oppfatning må det være helt klart at de reglene som praktiseres idag er urimelige. En kan komme i den situasjon at en konstabel som slutter i korpset etter 5½ års tjeneste bare får godkjent rekrutt-tiden på 3 måneder som førstegangstjeneste. En må gå ut fra at konstabler med 4—5 års tjeneste i SMK har langt større kvalifikasjoner for tjenestegjøring i Marinen enn etter vanlig avtjening av 18 måneders førstegangstjeneste. Det kan derfor ikke være riktig å innkalle de med så lang tjeneste i SMK til nesten like lang førstegangstjeneste som det personell som, i det hele tatt ikke har vært i tjeneste tidligere. Ombudsmannen er oppmerksom på at elevene ved SMK har relativt god lønn, og den fare for spekulasjon det innebærer om tjenesten for de som går ut av korpset før vervingstiden er omme, skulle godkjennes fullt ut som førstegangstjeneste. Denne fare er imidlertid neppe så stor. For det første er det lite sannsynlig at mange ville gå inn i SMK bare for å komme unna militærtjenesten på en økonomisk sett fordelaktig måte. Dessuten er det etter de regler som praktiseres i dag nesten ikke mulig å få hevet en slik vervingskontrakt. Videre er det verd å merke seg at de omkostninger Marinen har på SMK's personell ikke bare er en investering på lang sikt, idet Marinen, slik som forholdene ligger an, også har adskillig nytte av elevene mens de får sin utdanning. Det kan derfor ikke være noen grunn til ikke å formulere reglene på dette felt langt smidigere enn de er i dag.

Ombudsmannen har foruten å ta saken opp med korpset også hatt en konferanse med

kommanderende admiral og sjefen for personellstaben i Marinens overkommando om dette spørsmål.

SMK meddelte at de tidligere hadde tatt denne sak opp med Marinens overkommando og at det nå ville bli lagt fram et nytt forslag gående ut på at elevenes effektive sjøtjeneste blir godkjent som førstegangstjeneste, dog således at 4 måneders sjøtjeneste i SMK godkjennes som 3 måneders førstegangstjeneste. Dette siste forbehold for å eliminere den forskjell som oppstår ved at elevene i SMK har bedre lønn enn de vanlige vernepliktige.

Sjefen for Marinen var også enig i at bestemmelsene i dag er urimelige. Nye regler er under arbeid uten at en i øyeblikket kan si hva disse kommer til å gå ut på.

Det er også et annet forhold innen SMK som det er naturlig å si litt om i denne forbindelse, nemlig adgangen til å bli løst fra vervingskontrakten. Ombudsmannen tenker da spesielt på de som har bestemte ønsker og planer for sin fremtid og som verver seg til SMK for å realisere sine planer. Det er nok så at korpset ved fordeling av bransje tar hensyn til den enkeltes ønsker, men bare så langt det passer med Marinens behov for personell av de forskjellige kategorier. Det hender derfor at elever som ønsker å komme inn i en spesiell bransje, et ønske som har vært bestemmende for vervingen, ikke blir fordelt til denne bransje. Det er etter Ombudsmannens oppfatning urimelig at denne elev skal gå vervingstiden 6 år ut i en bransje han overhode ikke har interesse av og som er uten betydning for hans fremtidsplaner. Det må han imidlertid slik som bestemmelsene praktiseres i dag. Det burde på en eller annen måte, åpnes adgang for elevene til å tre ut av korpset på et tidligere tidspunkt, hvis deres ønske med hensyn til bransje, i den utstrekning det har vært bestemmende for vervingen, ikke kan oppfylles.

Opptjening av forsømt tjeneste.

Ombudsmannen har for dette spørsmåls vedkommende hatt flere saker til behandling som en ikke har fått noen tilfredsstillende løsning på, og har av den grunn funnet det nødvendig å ta spørsmålet opp på bred basis.

Det har hele tiden vært Ombudsmannens oppfatning at det har vært den nye vernepliktslovs § 19, den tidligere lovs § 50, 3. ledd, som har vært hjemmelen for opptjening av forsømt tjeneste således at § 19's betingelse om manglende kunnskaper skulle være avgjørende for spørsmålet om fravær under militærtjeneste skulle tjenes opp igjen, enten ved direkte fortsettelse av førstegangst-

tjenesten eller ved senere innkalling. De spesielle bestemmelser som finnes om opptjening har imidlertid ikke vært praktisert på denne måte. Av disse bestemmelser fremgår det at mer enn 10 pst. fravær skal opptjenes uten videre, mens det ved kortere fravær skal trefes avgjørelse i hvert enkelt tilfelle. I praksis har det vist seg at f. eks. sjåfører i Brig N er holdt tilbake for å opptjene mindre enn 10 pst. fravær. Dette har så vidt Ombudsmannen skjønner vært gjort fordi det har vært hensiktsmessig å ha sjåførene til stede i overlappingsperioden i forbindelse med brigadeskifte. Andre som er holdt tilbake for avtjening har den vesentlige del av tiden vært beskjefte med å måke snø, mens en som var innkalt til opptjening ble satt til å stoppe om befalsmessens møbler fordi han av helsemessige grunner ikke kunne gjøre vanlig tjeneste.

Ombudsmannen kunne ikke være enig i denne praksis og tok spørsmålet opp med Generalkrigskommisariatet. Her ble det hevdet at § 19 var hjemmelen for å pålegge de mannskapene som ikke hadde den nødvendige opplæring ekstratjeneste utover ordinær tjeneste, mens hjemmelen for opptjening av den forsømte delen av den ordinære tjenestetid var de andre bestemmelser i loven som ga uttrykk for det prinsipp at alle mannskaper skal ha like lang tjeneste. Ombudsmannen tok deretter spørsmålet opp med Forsvarsdepartementet som sa seg enig i Generalkrigskommisariatets forståelse. Ombudsmannen foranlediget spørsmålet forelagt for Justisdepartementets lovavdeling som uttalte at spørsmålet var adskillig tvilsomt. Departementet var imidlertid for sin del tilbøyelig til å være enig i den oppfatning som ble gjort gjeldende av Forsvarsdepartementet, idet Justisdepartementet antok at de beste grunner talte for å forstå vernepliktslovens § 19 slik at den ikke omfattet ordinær opptjening av forsømt tjeneste.

Ombudsmannen har funnet grunn til overfor Stortinget å redegjøre nærmere for sitt syn på spørsmålet idet det er av avgjørende betydning for spørsmålet om opptjeningen om de prinsipper § 19 gir uttrykk for skal gjøres gjeldende eller ikke. Hvis nemlig § 19 er hjemmelen for opptjening, blir hovedkriteriet om vedkommende har fått tilstrekkelig opplæring eller ikke.

Da Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet, svarte departementet at § 19 utelukkende gjaldt spørsmålet om å pålegge nødvendig tilleggstjeneste utover den tiden som er forsømt. Videre uttalte departementet at § 19's uttrykk «tilleggstjeneste» svarte til den gamle lovs § 50, 3. ledd, som bruker uttrykket «ekstraordinær» tjeneste. Endringen i uttrykksmåten var ikke ment som

noen realitetsendring i forhold til den gamle lovs § 50, 3. ledd. Det har derfor vært naturlig å se nærmere på hva som har vært meningen med den gamle lovs § 50, 3. ledd. Av de opplysninger og uttalelser som fremgår av Odelstingets forhandlinger i forbindelse med vernepliktsloven av 1929 er det på det rene at loven av 1929 ikke gir uttrykk for noen realitetsendring i forhold til den samme bestemmelse i loven av 1910. Det er således for dette punkts vedkommende en ubrutt linje i vernepliktslovgivningen fra 1910 til i dag. Departementet, og Generalkrigskommissariatet er for øvrig enig i det. Spørsmålet blir så hvilket omfang § 49, fjerde ledd i loven av 1910 har.

Generalkrigskommissariatet med tilslutning av departementet hevder den oppfatning at § 49, fjerde ledd bare gjelder tilleggstjeneste til den ordinære tjeneste og ikke vanlig opptjening. Generalkrigskommissariatet viser i den forbindelse til daværende generalkrigskommissær Bratlies fortolkning av bestemmelsen sitert i Meddelelse fra Kom. General i Militær Lovsamling av 1912 s. 169—173. Det er riktig nok at Generalkrigskommissæren sier at det synes å være klart at vernepliktslovens § 49, siste ledd, ikke tar sikte på opptjening av forsømt tjeneste men på det tillegg til den ordinære tjeneste som i visse tilfelle har vært anvendt. Denne uttalelse stemmer imidlertid dårlig med det den samme generalkrigskommissær Bratlie ga uttrykk for i Odelsstinget da vernepliktsloven av 1910 ble behandlet. Generalkrigskommissæren uttalte i Odelsstinget at hensikten med bestemmelsen var å lovfeste den praksis som tidligere var fulgt. Det synes å fremgå tydelig av de forskjellige innlegg i debatten at bestemmelsen både gjelder opptjening av forsømt tjeneste og tilleggstjeneste. Bratlie sier selv i et av sine innlegg at praksis har vært at en soldat som har vært syk 6 eller 8 dager, ved innkalling til det påfølgende års bataljonssamling får noen dagers lengere tjeneste enn de andre til erstatning for at han i rekruttåret var inne for kort tid og derfor ikke fikk den fornødne utdannelse, altså vanlig opptjening av forsømt tjeneste. En kan ikke forstå det annerledes enn at det bl. a. var denne praksis det var meningen å lovfeste med bestemmelsen i § 49, 4. ledd. En må kunne gå ut fra, etter det som ble uttalt under debatten, at dette også var Odelstingets mening. Det kan ikke da være riktig utelukkende å legge vekt på Generalkrigskommissærens senere fortolkning av bestemmelsen slik som Generalkrigskommissariatet og departementet gjør i dag.

Det fremgår av Odelstingsdebatten, av Kom. generals midlertidige regler i tilknytning til § 49 av 15. september 1911 og av general-

krigskommissær Bratlies fortolkning av 2. april 1912 at begrunnelsen for både opptjening av forsømt tjeneste og eventuell tilleggstjeneste var at vedkommende soldat manglet den fornødne ferdighet, det kan i et hvert fall ikke være tvilsomt, hvor man nå enn måtte mene å finne hjemmelen for opptjeningen.

Var dette syn det avgjørende i 1910 med datidens kortvarige øvelser, burde det i enda høyere grad være det i dag med 16 og 18 måneders tjeneste, 4 (6) måneders rekruttskole og 12 måneders brigadeteneste. En tjenestetid som først og fremst er bestemt ut fra beredskapsmessige hensyn. Dette syn deles imidlertid ikke av Generalkrigskommissariatet og departementet, som begge synes å mene at hensynet til at alle vernepliktige skal ha samme byrder med like lang tjeneste, er det avgjørende. Til dette syn er det imidlertid å bemerke at den nå gjeldende vernepliktslov selv i § 12, annet ledd, gjør et unntak fra denne regel. Dessuten må det være klart at en som er syk i endel av tjenestetiden, vil bli pålagt større byrder enn andre ved at han i tillegg til sykdommen også må opptjene sykefraværet. Dette føles særlig urimelig av soldater som blir syke som følge av ulykke i tjenesten.

Med de forhold vi har i dag og den tunge byrde militærtjenesten er for ungdommen, må det være riktig ikke å legge større byrder på den enkelte enn det som er nødvendig. Det burde derfor ikke være anledning til å pålegge den enkelte opptjening av forsømt tjeneste i større utstrekning enn det som er nødvendig for å skaffe ham den fornødne opplæring. Det er Ombudsmannens absolutte oppfatning at det prinsipp som er kommet til uttrykk i den nåværende vernepliktslovs § 19, som Ombudsmannen mener også må gjelde opptjening av vanlig tjeneste, i alle fall bør gjelde også for opptjening selvom en skulle finne hjemmelen for opptjeningen i en annen bestemmelse.

Ombudsmannen er kjent med at Forsvarsstaben for tiden arbeider med nye regler, felles for alle forsvarsgrener, om opptjening av forsømt tjeneste. Forsvarsstaben har tidligere fått oversendt to notater Ombudsmannen har skrevet om spørsmålet hvor en mer detaljert enn tilfelle er her, har gått inn på den juridiske siden av spørsmålet. Forsvarsstaben er også gjort kjent med Ombudsmannens syn slik som det er kommet til uttrykk i nærværende beretning.

Fritaking, utsettelse med tjeneste, overføring.

Ombudsmannen har i forbindelse med de store repetisjonsøvingene, f. eks. «Vinter II» og «Blåtind» fått en lang rekke henvendelser fra mennskaper som er innkalt med anmod-

ning om bistand til å bli fritatt for øvelsen eller å få utsettelse.

De som ba om Ombudsmannens bistand hadde alle sammen vektige grunner til å bli fritatt og til å begynne med gikk Ombudsmannen inn for å få søknadene tatt opp til fornyet overveielse. Ombudsmannen er imidlertid kommet til etter hvert at denne praksis ikke er riktig. Det er bare et fåtall som søker Ombudsmannens bistand. Ombudsmannen har således ingen oversikt over alle som søker og har følgelig heller ikke oversikt over hvem av søkerne som har de viktigste grunner til å bli fritatt. Det kan av den grunn hende at de som henvender seg til Ombudsmannen og som får sin søknad tatt opp til fornyet vurdering, blir fritatt til fortrenghet for andre som kanskje har viktigere grunner men likevel ikke har rettet henvendelse til Ombudsmannen. Det viktigste må være at dette spørsmål blir vurdert på det hold, som har den fulle oversikten. Ombudsmannen følger imidlertid med i de saker som blir tatt opp, uten at en finner grunn til å gå nærmere inn på de enkelte saker i denne forbindelse.

Ombudsmannen har også når det gjelder den ordinære førstegangstjeneste fått en rekke henvendelser med anmodning om bistand til å få utsettelse med resttjenesten. I endel av sakene hadde vedkommende først søkt tjenestevei uten at søknaden var innvilget. Ombudsmannen har tatt alle henvendelsene opp med de respektive avdelinger og har pekt på nødvendigheten av å innvilge søknadene i de tilfelle hvor vektige velferdsgrunner har talt for det. Alle slike søknader er innvilget eller det er gjort forandringer i tjenesten som har gjort det unødvendig for vedkommende å bli dimittert. Ombudsmannen finner ikke grunn til å gå nærmere i detalj med hver enkelt sak av denne kategori.

Når det gjelder spørsmålet om overføring til annen tjeneste, har Ombudsmannen hatt en rekke henvendelser også om dette spørsmål.

273/54. Overføring til vernepliktig sivilarbeid av religiøse grunner.

En soldat som hadde avtjent sin førstegangstjeneste, og som hadde vært inne til tjeneste under øvelse «Blåtind», opplyste at han på grunn av sin religiøse oppfatning ikke lenger kunne gjøre tjeneste i Forsvaret, og ba i den forbindelse om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen redegjorde nærmere for betingelsene for å bli overført til sivilarbeid, hva som trængtes av legitimasjoner og hvordan søknaden skulle fremmes.

28/54. Overføring til lettere tjeneste.

En soldat som avtjente førstegangstjenesten var kjent stridende A, men kunne på grunn av en kneskade ikke følge med i tjenesten. Ved en operasjon kunne han bli bra, men ville av forskjellige grunner ikke ta denne operasjon før han var ferdig med tjenesten. Han ba om bistand til å få lettere tjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef og lege samt Forsvarets sanitet. For å få lettere tjeneste måtte soldaten settes ned i dyktighetsgrad. På det nåværende tidspunkt var det etter bestemmelsene ikke anledning til det. Hvis han ikke ville la seg operere nå ville han bli kjent midlertidig udyktig i ett år. Hvis han fortsatt nektet operasjon, ville det så bli tatt standpunkt til om han skulle settes ned i dyktighetsgrad. Han kunne således ikke fortsette i tjenesten med kneskaden og på grunn av den få lettere tjeneste.

283/54. Overføring fra Kystartilleriet til Marinen.

En soldat som skulle avtjene sin verneplikt i Kystartilleriet hadde gjennom sin advokat søkt om overføring. Dette hadde ikke lyktes, og advokaten ba om Ombudsmannens bistand til å få gjennomført overføringen. Begrunnelsen var at vedkommende hadde valgt sjømannsyrket som sitt fremtidige yrke. Hans far var skipsfører, og familien for øvrig hadde sterk tilknytning til sjøen.

Ombudsmannen tok saken opp med Krigskommisariatet som ikke fant grunn til å omgjøre sin avgjørelse. Soldaten kunne ikke kalles «aktiv» sjømann og de nye opplysninger som var gitt endret ikke noe på det synet. Innen vedkommende krigskommisariat var det et langt større antall «aktive sjømenn» enn det etter fordelingsordren kunne fordeles til Marinen. Følgen var at mannskaper som i større grad enn denne kunne karakteriseres som «aktive sjømenn» måtte gjøre tjeneste utenfor Marinen.

Disse opplysninger ble meddelt advokaten som i et nytt skriv la fram ytterligere opplysninger. Disse opplysninger ble oversendt Krigskommisariatet som imidlertid fremdeles ikke fant å kunne overføre vedkommende til Marinen. Ombudsmannen fant ikke å kunne foreta seg noe ytterligere i saken.

26/54. Overføring fra Kystartilleriet til Marinen.

En elev ved en sjømannsskole var innkalt til avtjening av militærtjeneste i Kystartilleriet etter skolens slutt. Vedkommende hadde

valgt sjømannsyrket og gikk nå på sjømannsskolens skipsføreravdeling for å dyktiggjøre seg til sitt arbeid. Han hadde søkt om overføring men søknaden var avslått.

Ombudsmannen tok saken opp med Krigskommissariatet og pekte på hvor viktig det var for denne soldaten, som bevisst hadde valgt sjømannsyrket, å få avtjent sin verneplikt i Marinen. Det ble også pekt på den fordelene det var for forsvaret å få den rette mannen på den rette plassen. Ombudsmannen ba om at det måtte bli forsøkt å få ham overført til Marinen selv om det var vanskelig på grunn av de små styrker som fordeles til denne forsvarsgren.

Søknaden om overføring ble nå etterkommet.

314/54. Søknad om overføring til Heimevernet.

En soldat hadde gjentagne ganger søkt om å bli overført fra de regulære avdelinger til Heimevernet for å avtjene sin verneplikt der. Begrunnelsen var at han på grunn av foreldrenes sykdom i hjemmet ikke kunne være hjemmefra. Soldaten mente selv at vernepliktlovens § 38 hjemlet adgang til sådan overføring. Hans tidligere søknader var avslått, bl. a. en søknad han selv hadde fremmet direkte til departementet.

Ombudsmannen fikk utlånt sakens dokumenter. Det viste seg at hans tidligere søknader var korrekt avslått. Vernepliktslovens § 38 hjemler ikke overføring fra de ordinære styrker til Heimevernet, men bare overføringer innen de forskjellige forsvarsgrener og tjenestegrener. Det er bare de årsklasser som spesielt er betegnet heimevernspliktige som har anledning til å avtjene sin pliktige militærtjeneste i Heimevernet. Disse opplysninger ble meddelt soldaten. Han ble samtidig anbefalt å søke utsettelse med tjenesten i håp om at forholdene skulle ligge bedre til rette for ham senere.

25/54. Overføring til tjeneste som blir godkjent som praksis ved opptagelse på Norges Handelshøyskole.

En soldat som avtjente sin førstegangstjeneste i Brig N var avgitt til kontortjeneste. Han hadde en utmerket eksamen fra Handelsgymnasiet og var lovet opptak på Handelshøyskolen om han kunne skaffe seg nødvendig praksis. Den kontortjeneste han hadde nå ble ikke godkjent, og han ba om Ombudsmannens bistand til å bli overført til annen tjeneste som kunne godkjennes.

Ombudsmannen tok saken opp med Brigaden. I mellomtiden hadde soldaten søkt om overføring til en annen avdeling i Syd-Norge. Brigaden lovet imidlertid at hvis denne søknaden ikke ble innvilget, skulle brigaden overføre ham til et kontor hvor han ville få den nødvendige praksis.

194/55. Overføring til annet tjenestested av velferdsgrunner.

En soldat som var inne til førstegangstjeneste hadde 4 ganger søkt om overføring til et tjenestested nærmere hjemmet. Han var gift og hadde et barn på 9 mnd. Hans kone var meget nervøs, og det var derfor viktig for ham å komme så nær hjemmet som mulig. 3 søknader hadde han ikke fått svar på, mens den 4. var avslått.

Ombudsmannen tok saken opp med sjefen for vedkommende avdeling som ga en lengre redegjørelse for de forskjellige søknaders behandling. Den første var ikke kommet avdelingssjefen i hende, den andre som var begrunnet med soldatens kneskade ble avslått. De to siste var behandlet. 3 ukers tid før saken ble tatt opp med Ombudsmannen var søknaden om overføring innvilget. Det hadde imidlertid tatt litt tid med selve overføringen, idet soldaten skulle ha sådan tjenesten at det måtte foretas visse undersøkelser først.

75/54. Overføring til kontortjeneste i Heimevernet på grunn av ryggskade.

En soldat som på grunn av legeattester hadde fått utsettelse med tjeneste ba om Ombudsmannens bistand til å bli fritatt for tjeneste, eventuelt overført til kontortjeneste i Heimevernet. Han hadde flere ganger fått utsettelse med tjenesten, første gang på grunn av skolegang, senere på grunn av legeattester. Han hadde vært hos en rekke spesialister for ryggsmarter, og var til slutt blitt kjent hjelpe-dyktig B. Han ble senere innkalt til tjeneste igjen. Da måtte han ta noen behandlinger for ryggen. Senere fikk han påny innkallelse, men konsulterte en spesialist igjen og hadde på det tidspunkt henvendelsen til Ombudsmannen skjedd ennå ikke påbegynt sin tjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet og fikk utlånt sakens dokumenter. Sanitétssjefen foreslo samtidig soldaten fremstillet for Forsvarets sakkyndige legeråd for å få truffet en endelig avgjørelse om soldatens tjenestedyktighet.

Ombudsmannen gjorde det kjent for soldaten at han ikke hadde noen grunn til å beklage seg over fremgangsmåten ved lege-

undersøkelsen, og at en søknad fra hans side om å bli fremstillet for Forsvarets sakkyndige legeråd nå ville bli innvilget.

37/54. Søknad om overføring til annen avdeling hvor utdannelsen bedre kunne utnyttes.

En soldat hadde på grunn av sin sivile utdanning blitt tatt ut til å gjennomgå et chifrørkurs. Han var imidlertid etter endt kurs blitt postert et sted hvor det i det hele tatt ikke var bruk for chifrør og hvor han ble satt til å betjene telefonsentralen. Han syntes det vitnet om lite effektiv administrasjon når han etter å ha fått denne spesialutdannelsen ble satt til en post, hvor han i det hele tatt ikke hadde bruk for sin utdanning.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende myndighet som opplyste at de var klar over den tjeneste soldaten nå hadde. Det ville bli bruk for en chifrør i nærmeste fremtid, og det var da meningen å flytte soldaten over i denne stillingen. Disse opplysninger ble meddelt soldaten som straks etter ble overført til denne post.

Utøvelse av disiplinærmyndighet.

209/54. Tre refselsesmetoder for ulovlig bærplukking.

Av en avisartikkel fremgikk det at noen elever ved en befalsskole var refset av troppssjefen fordi de hadde plukket og spist blåbær under en øvelse i spredt orden. Troppssjefen hadde pålagt soldatene å gå ut etter dagens tjeneste og i løpet av 3 timer plukke kokekaret fullt med blåbær som skulle innleveres til troppssjefen. Videre skulle soldatene få perm.nektelse og trekk på militært forhold (oppførselskarakteren).

Ombudsmannen tok saken opp med sjefen for vedkommende befalsskole og ba om at saken ble undersøkt ved å innhente forklaring av de impliserte. Skolesjefen skaffet til veie alle nødvendige opplysninger. Til tross for uttrykkelig forbud var det ikke lyktes å komme uvesenet med blåbærspising under øvelse i spredt orden til livs. Troppssjefen hadde derfor i to tilfelle pålagt henholdsvis 4 og 7 elever å plukke hvert sitt kokekar med blåbær etter tjenestens slutt kl. 19.00. I det ene tilfellet hadde troppssjefen levert bærene på befalets messekjøkken, i det andre tilfellet var bærene blitt stående hos troppssjefen til de råtnet. De impliserte elever var ikke blitt pålagt permisjonsnektelse. Skolesjefen hadde ikke kjent til forholdet og beklaget det inntrufne idet troppssjefens opptreden var både uhjemlet og uklok og hans handlemåte ga grunn til påtale.

Da det i dette tilfelle var ilagt refselse av en befalingsmann som ikke hadde refselsesmyndighet, og det dessuten var anvendt en refselsesform som ikke er hjemlet i disiplinærreglementet, ga Ombudsmannen uttrykk for at saken burde forelegges for jurisdiksjonssjefen. Skolesjefen var enig i det. Jurisdiksjonssjefen og Krigsadvokaten mente imidlertid at saken burde avgjøres ved avdelingen, og det ble gjort ved at vedkommende troppssjef fikk irettesettelse for sin opptreden.

140/54. Berettigelse av å sy igjen lommene på uniformen til en soldat som var sett med hendene i lommen.

Av et referat fra et tillitsmannsutvalgsmøte fremgikk det at en soldat hadde gått med gjensydde uniformsommer 1 måned fordi han var sett med hendene i lommen. Dette var beordret av en kompanisjef. Av referatet synes det å fremgå at vedkommende avdelingssjef var enig i kompanisjefens opptreden.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef og ga uttrykk for at dette var et skremmende eksempel på hvor lite klokt befalet kunne opptre. Var det et velment forsøk på å hjelpe soldaten av med en lei uvane, var denne metode sikkert lite effektiv. Var det ment som en straff, fantes det ingen hjemmel for den slags straffemetoder. Ombudsmannen sendte samtidig en gjenpart av sitt skriv til Generaladvokaten.

Avdelingssjefen svarte at han ikke var enig i kompanisjefens fremgangsmåte, når han imidlertid hadde uttalt seg slik var det fordi han i første omgang ville dekke kompanisjefen. Forholdet med de gjensydde lommene var imidlertid nå brakt til opphør. Avdelingssjefen hadde på bakgrunn av denne episoden snakket med sine kompanisjefer og innskjerpet at det bare måtte anvendes reglementerte refselser. Avdelingen foreslo saken henlagt uten ytterligere forføyninger.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende tillitsmann og redegjorde for avdelingssjefens syn på saken. Ombudsmannen ba om å bli gjort kjent med vedkommende soldats syn på episoden. Tillitsmannen opplyste at soldaten ikke ønsket at det skulle foretas noe mer med saken. Saken ble derfor henlagt uten ytterligere forføyning fra Ombudsmannens side.

119/54. Soning av vaktarrest i telt.

I en avis spurte en innsender hva som var straff i det militære og fortalte i den forbindelse en episode fra «Vinter II». Han hadde i 20 kuldegrader gått vakt utenfor et

16-manns telt som ble benyttet som arrest. Arrestanten lå makelig henslengt i teltet godt forsynt med magasiner og kulørt ukepresse og fyrte så teltoven dirret og hadde det godt og varmt. Når han ikke hadde mer ved, stakk han hodet ut av teltet og forlangte mer, og en mann var nesten opptatt bare med å skaffe arrestanten ved. Imens gikk insenderen utenfor i 20 kuldegrader og holdt vakt og funderte naturligvis på hvem av de to som egentlig var straffet.

Ombudsmannen tok saken opp med Generaladvokaten, idet soning i telt etter Ombudsmannens oppfatning ikke er overensstemmende med disiplinærreglementets bestemmelser om soning av arrest. Ifølge reglementet er det to alternativer for soning, i militært arrestlokale eller i borgerlig fengsel. Eksemplet i dette tilfelle var ekstra uheldig og spørsmålet om hvem som var straffet strengest var i og for seg berettiget.

Generaladvokaten tok saken opp med Forsvarsstaben og uttalte ved sin oversendelse at ordningen neppe var direkte i strid med disiplinærreglementet, idet uttrykket «militært arrestlokale» er så upresist at det må kunne være gjenstand for en viss skjønsmessig vurdering, alt etter forholdene i det enkelte tilfelle. De opplysninger som var gitt i dette tilfelle talte sterkt mot å gjøre bruk av en sådan ordning. Generaladvokaten uttalte at disiplinærmyndigheten ikke under noen omstendighet måtte utøves slik at forholdet ble til latter og forargelse.

Uttalelse ble innhentet fra Generalinspektøren for Infanteriet, Hærens overkommando og Forsvarsstaben som alle uttalte at det burde være adgang til å bruke telt som arrestlokale under marsjer og manøvrer hvor avdelingene må bivuakkere. I slike tilfelle bør man imidlertid være oppmerksom på at arrestanten i henhold til disiplinærreglementet kan pålegges å delta i den daglige tjeneste. I nærværende sak burde f. eks. arrestanten vært pålagt selv å hugge og bære ved til teltet.

Etter de uttalelser som foreligger er det således på det rene at telt kan brukes som arrestlokale i spesielle tilfelle. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at en bør være ytterst varsom med bruken av denne form for soning av vaktarrest. Har ikke avdelingen adgang til ordinære arrestlokaler, bør soningen utsettes eller det bør anvendes andre refselsformer.

31/54. Bruk av flere refselsarter.

Av en leiravis fremgikk det at det ved en avdeling ble knyttet et pålegg om meldeplikt til bestemte tider til en permisjonsnektelse.

Ombudsmannen tok saken opp med Generaladvokaten og pekte på at et sådant pålegg i visse tilfelle ville kunne virke som en tilleggsstraff som ikke var hjemlet i disiplinærreglementet. Ombudsmannen var klar over at de stedlige forhold kunne gjøre det nødvendig med ekstra foranstaltninger for å kunne føre kontroll med at permisjonsnektelsen ble overholdt. Imidlertid kunne ikke dette gi anledning til, som en generell ordning, å knytte meldeplikt til permisjonsnektelsen.

Generaladvokaten var enig i Ombudsmannens syn, og Ombudsmannen tok derfor saken opp med vedkommende overkommando.

Overkommandoen var også enig i Ombudsmannens syn. Når det ved vedkommende avdeling var forhold som nevnt, skyldtes det den oppfatning at mannskaper med permisjonsnektelse heller ikke hadde adgang til det utvidede leirrområde som manskapene ellers kunne ferdes fritt i uten permisjonsvedlegg. Denne betraktning var overkommandoen ikke enig i idet en permisjonsnektelse bare kunne innebære at permisjon ikke ble innvilget i tid og til sted hvor permisjon ellers var nødvendig.

Vedkommende avdeling ble gjort kjent med Overkommandoens syn og ble pålagt å holde seg overensstemmende hermed.

135/54. Klage over Militærpolitiets opptreden.

En soldat var 17. mai 1954 blitt arrestert av en av Militærpolitiets patruljer i Oslo på grunn av beruselse. Da han våknet i arresten om morgenen var han blodig og forslått og hadde bl. a. fått ødelagt nesen. Han måtte gå til lege. Det ble påvist diskolorasjon rundt venstre øye, og hevelse over venstre neseving, breddeforøkelse av nesen og brudd på nesebenet. Soldaten som ikke husket noe særlig av det som var foregått mente han var blitt mishandlet av Militærpolitiet og ba Ombudsmannen ta seg av saken.

Ombudsmannen tok saken opp med Militærpolitiet og ba om at det måtte bli innhentet forklaringer av medlemmene av den MP patrulje som hadde arrestert vedkommende. Samtlige benektet at soldaten var blitt slått. Han hadde imidlertid satt seg kraftig til motverge slik at det ble et basketak for å holde soldaten i bilen under transporten. Under dette basketaket måtte han ha kommet bort i noe slik at han hadde ødelagt nesen. Vedkommende soldat hadde vært såpass beruset at han ikke husket noe særlig fra arrestasjonen, han kunne heller ikke oppgi noen som hadde vært vitner til arrestasjonen og transporten. Det forelå således ingen opplysninger som godtgjorde at ikke Militærpolitets frem-

stilling var korrekt. Ombudsmannen fant derfor ikke å kunne foreta seg noe i saken. Soldaten ville bringe saken inn for domstolene med krav på erstatning for den skade han var påført. Ombudsmannen orienterte soldaten om at kravet neppe ville føre fram, idet en bare hadde Militærpolitiets uttalelse å holde seg til med hensyn til det faktiske hendelsesforløp.

270/54. Militærpolitiets opptreden.

I et ungdomsorgan var det tatt inn et innlegg med tittelen «Bøller i Militærpolitiet». Grunnlaget for artikkelen var en artikkel i en Trondheimsavis hvor det var referert en episode i forbindelse med arrestasjon av en beruset soldat. Etter de opplysninger som var gitt i nevnte artikkel hadde Militærpolitiet opptrådt på en brutal og uhjemlet måte. Ombudsmannen foranlediget forholdet undersøkt. Etter de opplysninger som ble skaffet til veie viste det seg at nevnte artikkel var misvisende og ga et helt galt bilde av det som var foregått. Ombudsmannen ga vedkommende ungdomsorgan de korrekte opplysninger, og artikkelen ble beriktiget overensstemmende med det.

118/54. Adgangen til å utsette soning av vaktarrest til etter endt tjeneste.

I Disiplinærreglementets § 10 er det gitt adgang til utsettelse med soning av arrest til etter endt tjeneste. Det fremgår av bestemmelsen at dette skal gjøres bare når det vil medføre ulempe for tjenesten eller får uheldige følger for den refsede eller noen av hans pårørende å sone i tjenestetiden.

Ut fra Ombudsmannens erfaringer synes det imidlertid som om denne bestemmelse om utsettelse av og til brukes som en tilleggsstraff idet det som regel vil være mye alvorligere for den refsede å sone etter endt tjeneste enn i tjenestetiden. Etter Ombudsmannens oppfatning er det bare i de færreste tilfelle det på grunn av tjenesten er nødvendig å utsette soningen. Ombudsmannen tok derfor dette spørsmål opp med departementet og pekte også på de ubehagelige følger det fikk for arrestantens familie idet hverken lønn eller familietillegg utbetales i den tiden vedkommende soner arrest etter den egentlige tjeneste. Ombudsmannen hadde kjennskap til flere tilfelle hvor kone og barn ble sittende uten eksistensmidler i den tiden familieforsørgeren sonet vaktarrest. Denne praksis førte til resultater som sto stikk i strid med de prinsipper som lå til grunn for bestemmelsen om soning etter endt tjeneste. Resultatet av Ombudsmannens henvendelse ble at disiplinærreglementets pkt. 66

fikk en tilføyelse som skjerpet adgangen til å utsette soningen til etter endt tjeneste. Videre ble bestemmelsene om utbetaling av familietillegg endret således at familietillegg utbetales i den tid forsørgeren soner vaktarrest etter endt tjeneste.

139/54. Utøvelse av disiplinærmyndighet.

Ombudsmannen har tatt opp med departementet spørsmålet om disiplinærmyndighetens utøvelse.

Det er Ombudsmannens inntrykk at det blant svært mange av mannskapene hersker en følelse av usikkerhet og kanskje «rettsløshet», og at dette i en viss utstrekning skyldes den måten disiplinærmyndigheten utøves på. Det er f. eks. på det rene at en innen alle forsvarsgrener ser eksempler på at permisjonsnektelse benyttes som straff uten at disiplinærreglementets bestemmelser om fremgangsmåten for ileggelse av refselse følges. Det er videre på det rene at mannskapene både enkeltvis og kollektivt pålegges forskjellige former for tjeneste som straff uten at dette er hjemlet i disiplinærreglementet. Det er hevdet at mindre forseelser eller uregelmessigheter i tjenesten må kunne straffes f. eks. med permisjonsnektelse uten at det apparat disiplinærreglementet forutsetter settes i gang. Ombudsmannen er ikke enig i dette syn. Er forseelsen så ubetydelig at befalet finner det formålsløst å ilegge en ordinær refselse, må det i disse tilfelle være mer korrekt å gi en advarsel. Den praksis som nå i stor utstrekning følges har også den uheldige følge at den hindrer overordnet myndighet å føre kontroll med disiplinærmyndighetens utøvelse.

Departementet forela Ombudsmannen uttalelse fra forsvarsgrenene. Forsvarsgrenene tok imidlertid bare opp Ombudsmannens uttalelse om permisjonsnektelse og ga uttrykk for at de ikke hadde kjennskap til noe ureglementert bruk av permisjonsnektelse som straff. Departementet opplyste at det ville sende rundskriv til overkommandoene og innskjerpe disiplinærreglementets bestemmelser. Videre uttalte departementet at mannskapene burde ta opp slike tilfelle med høyere militære myndigheter eller Ombudsmannen for å få forholdene klarlagt.

Ukontrollerbar bruk av permisjonsnektelse som refselse er som foran nevnt bare en side av problemet disiplinærmyndighetens utøvelse. Den følelse av å være overlatt befalets forgodtbefinnende som mange mannskaper har i dag blir ikke borte bare med at bruken av permisjonsnektelse som straff skjerpes. Hvordan de øvrige problemer i denne sammenheng skal angripes og hvordan en skal få etablert

det tillitsfulle samarbeid mellom befal og menige som er nødvendig vil Ombudsmannen ta opp med forsvarsgrenene.

Forholdet mellom befal og menige.

196/54. Befalets behandling av mannskapene.

Tre soldater i en og samme avdeling klaget over den måten befalet behandlet mannskapene på.

Den ene var kalt fram foran kompaniet, og troppssjefen hadde sagt til de andre i troppen at de skulle se på soldaten og gjerne le av ham. Soldaten var ikke klar over grunnen til dette opptrinnet. Dagen etter hadde samme soldat meldt seg for troppssjefen og trådte deretter av. Denne avtreten var ikke troppssjefen fornøyd med og kommanderte derfor soldaten til å tre av for en stein i et kvarter. Gjorde han det ikke ordentlig, skulle han få tre av for steinen hele ettermiddagen. Denne soldaten meddelte også at en av de andre mannskapene som var sårbent etter en utmarsj dagen før og ikke greidde å følge med i det som ble kommandert, og fikk derfor ordre om å åle 15 meter.

Den andre soldaten klaget over befalets opptreden i forbindelse med en marsjmerkeprøve. Han og de øvrige soldater i hans kompani hadde i rekruttperioden deltatt i marsjmerkeprøve. Befalet hadde da opplyst at om de klarte marsjmerket første gang slapp de senere prøver. Soldaten hadde stolt på dette og gikk inn for å klare prøven, det lyktes. I begynnelsen av brigadeperioden ble det imidlertid arrangert marsjmerkeprøve påny. På grunn av det løfte som var gitt tidligere reagerte han og de øvrige soldatene mot dette. Han hadde derfor sammen med noen andre tatt det svært med ro og hadde brukt 10 timer og 40 min. på distansen.

Det ble satt i gang etterforskning og under avhøret hadde den fungerende kompanisjef uttalt at det vedkommende soldat hadde gjort var værre enn fyll og bråk i uniform. Soldaten ble refset, men mente selv at det ikke var grunnlag for noen refselse, videre ville han ikke finne seg i å bli sammenlignet med en fyllbøtte og bråkmaker.

Den tredje soldaten klaget også over befalets opptreden i forbindelse med forannevnte marsjprøve. Han hørte med til de som hadde tatt det svært med ro og bl. a. hadde tatt en to timers pause under prøven. To sersjanter hadde kommet etter for å hente soldatene tilbake til leiren. Sersjantene hadde bruk forferdelig kjeft. Soldaten hadde spurt en av sersjantene om noe, men sersjanten

skrek til svar: «Jeg vil faen ikke se deg mer din forbanna slamp», deretter hadde han dyttet til soldaten så han var nære på å falle. Dette hadde soldaten senere rapportert til en fenrik ved kompaniet som hadde uttalt at sersjanten hadde god grunn til å opptre som han gjorde. Den samme sersjanten hadde tidligere uttalt til hele troppen at samtlige vestlendinger var ramp og pakk osv. Det hele endte med at soldaten ble sittende igjen med portforbud og flere døgners vaktarrest etter endt tjeneste.

Denne soldaten refererte også en episode fra rekruttiden. En kveld kl. 23 måtte mannskapene på et rom ut og åle i snøen fordi en av guttene hadde snakket litt. En annen soldat hadde måttet åle 50 meter fordi han på grunn av gnagsår ikke hadde greidd å følge med under fysisk trening.

Ombudsmannen tok disse klagen opp med rekruttavdelingens sjef og soldatens nåværende sjef og ba om at de nødvendige undersøkelser ble igangsatt for å bringe de faktiske forhold på det rene. Klagen var fra ett og samme kompani, og Ombudsmannen ba om opplysninger om hvordan forholdet var mellom befal og menige i de andre kompaniene og ba videre om tillitsmennenes uttalelse.

Sjefen for soldatens nåværende avdeling satte i gang grundige undersøkelser og skaffet til veie alle nødvendige opplysninger om de episoder som var nevnt av klagerne. Avdelingssjefen pekte i sin uttalelse på at de tre soldatene var under etterforskning for en, etter sjefens mening, meget alvorlig pliktforømmelse i forbindelse med den nevnte marsjprøve, og at det kunne se ut som om klagen var angitt ut fra den gamle tesen om at «angrep var det beste forsvar».

Med hensyn til de forskjellige klagen som var fremført ble det opplyst at vedkommende fenrik som hadde tatt den første soldaten frem foran avdelingen, og som hadde latt ham tre av for en stein, var gitt en alvorlig tilrettevisning for ubetenksom opptreden. Fenriken ble for øvrig etter eget ønske dimittert fra avdelingen. Det tilfelle av åling som var nevnt førte til at vedkommende sersjant fikk en alvorlig tilrettevisning for sin opptreden. Videre fikk den sersjanten som hadde brukt fornærmelige uttrykk i forbindelse med marsjprøven en alvorlig tilrettevisning. Mannskapenes klage over refselsen i forbindelse med marsjprøven fant sjefen ubeføyet, og han opprettholdt den ilagte refselse. Etter de opplysninger som var skaffet til veie om forholdene i forbindelse med marsjprøven var Ombudsmannen enig i at mannskapenes opptreden i forbindelse med marsjprøven var klanderverdig og måtte kunne karakteriseres som en pliktforømmelse. Om-

budsmannen hadde derfor ikke mer å bemerke til de disiplinære forføyninger som var truffet. Dette ble meddelt både klagerne og avdelingens sjef, liksom klagerne ble meddelt resultatet av de undersøkelser som var foretatt i forbindelse med de påklagede forhold.

236/54. Forholdet mellom befal og elever ved en befalsskole.

En befalsskoleelev tok i et skriv til Ombudsmannen opp forholdet mellom befal og elever og befalets opptreden. Bakgrunnen for skrevet til Ombudsmannen var en skriftlig protest mot straffarbeid som en av de andre elevene hadde sendt, og som ble lest opp på linjen av skolens nestkommanderende. Nestkommanderende hadde karakterisert skrevet som det største vrøvlet som noensinne var kommet inn til skolen. I sine kommentarer hadde nestkommanderende kommet med endel andre uttalelser som elevene reagerte mot. Han skulle bl. a. ha sagt at skolebatteriet ikke var noen fagforening, en soldat hadde få rettigheter, men desto større plikter, og disse plikter skulle han utføre, den beskyttelse dere søker, den skal jeg love dere at den får dere ikke.

Videre opplyste eleven at en annen elev var satt til 4 timers snømåking etter dagens tjeneste fordi han angivelig hadde oppført seg upassende overfor en befalingsmann. Ved instruksjon ble elevene lært opp til å gi soldatene springmarsj hvis de ikke fulgte med. En fenrik hadde innrømmet at det var straffeekseris, men at det ikke var vanskelig å kamuflere det som oppkvikkende øvelser. Etter elevenes oppfatning ble de ikke på befalsskolen innpodet den nødvendige respekt for lov og rett. Mange av elevene hadde den oppfatning at de som befalingsmenn ville få unnskrenket makt og myndighet og kunne gi de ordrer de ville uten å stå til ansvar for dem.

Eleven hadde sendt sitt skriv tjenestevei og skolesjefens uttalelse fulgte med oversendelsen til Ombudsmannen. De uttalelser fra nestkommanderende som var referert var i det vesentlige riktige. Når det gjaldt leirarbeid utenom tjenesten, var det vanlig å la elever som var refset med frihetsinnskrenking utføre dette. Uttalelsen om at skolen viste liten respekt for lov og rett og praktiserte straffarbeid ville ikke skolesjefen kommentere, men han overveiet å treffe disiplinære forføyninger mot eleven i den forbindelse. Skolesjefen avsluttet sin uttalelse med en karakteristikk av klageren. Han hadde vært vanskelig og opposisjonslysten og hadde vansker med å tilpasse seg militær ånd og tone. Han hadde blandet seg opp i disposisjoner truffet av skolens ledelse. Han var tidligere satt på prøve fordi en var i tvil

om han militært sett holdt mål. Ved prøvetidens utløp ble han imidlertid ikke dimittert idet en mente å spore en bedring i hans opptreden.

Ombudsmannen har senere vært i forbindelse med klageren, som imidlertid ikke ville ha gjort noe mer med saken fordi han var ferdig med skolen og sin militære tjeneste og hadde mistet interessen for saken.

123/54. Befalets opptreden i tillitsmannsutvalget.

Av referater fra to tillitsmannsmøter i en avdeling fremgikk det at tonen mellom befal og menige ikke var så bra. I det ene tilfellet var det klaget på spiseteltet som var i bruk ved avdelingen. Dette spørsmål hadde også vært diskutert tidligere, men siste gang uttalte sjefen at han ikke nå ønsket å høre flere klager om teltet. Ved et annet møte hadde tillitsmennene spurt om det ikke gikk an å finne en mer passende tid for ompuss enn den avdelingen hadde. Til dette svarte sjefen at indretjenesten ved avdelingen var dårlig, hvis den fortsatt var dårlig, skulle avdelingen forsøke å finne en enda mer ugunstig tid for ompuss.

Disse uttalelser grep Ombudsmannen fatt i og pekte på at den slags ikke var egnet til å styrke tillitsmannsutvalgene og tilliten og samarbeidet mellom befal og menige. Når det gjaldt tiden for ompuss, måtte dette betraktes som en kollektiv straff som ikke hadde noen hjemmel i disiplinærreglementet.

Saken ble tatt opp med avdelingssjefens overordnede som undersøkte forholdet. I sin uttalelse opplyste han at han hadde konferert med avdelingens sjef og tillitsmennene om forholdet og trodde ikke det var nødvendig med ytterligere forføyninger for å hindre gjentakelse.

Ombudsmannen foretok intet mer med saken.

162/54. Forholdet mellom befal og menige.

Av et innlegg i en leiravis fremgikk det at forholdet mellom enkelte befal og mannskapene ikke var som det burde være. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef for å få nærmere opplysninger om de episoder som lå til grunn for nevnte artikkel.

Sjefen opplyste i sitt svar at han ikke kunne gi nøyaktige opplysninger om de episoder som lå til grunn for artikkelen, men presiserte at avdelingens befal fra første dag av var forbudt å bruke sterke ord og upassende uttrykk. Han viste imidlertid til et skriv artikkelens forfatter ville sende direkte til Ombudsmannen.

I sitt skriv opplyste artikkelforfatteren at

Ombudsmannen måtte ha misforstått artikkelen. Forholdet mellom befal og menige var det beste, og noe spenningsforhold mellom befal og menige fantes ikke.

Ombudsmannen foretok seg intet mer med saken. 5 måneder senere skrev imidlertid artikkelens forfatter til Ombudsmannen og fortalte at han av avdelingens sjef var presset til å sende sitt første skriv til Ombudsmannen. Han opplyste at forholdet mellom befal og menige var dårlig og fremkom med beskyldninger mot enkelte av befalet for fyll og andre upassende forhold. Under en senere samtale opprettholdt han sine anklager etter at Ombudsmannen hadde pekt på hvor alvorlig dette var.

Ombudsmannen fant saken av den art at det var nødvendig å ta den opp med departementet.

Departementet har foranstaltet rettslig etterforskning igangsatt uten at noe resultat foreligger ennå.

240/54. Klage over en sersjants opptreden.

En kompanitillitsmann klaget til Ombudsmannen over en av kompaniets befalingsmenn. Han førte et skittent og krenkende språk som var en befalingsmann uverdigg. Foruten kraftige uttrykk kom han også til stadighet med trusler. Natten til 17. mai kom han beruset inn på et av soverommene og begynte å klusse med geværene. Under en løpetur avdelingen var ute på hadde han slått en av mannskapene som sakk akterut. Han hadde kalt et av mannskapene inn på sitt kontor og skjelt ham ut på det groveste. Han nektet mannskapene permisjon uten grunn, og han vekket soldatene om natten og kommanderte dem til å rydde opp på rommet til tross for at romordningen ikke var dårligere enn tidligere. Foruten disse forhold var det en rekke andre irritasjonsmomenter som gjorde forholdet vanskelig.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef som satte i gang undersøkelser om sersjantens forhold. Det viste seg at det vesentlige av det som var anført mot ham var riktig. Avdelingens sjef var imidlertid i tvil om det var riktig å refse befalingsmannen og kom i den forbindelse med en del generelle betraktninger om hensiktsmessigheten av å refse enten det gjaldt soldater eller befal. Ombudsmannen var i og for seg enig i avdelings sjefens generelle syn, men fant likevel denne saken så alvorlig at han foreslo for avdelingens sjef å forelegge saken for Generaladvokaten. Avdelingens sjef var enig i det.

Generaladvokaten fant at det var skjellig grunn til å mistenke sersjanten for overtredelse av flere av den militære straffelovs bestem-

melser og anbefalte saken innberettet for juridiksjonssjefen. Dette ble gjort, og det er nå begjært rettslig forundersøkelse mot sersjanten siktet for overtredelse av den militære straffelovs §§ 59, 73, 71 og 56.

231/54. Klage over forholdene ved omskoleringskurs.

I en Osloavis var det i september 1954 tatt inn en større artikkel om forholdene ved et 90 dagers omskoleringskurs hvor bl. a. befalets opptreden var viet ganske stor oppmerksomhet. Befalet benyttet seg av en tone og en oppførsel som var meget forstemmende. Det var kjeftebruk og brøling, og sersjantene forsøkte å hevde seg på alle mulige utspekulerte måter. Til slutt hadde et samlet soldatmøte forlangt at tillitsmennene skulle ta opp saken med kompanisjefen og be om en annen opptreden fra befalets side. Foruten befalets opptreden ble det rettet kraftig kritikk mot en del andre forhold som det ikke er grunn til å gå nærmere inn på i denne forbindelse.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende generalinspektør og ba ham undersøke forholdene nærmere. Avdelingens befal ble gitt anledning til å uttale seg. Ombudsmannen arrangerte deretter et møte med sjefen for kurset, en av trosssjefene, tillitsmennene ved avdelingen samt artikkelens forfatter. Tillitsmennene tok avstand fra artikkelens form og innhold selv om opplysningene om enkelte mindre vesentlige ting var korrekte. Enkelte av befalet hadde til å begynne med vært litt vanskelige å ha med å gjøre, men dette hadde bedret seg etter hvert. Forholdene var ikke, hverken når det gjaldt befalets opptreden eller de øvrige ting som var påklaget, på langt nær slik en kunne få inntrykk av etter å ha lest nevnte artikkel.

Referatet fra møtet ble tilstillet Generalinspektøren. Ombudsmannen fant at det lå utenfor hans oppgave å gi vedkommende Osloavis noe referat.

Det er Ombudsmannens oppfatning at forholdet mellom befal og menige ikke er så godt som det burde være.

De mange uttalelser fra soldater og tillitsmenn om: «at de har mange plikter, men ingen rettigheter», «at de har en følelse av usikkerhet og rettsløshet», «at det er vanskelig å skjelve mellom oppkvikkende øvelser og kollektiv straff» o. l., og de saker som er tatt med ovenfor er beviser for at forholdet mellom befal og menige kunne være bedre.

Da disse forhold i særlig grad berører de meniges almenmenneskelige rettigheter, føl-

ger Ombudsmannen med særlig oppmerksomhet dette spørsmål.

Dette å bedre forholdet mellom befal og menige, vil på bred basis bli tatt opp med forsvarsgrenene.

Tillitsmenn og tillitsmannsutvalg.

299/54. Reglementer til tillitsmenn.

Fra flere tillitsmenn har det vært klaget over at det var så vanskelig å få tak i de bestemmelser som regulerte områder som tillitsmannsutvalgene hadde anledning til å ta opp og arbeide med.

Ombudsmannen tok derfor opp med de tre forsvarsgrener spørsmålet om å lage i stand et sett med reglementer som var av betydning for tillitsmennene i deres arbeid og oppbevare dette settet på et sted så tillitsmennene lett kunne få tak i det når det trengtes. Ombudsmannen tenkte i første rekke på kostregulativet, disiplinærreglementet, reglementet for indre tjeneste, feltregulativet, honnør- og vakt- og uniformsreglementet og for øvrig komplettere denne samling etter hvert som behovet meldte seg.

Tanken ble positivt mottatt i alle forsvarsgrener. Hæren har allerede sendt rundskriv til sine avdelinger om at disse settene skulle lages i stand snarest mulig.

267/54. Forespørsel om retningslinjer for tillitsmenn.

En tillitsmann for en av Flyvåpnets avdelinger klaget over at han følte seg hemmet i sitt arbeid som tillitsmann fordi han ikke hadde noen retningslinjer å gå etter. Han visste ikke hvilke saker som kunne tas opp og visste heller ikke hvordan han skulle forholde seg, når det ikke var mulig å få fremmet saken gjennom tillitsmannsutvalgene.

Ombudsmannen opplyste hvor han kunne finne bestemmelsene om tillitsmannsutvalgene, hvilke saker det kunne ta opp, hvordan det var sammensatt. Videre ble det vist til soldathåndboka som har et eget avsnitt både om tillitsmannsutvalg og Ombudsmannen. Han ble videre gjort kjent med at han kunne ta opp alle tvilsomme spørsmål med Ombudsmannen.

En liknende forespørsel kom fra en tillitsmann i en av Hærens avdelinger. I dette tilfelle ble det også gitt en orientering om tillitsmennenes rettigheter og plikter og hvor bestemmelsene om tillitsmennene var å finne. Det ble videre skrevet til vedkommendes kompanisjef med anmodning om at nyvalgte til-

itsmenn måtte bli orientert om sine rettigheter og plikter og ellers hjulpet til rette.

120/54. Tillitsmannsutvalgsreferater fra Kystartilleriets avdelinger.

Ombudsmannen får tilsendt referater fra alle sentrale tillitsmannsutvalg. For Kystartilleriets vedkommende fikk ikke Ombudsmannen særlig kjennskap til arbeidet i utvalgene i denne tjenestegren fordi fellesutvalgene der på grunn av de store avstander mellom fortene ikke hadde så ofte møter. Ombudsmannen forslo derfor at de enkelte forter skulle sende inn sine referater til Ombudsmannen. Generalinspektøren forela dette for avdelingene som for de flestes vedkommende var enig i den ordning som ble foreslått av Ombudsmannen. Det ble deretter besluttet at de enkelte forter og festningenes fellesutvalg skulle sende referater til Ombudsmannen.

291/54. Dårlig oppslutning om tillitsmannsutvalget.

Av en leiravis for en av Marinens avdelinger fremgikk det at det hadde vært meget vanskelig å få valgt tillitsmenn. Ombudsmannen tok opp med avdelingen spørsmålet om hva som kunne være årsaken til mannskapenes tilsynelatende negative holdning til tillitsmannsutvalgene.

Fra avdelingen ble det opplyst at stasjonen var en utpreget gjennomgangsstasjon hvor mannskapene bare var en kortere tid mellom tjenesten på forskjellige fartøyer. Forholdene ble derfor meget ustabile. Videre var det ved avdelingen plasert endel assosiale mannskaper som ikke kunne brukes til sjøtjeneste. Det var dessuten endel mannskaper fra distriktet rundt stasjonen som var plasert der fordi deres nærver ved hjemmet var ønskelig av forskjellige grunner. Disse mannskapers interesse kretset bare om hjemmet, ikke om stasjonen. Tilbake var det et lite mindretall mannskaper med «normal» tjeneste. Dette var de vesentlige årsaker til vanskelighetene med tillitsmannsutvalgene. Fra avdelingens side ble det gjort det som kunne gjøres for å stimulere interessen. Ombudsmannens henvendelse skulle for øvrig tas opp til diskusjon i tillitsmannsutvalget.

72/54. Valg av tillitsmenn.

Velferdsoffiseren ved en av Flyvåpnets avdelinger tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om avdelingens sjef kunne nekte å godkjenne en tillitsmann som han ikke fant verdig til å være tillitsmann.

Ombudsmannen opplyste at sjefen ikke kunne gjøre det, idet tillitsmennene skulle velges av og blant mannskapene.

108/54. Tillitsmannsutvalgenes sammensetning.

Sjefen for en av Hærens avdelinger ba om å bli orientert om Ombudsmannens syn på spørsmålet om tillitsmennene skulle godkjennes av sjefene. Det ville kunne hende at det ble valgt en tillitsmann som det var umulig å samarbeide med. Dette var tilfelle i et av hans kompanier og kompanisjefen hadde bedt ham om råd. Avdelingens sjef hadde selv hatt en tillitsmann i sitt utvalg som var blitt erklært sinnsyk. Han hadde vanskeliggjort arbeidet atskillig i den tiden han var med.

Ombudsmannen opplyste at sjefen ikke hadde adgang til å nekte å godkjenne tillitsmennene. Disse skulle velges av og blant mannskapene. Skulle det bli valgt en tillitsmann som det ikke var mulig å samarbeide med, fikk sjefen ta dette spørsmålet opp i utvalget og i samarbeid med de andre tillitsmennene forsøke å finne fram til en løsning av vanskelighetene.

224/54. Utveksling av tillitsmenn innen de forskjellige luftkommandoer.

Innen Flyvåpnet hadde tillitsmennene ved de forskjellige avdelinger ytret ønske om utveksling av tillitsmenn. Sjefen for Flyvåpnet hadde godkjent slike kontaktmøter under forutsetning av at transporten kunne foregå med Flyvåpnets fly, på vanlige tjenestereiser. Riksrevisjonen hadde imidlertid antegnet utgiftene til flyforsikring for tillitsmennene på slike reiser under henvisning til at det manglet hjemmel for disse reiseoppdrag.

Flyvåpnet ville gjerne ha Ombudsmannens uttalelse før saken ble forelagt departementet.

Ombudsmannen ga uttrykk for at sådan utveksling sikkert var meget nyttig. Tillitsmennene ville på denne måte bli kjent med andre utvalgs arbeidsmetoder. De kunne diskutere saker av felles interesse og kontaktmøtene ville stimulere interessen for utvalgsarbeidet, og den nære kontakten mellom tillitsmennene som på denne måten ble etablert ville være en god moralsk støtte for den enkelte tillitsmann. Ombudsmannen uttalte at de ville være beklagelig om utvekslingen ble stoppet fordi det ikke fantes hjemmel for dekning av de beskjedne utgifter utvekslingen medførte.

Da saken ble forelagt departementet, samtykket det i at utvekslingen fortsatte og ga anvisning på hvordan omkostningene skulle utgiftsføres.

248/54. Klage over skipssjefens opptreden i tillitsmannsutvalget.

Tillitsmennene ombord i et av Marinens fartøyer klaget over at skipssjefen opptrådte slik i tillitsmannsutvalget at han umuliggjorde samarbeidet i utvalget. De hevdet at skipssjefen opptrådte hissig og usaklig og at utvalgsmøtene var totalt bortkastet så lenge skipssjefen neglisjerte de øvrige medlemmers synspunkter.

Saken ble forelagt for skipssjefen som på sin side beskyldte tillitsmennene for dårlig samarbeidsvilje og usaklig opptreden, idet det ble dratt inn spørsmål som ikke hadde noe med den oppsatte saksliste å gjøre. Skipssjefen hadde latt avholde nyvalg på tillitsmenn og hadde ingen vanskeligheter med de nye tillitsmennene.

Skipssjefens uttalelse ble forelagt for tillitsmennene som imidlertid holdt på sitt. Det sto påstand mot påstand uten at det var mulig for Ombudsmannen å si noe om hvem av partene som hadde rett. Ombudsmannen foreslo imidlertid for skipssjefen at han sammenkalte et møte av gamle og nye tillitsmenn, for å få klart opp og bragt ut av verden de vanskeligheter som hadde vært for å få bragt den ånden og tonen inn i utvalget som er nødvendig for å få et effektivt arbeidende utvalg.

321/54. Bestemmelse om tillitsmannsutvalg og sivilarbeiderleirene.

Ombudsmannen har fra Justisdepartementet mottatt til uttalelse et forslag til bestemmelser om tillitsmannsutvalg for sivilarbeiderleirene. Disse bestemmelsene var utarbeidet overensstemmende med de tilsvarende bestemmelser for Forsvaret. Bortsett fra noen mindre vesentlige innvendinger hadde Ombudsmannen intet å bemerke til forslaget.

Departementet ba samtidig om Ombudsmannens uttalelse om mulighetene for og hensiktsmessigheten av å la sivilarbeiderne komme inn under Forsvarets Ombudsmannsordning.

Dette spørsmål ble drøftet av Nemnda som uttalte at den hadde visse betenkeligheter ved en sådan ordning, men at den likevel ikke ville gjøre noen innvendinger mot en sådan utvidelse av Nemndas arbeidsområde, om Stortinget skulle bestemme det, såfremt Ombudsmannens administrasjon ble utvidet slik at den ble i stand til å klare oppgaven.

Permisjoner og permisjonsgodtgjørelse.

30/53. Velferdspermisjon.

Av referatet fra et tillitsmannsutvalgmøte i en av Marinens avdelinger fremgikk det at en søknad om velferdspermisjon var avslått fordi vedkommende ikke hadde tjenestgjort i 6 mnd.

Ombudsmannen skrev til tillitsmannsutvalget og gjorde rede for hvor Marinens permisjonsbestemmelser var å finne. Det ble videre opplyst at disse bestemmelser ikke inneholdt noe om at en måtte ha 6 mndrs. tjeneste for å få velferdspermisjon. Velferdspermisjon innvilges ved gyldig grunn og permisjonens nødvendighet legitimeres ved attest fra lege eller offentlig myndighet.

18/54. Kveldspermisjoner.

En tillitsmann forespurte om permisjonsbestemmelsene var slik å forstå at det ikke kunne gis kveldspermisjon til kl. 24 før en hadde 6 mndrs. tjeneste og at weekendpermisjoner bare kunne gis til kl. 21.45 søndag.

Ombudsmannen opplyste i sitt svar at mannskapene ikke uten videre hadde krav på permisjon etter gjeldende bestemmelser. Videre at det i de generelle bestemmelser ikke sto noe om at permisjon ikke kunne gis til kl. 24.00 før etter 6 mndrs. tjeneste. Likedan ga Ombudsmannen uttrykk for den oppfatning at det vel måtte kunne gis weekendpermisjon utover kl. 21.45 søndag om f. eks. kommunikasjonsforholdene gjorde det nødvendig. Da det er avdelingens sjef som bestemmer når og til hvilken tid permisjon gis, anbefalte Ombudsmannen at spørsmålet ble tatt opp i tillitsmannsutvalget.

23/54. Spørsmål om hvor stor styrke som kan gis weekendpermisjon.

Under Nemndas befaringsforut for øvelse «Vinter II» ble det av 2 bataljonssjefer reist spørsmål om hvor stor styrke det var anledning til å sende på weekendperm. Det var tvil om 50 pst. bestemmelsen eller $\frac{2}{3}$ reglen skulle anvendes. Regimentsjefen var også i tvil, men mente at 50 pst. bestemmelsen bare gjaldt julepermisjon for de regulære styrkene. Han hadde tatt spørsmålet opp med divisjonen som nærmest var av den oppfatning at bare 50 pst. kunne permitteres.

Ombudsmannen tok med engang saken opp med Sjefen for Hæren og pekte på hvor stor betydning det rent velferdsmessig hadde for soldatene å få weekendpermisjon. Det ble besluttet at regelen om adgang til å permittere $\frac{2}{3}$ av styrken skulle nyttes.

193/54. Jordbrukspermisjon for marinegaster.

4 gaster ombord i en av Marinens jagere hadde søkt om jordbrukspermisjon, men søknaden var avslått. De ba om Ombudsmannens bistand til å få søknadene innvilget. Mann-

skapene hadde søkt om jordbrukspermisjon i tilknytning til en langpermisjon.

Ombudsmannen tok saken opp med skips-sjefen og Marinens overkommando. Det var 30 mann på fartøyet som hadde søkt jordbrukspermisjon, og alle søknadene var vel begrunnet. Fartøyet var imidlertid 20 pst. ubemannet. Det skulle ut på tokt og på grunn av alt det arbeid ombord som måtte utføres før toktet, var det ikke mulig å gi mannskapene permisjon utover langpermisjonen.

Etter de opplysninger som ble gitt fant ikke Ombudsmannen å kunne foreta noe ytterligere i saken.

181/54. Jordbrukspermisjoner for mannskaper i en av Brig N's avdelinger.

3 mann fra en av Brigadens avdelinger hadde søkt om jordbrukspermisjon i forbindelse med en langperm, men hadde fått avslag. De ba derfor om Ombudsmannens bistand.

Alle hadde lagt fram de nødvendige attester som viste at det for alles vedkommende var av stor betydning å få noen dager ekstra fri i forbindelse med langpermisjonen for å hjelpe til med onnearbeid.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen. Det endte med at alle tre fikk de nødvendige dager i tillegg til langpermisjonen.

42/54. Jordbrukspermisjon.

For en soldat ved en av Hærens avdelinger var det meget om å gjøre å få jordbrukspermisjon idet forholdene hjemme var meget vanskelige. Søknaden var imidlertid avslått.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, og soldaten fikk til slutt 10 dagers jordbrukspermisjon før han ble sendt nordover til Brigaden.

37/54. Fortolkning av bestemmelsene om jordbrukspermisjon.

Tillitsmennene ved en av Hærens avdelinger redegjorde i et skriv til Ombudsmannen for hvordan bestemmelsene om jordbrukspermisjon ble praktisert ved avdelingen. Av fremstillingen fremgikk det at avdelingen måtte ha misforstått bestemmelsen om jordbruksarbeideres adgang til jordbrukspermisjon uavhengig av bestemmelsen om felles dognad av avdelingen. Ombudsmannen tok derfor spørsmålet opp med departementet og ba om at det måtte bli gjort klart hvordan bestemmelsene skulle forstås. Departementet sendte et skriv til Hærens overkommando om spørsmålet hvor det ble gitt

uttrykk for en forståelse av bestemmelsene som stemte med Ombudsmannens syn. Den avdelingen det gjaldt ble orientert om dette.

10/54. Spørsmål om julepermisjon — permisjonsnektelse.

En velferdsoffiser spurte på vegne av mannskapene ved sin avdeling om en soldat hadde rett til julepermisjon når han som refselse var ilagt permisjonsnektelse i tiden 15. desember — 15. januar. Videre om en soldat under disse omstendigheter hadde krav på å få julepermisjon etter den 15. januar eller om disse permisjonsdager eventuelt kunne trekkes fra tjenestetiden som således ble avsluttet tilsvarende før.

Ombudsmannen antok at permisjonsnektelse som refselse også måtte omfatte julepermisjon, og at vedkommende i et tilfelle som ovenfor ikke hadde krav på å få julepermisjon etter den 15. januar, og at han heller ikke kunne trekke ubenyttede permisjonsdager fra tjenestetiden. Hvis det derimot i julepermisjonen som han ikke fikk var inkludert opp-tjente langpermisjonsdager etter normen 1 dag pr. måned, måtte han ha krav på å få disse dager senere etter at permisjonsnektelsen var opphørt.

226/54. Spørsmål om mannskapene har krav på langpermisjoner.

Tillitsmennene ved en av Hærens avdelinger tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om mannskapene hadde krav på langpermisjon. Avdelingen fikk annen hver helg weekendpermisjon, men da halvparten av avdelingen hadde lang vei hjem, kunne ikke disse permisjoner nyttes til besøk i hjemmet.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen. Ombudsmannen pekte på at til tross for at mannskapene ikke hadde ubetinget krav på permisjon, ble langpermisjoner alltid gitt ved andre avdelinger overensstemmende med gjeldende bestemmelser. Ombudsmannen gikk ut fra at mannskapene hadde misforstått avdelingens sjef, og at langpermisjonene ble gitt overensstemmende med vanlig praksis.

Avdelingen svarte at det utdannelsesmessig ikke var mulig å samle fridager til lengre permisjoner. De av mannskapene som bodde lengst borte fikk vanligvis to virkedager fri sammen med en helligdag en gang i måneden. De øvrige fikk en dag fri sammen med en helligdag.

Ombudsmannen var ikke enig i den praksis som ble fulgt og tok saken opp med vedkommende generalinspektør. Ombudsmannen pekte på at hensikten med langpermisjonens var å

muliggjøre et eller to lengre opphold i hjemmet i løpet av tjenestetiden, men at det ikke var mulig med den praksis som ble fulgt ved nevnte avdeling.

Generalinspektøren var enig i Ombudsmannens syn og kunne ikke forstå at det rent utdannelsesmessig skulle være noe til hinder for å samle opp dager til sammenhengende fritid, hvis halvparten av styrken fikk fri ad gangen. Generalinspektøren skulle sørge for at nevnte avdeling for fremtiden fulgte den praksis som var trukket opp i bestemmelsene om langpermisjoner.

165/54. Spørsmål om gratis permisjonsreise til Sverige.

En vernepliktig som i 1944 hadde flyttet til Sverige og bosatt seg der ble innkalt til sesjon i Norge. Under sesjonen fikk han opplyst at han ikke behøvde møte til tjeneste om han senere skulle bli innkalt. Året etter fikk han innkalling. Han møtte imidlertid ikke i henhold til de opplysninger han fikk på sesjon. Senere fikk han en ny innkallelse og ble truet med fengselsstraff om han ikke møtte. Han fant det best å møte og har senere gjort tjeneste. Han fikk refundert reiseutgiftene ved fremmøte og fikk i rekruttperioden en permisjonsreise til sitt hjem i Sverige. Hans nåværende avdeling hadde imidlertid nektet ham gratis permisjonsreise nr. 2 og ville bare betale reise penger til hans siste oppholdssted i Norge.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet idet en mente at soldaten hadde krav på gratis permisjonsreise til sitt hjem i Sverige. Etter de opplysninger Ombudsmannen ga fant departementet å kunne samtykke i at soldaten ble tilstått permisjonsreise nr. 2 også.

12/54. Kostgodtgjørelse under permisjon.

Ombudsmannen har av og til fått henvendelser fra mannskapet som mener at de er berettiget til kostgodtgjørelse under permisjon. Dette skyldes sikkert en misvisende opplysning som en gang ble gitt i «Mannskapsavisa». Dessuten at det ved et par anledninger feilaktig er blitt utbetalt sådan kostgodtgjørelse.

Ombudsmannen har med tilslutning av Nemnda tatt opp med departementet spørsmålet om utvidet adgang til utbetaling av kostgodtgjørelse under permisjon. Slik som forholdene er i dag, er det en økonomisk belastning for familien å få sine pårørende hjem. Spesielt gjelder dette gifte mannskapet hvor familien mange ganger bare har familietillegget å klare seg med. Det er Ombudsmannens

oppfatning at mannskapene så lenge de avtjener sin verneplikt burde ha krav på kost enten de er i tjeneste eller har permisjon. Dette så meget mer som innsparte rasjoner nå ikke kommer mannskapene til gode på annen måte.

Departementet sendte saken til forsvarsgrenene til uttalelse, og kostnadsberegning etter disse to alternativer:

I. Kostgodtgjørelse og nattillegg.

II. Beregnet etter kostøret.

Etter alternativ I vil utgiftene beløpe seg til ca. 7 mill. kroner. Etter alternativ II ca. 1,9 mill. kroner.

Under den nåværende økonomiske situasjon har departementet ikke funnet å kunne fremme forslag til bevilgning etter noen av alternativene.

Det var Ombudsmannens mening at kostgodtgjørelsen i tilfelle skulle utbetales etter alternativ II som ville medført en utgift på 1,9 mill. kroner. Ombudsmannen gikk ut fra at det med bevilgning til kost ikke var gjort fradrag for permisjonsdager. Ombudsmannen er klar over at det med den nåværende økonomiske situasjon, som har gjort en tilstramning av forsvarsbudsjettet nødvendig, vil være vanskelig å få gjennomført også alternativ II. Ombudsmannen ser det imidlertid som viktig å få gjennomført dette så snart som mulig. De økonomiske vanskeligheter er store for mange mannskaper, spesielt familieforsørgere på retpisjonsøvelser.

5/54. Nye permisjonsbestemmelser.

Det har i lengere tid vært arbeidet med forslag til ny permisjonsbestemmelser. Ombudsmannen fikk i sin tid utlånt det materiale og de forslag som forelå og avga i januar 1954 en uttalelse.

Forslaget til nye bestemmelser hadde vært sendt en lang rekke militære sjefer til uttalelse. Forslaget var inngående kritisert således at Ombudsmannen ikke fant grunn til å uttale seg om detaljene, idet en gikk ut fra at de uttalelser som allerede forelå ville bli nøye vurdert før de endelige bestemmelser ble utformet.

Ombudsmannen uttalte seg om enkelte hovedpunkter og gikk sterkt inn for at de nye bestemmelser skulle fastslå mannskapenes rett til permisjon, i et hvert fall langpermisjon. Med den lange tjenestetiden burde mannskapene ha et ubetinget krav på permisjon. Det synet at permisjon skulle være en gunstbevisning mot de mannskaper som befalet mente hadde gjort seg fortjent til det, var etter Ombudsmannens oppfatning ikke lenger holdbart. Dessuten gir en sådan ordning muligheter for å benytte permisjonsnektelse som straff uten

at disiplinærreglementets bestemmelse om utøvelse av disiplinærmyndighetene ble iaktatt.

Etter forslaget skulle langpermisjoner beregnes etter 1½ dag pr. tjenestegjort måned. På ledende militært hold ble det gitt uttrykk for en viss engstelse for at dette ville gå ut over tjenesten.

Ombudsmannen gikk sterkt inn for forslagets norm og pekte i den forbindelse på at mannskapene nå som regel var plasert langt unna hjemmet. Ble forslagets norm vedtatt, kunne mannskapene få så lange opphold hjemme at det virkelig kunne bli til noen glede både for soldaten selv og hans familie. Ved denne normen ville også mannskapene få like lang fritid som de var vant til i det sivile liv i henhold til ferielovens bestemmelser.

Når det gjaldt velferdspermisjoner, foreslo Ombudsmannen at et forslag utarbeidet av FUVK burde innarbeides i de endelige bestemmelser, idet FUVK's forslag var bedre enn det opprinnelige.

På grunnlag av de uttalelser som var kommet inn har departementet utarbeidet et nytt utkast til bestemmelser som er sendt forsvarsgrenene til uttalelse.

I det nye utkast har departementet ikke gått inn for tanken om å fastslå mannskapenes rett til permisjon. Det synes imidlertid som om det er tatt noe hensyn til forslaget idet utkastet ikke, som tidligere, inneholder noe forbehold om mannskapenes interesse, iver, orden osv. Når det gjelder langpermisjoner, er det heller ikke tatt noe forbehold om at tjenesten tillater det slik som ved de andre permisjonsformer. Av dette må det kunne utledes en tilnærming til prinsippet om mannskapenes rett til permisjon selvom en ikke har tatt skrittet helt ut og fastslått det i bestemmelsene.

Langpermisjonene vil etter utkastet bli beregnet etter 1½ dag pr. tjenestegjort måned.

En del mindre detaljspørsmål finner ikke Ombudsmannen grunn til å komme nærmere inn på i denne forbindelse.

Lønn, tillegg, godtgjøring, trygd, økonomisk hjelp.

230/54. En lærers lønnsforhold under avtjening av verneplikt.

En lærer som var innkalt til militærtjeneste stilte i den forbindelse Ombudsmannen flere spørsmål som han gjerne ville ha nærmere opplysninger om. Det gjaldt hvor stor del av den sivile lønnen han ville få beholde, hvem som skulle utbetale lønnen, om han kunne sies opp i en oppsigelig stilling på grunn av militærtjeneste, og om den omstendighet at han

ville søke seg inn på befallsskole ville få noen betydning for lønsspørsmålet.

Ombudsmannen refererte lønnsregulativet for skolelærere og lønnsregulativet for statens tjenestemenn for så vidt angitt de spørsmål som var reist og utredet for øvrig de andre spørsmålene som var tatt opp.

*82/54. Lønn til elevene ved den militære
forskole.*

Tillitsmannen for elevene tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om ikke elevene burde ha krav på den samme lønn som elevene ved andre av forsvarets skoler. Elevene hadde søkt om dette tidligere men hadde fått avslag.

Elevene oppebar nå kr. 1 pr. dag og syntes dette var lite sett i forhold til det som ble utbetalt soldatene og elever ved andre av forsvarets skoler.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet som imidlertid var av den oppfatning at forskolen sto i en særstilling blant forsvarets skoler. Departementet ville ikke fremme noe forslag om å forhøye dagpengene til skolens elever.

*268/54. Etterbetaling av eventuell forhøyelse
av soldatenes dagpenger.*

Tillitsmannen for en avdeling av Brig N spurte på vegne av mannskapene om de som ble innkalt til tjeneste 1. mars 1954 kunne regne med å få etterbetalt fra 1. juli 1954 en eventuell forhøyelse av dagpengene.

Ombudsmannen opplyste at det ikke var mulig å gi noe svar på spørsmålet om etterbetaling så lenge saken ikke var behandlet i Stortinget.

59/54. Utbetaling av familietillegg.

En visekorporal som tjenestgjorde i Militærpolitiet hadde tross gjentatte purringer ikke fått utbetalt familietillegget. Han hadde giftet seg etter at han sendte inn selvangivelse siste gang og hadde derfor ikke attest fra ligningsvesenet om at han var forsørger.

Avdelingen hadde funnet saken tvilsom og sendt den til distriktskommandoen som igjen hadde sendt den til departementet som hadde avslått søknaden.

Da det var på det rene at hustruen ikke hadde arbeide og således var avhengig av familietillegget, ba Ombudsmannen avdelingen sende sakens dokumenter inn til departementet igjen. Ombudsmannen konfererte også med departementet som tok seg av saken med det samme dokumentene kom fra avdelingen. Søknaden ble innvilget.

*80/54. Sen utbetaling av familietillegg og
innkommanderingstillegg.*

En militærpolitivdeling under øvelse «Vinter II» hadde i tillitsmannsutvalget klaget over den sene utbetaling av familietillegg og innkommanderingstillegg noe som skyldtes den oppsettende avdeling. Tillitsmennene foreslår saken oversendt Ombudsmannen til behandling.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærens overkommando som igjen satte igang undersøkelser for å få bragt på det rene grunnen til den sene utbetaling.

Oppsettende avdeling som i dette tilfelle selv foresto utbetalingen, hevdet at mannskapene ikke hadde nødvendige legitimasjoner i orden ved fremmøte. Videre var administrasjonsbefalet ved de enkelte avdelinger så opptatt med andre gjøremål at de ikke fikk tatt seg av familietilleggene før 5—8 dager etter fremmøte.

For å hindre denslags forsinkelser i fremtiden ville den oppsettende avdeling sørge for at mannskapene før øvelsen tar til sender inn attester slik at alt kan være i orden før mannskapene møter.

71/54. Sen utbetaling av familietillegg.

To av mannskapene ved en avdeling som var inne til repetisjonsøvelse under «Vinter II» klaget til Ombudsmannen over at det hadde tatt så lang tid før de fikk utbetalt familietillegget.

Første utbetaling hadde først funnet sted 13 dager etter fremmøte og siste utbetaling omtrent samtidig med dimmisjonen. Mannskapene mente dette måtte skyldes en grov tjenesteforsømmelse fra administrasjonsoffiserens side, og ba Ombudsmannen ta seg av saken.

Nærmere undersøkelser ble igangsatt gjennom Hærens overkommando.

Det gjorde seg gjeldende spesielle forhold ved denne avdeling. Administrasjonsoffiseren var blitt syk og innlagt på sykehus uten at kompanisjefen hadde tatt tilstrekkelig hånd om hans gjøremål. Kompanisjefen var etter DK-intendantens mening sterkt å kritisere. Videre var det på det rene at administrasjonsoffiseren ikke hadde vært skikket til den stilling han innehadde.

210/54. For sen utbetaling av familietillegg.

Fruen til en soldat som tjenestgjorde i en repetisjonsavdeling klaget til Ombudsmannen over at hun 1½ måned etter at mannen møtte til tjeneste enda ikke hadde fått utbetalt familietillegg.

Ombudsmannen ba avdelingen om å undersøke forholdet og ba videre om at familietillegget måtte bli sendt omgående.

Etter de opplysninger som ble gitt skyldtes forsinkelsen at mannen ikke hadde søkt om familietillegget før han hadde vært i tjeneste 1½ måned. Tillegget ble sendt hustruen tre dager etter at søknaden var kommet inn. Hustruen ble meddelt dette.

205/54. Spørsmålet om betingelsene for familietillegg.

En student som var innkalt til repetisjonsøvelse forespurte om han var berettiget til familietillegg selv om hustruen arbeidet. Han var ikke ferdig med studiene sine og levde delvis på lån. Det var derfor nødvendig at hustruen arbeidet for å klare å dekke nødvendige utgifter. Han spurte videre om betingelsene for å få det ekstraordinære tillegg.

Ombudsmannen redegjorde for gjeldende bestemmelser for så vidt angikk familietillegg. Etter Ombudsmannens oppfatning fylte han betingelsene for å få utbetalt det ordinære familietillegg. Betingelsene for det ekstraordinære tillegg var imidlertid neppe til stede.

102/54. Betingelsene for utbetaling av familietillegg.

En soldat i Flyvåpnet var tilstått et begrenset familietillegg fra en bestemt dato etter lengre tids tjenestgjøring. Tillegget fikk han fordi han delvis forsørget sin mor. Soldaten mente han hadde krav på tillegget for hele tjenestetiden og ba om Ombudsmannens bistand til å få tillegget etterbetalt for hele tjenestetiden.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet. Etter de opplysninger som ble skaffet til veie kom departementet til at soldaten i det hele tatt ikke skulle ha hatt familietillegget, og at saken derfor skulle ha vært forelagt for departementet. Departementet ville imidlertid ikke gjøre noe med det tillegg som nå var innvilget, men det kunne ikke bli tale om etterbetaling for hele tjenestetiden.

289/54. Søknad om forhøyet familietillegg.

En soldat hadde vært inne til repetisjonsøvelse og hadde søkt om forhøyet familietillegg. Avdelingens sjef hadde ikke funnet søknaden begrunnet og hadde ikke villet fremme saken til høyere myndighet. Soldaten mente at hans økonomiske stilling var så vanskelig at han burde ha fått det ekstraordinære tillegg og ba om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen var enig med soldaten i at betingelsen i dette tilfelle syntes å være til stede og tok saken opp med Forsvarsdepartementet. Departementet hadde innhentet nærmere opplysninger fra avdelingen. Avdelingen ga en lengere redegjørelse som departementet intet hadde å bemerke til.

Avdelingen hadde ved en sammenlikning mellom den sivile inntekt og den militære inntekt med bare ordinært familietillegg kommet til at soldaten tjente kr. 192,50 mer i det militære enn i det sivile. I dette regnestykket var innkommanderingstillegget med kr. 120 pr. måned regnet med, likesom verdien av klær, forpleining med videre, var satt til kr. 200 pr. måned. Distriktskommandoen hadde i forbindelse med denne saken uttalt at det ikke var begått noen feil ved avdelingen ved ikke å sende søknaden videre til den avgjørende myndighet. DK-ens begrunnelse var at ekstraordinært tillegg bare skulle utbetales i særlige tilfelle. Da dette ikke var noe særlig tilfelle, skulle ikke søknaden sendes fram.

Ombudsmannen var uenig i de synspunkter som var gjort gjeldende fra avdelingen Distriktskommandoen og som departementet ikke hadde noe å bemerke til. Ombudsmannen tok derfor saken påny opp med departementet. Ombudsmannen pekte på at grunnlaget for den sammenlikning som var foretatt mellom det sivile og den militære lønnen ikke var holdbar. For det første var det ikke riktig å regne med innkommanderingstillegget i den militære godtgjørelsen, idet dette tillegg i det alt vesentlige ville gå med til utgifter soldaten ikke ville hatt om han ikke hadde vært på militærtjeneste, f. eks. reisepenger under permisjon. Videre kunne det heller ikke være riktig å regne med verdien av klær, opphold, kost m. v. Sivile klær hadde jo soldaten, og husleie måtte jo familien betale likevel, således at dette ikke fikk noen reell betydning for familiens økonomi. Det eneste som kunne bety en besparelse var kosten. Skulle det trekkes noen sammenlikning mellom sivil og militær inntekt, måtte en bare regne med de beløp familien fikk utbetalt. Det ville føre til at den militære inntekt ble kr. 125 pr. måned mindre enn den sivile. Familiens sivile inntekt var kr. 652 pr. måned. Etter Ombudsmannens mening måtte en familie på 5 medlemmer med denne inntekt leve på det absolutt eksistensminimum i dag, og det måtte være helt på det rene at familien ikke hadde noen mulighet for å greie seg når inntekten ble redusert med ytterligere kr. 125 pr. måned.

Avdelingen og departementet syntes å være av den oppfatning at jo mindre den sivile inntekt var, dessto lettere ville familien kunne klare seg med det ordinære familietillegg. Om-

budsmannen sa seg uenig i dette syn. De med større inntekter hadde ofte ekstraressurser å ty til og kunne dessuten for en tid redusere sin levestandard, mens de som levde på eksistensminimum ikke hadde noen av disse muligheter.

Ombudsmannen ga til slutt i sin uttalelse uttrykk for sin forbauselse over DK-ens uttalelse om at søknaden ikke skulle sendes fram fra avdelingen. Ombudsmannen pekte på at det ifølge bestemmelsen var DK-en som skulle avgjøre om ekstraordinære tillegg skulle tilstås, dog med ankerett til departementet. Det måtte være helt på det rene at avdelingen ikke hadde anledning til å la sin egen vurdering av om særlige omstendigheter forelå være avgjørende for om søknaden skulle sendes videre eller ikke. Denne vurdering kunne alene foretas av DK-en.

Departementets svar foreligger ikke enda.

Ombudsmannen har villet omtale denne saken så utførlig fordi avgjørelsen vil være av stor betydning.

297/54. Refusjon av utgifter i forbindelse med frivillig anvisertjeneste for et sivilt skytterlag.

En militær avdeling hadde fått henvendelse fra et skytterlag i distriktet om mannskapene ville være anvisere under et skytterstevne. Det trengtes 35 mann + befal. Mannskapene skulle få kr. 15 pr. dag for anvisningen, men måtte selv ordne med transport, forpleining og overnatting. Avdelingen samtykket i dette, og 35 mann reiste avgårde til skytterstevnet. Ved fremkomsten fikk de imidlertid vite at anvisertjenesten var ordnet på annen måte slik at de måtte reise hjem igjen med uforrettet sak. Hver mann hadde hatt et utlegg på kr. 8,40 som de hadde forsøkt å få refundert av skytterlaget uten at dette hadde lykkedes. De ba om Ombudsmannens bistand til å få refundert utgiftene, ialt kr. 294.

Ombudsmannen tok saken opp med skytterlaget og pekte på at mannskapene hadde betalt reisen av sine beskjedne inntekter. Det var rimelig at soldatene nå ville ha en endelig avgjørelse i saken. Ombudsmannen ba derfor om at skytterlaget måtte ta standpunkt til soldatenes krav snarest.

Skytterlaget sa seg villig til å dekke soldatenes utgifter og sendte beløpet til Ombudsmannen til videre fordeling.

74/54. Godtgjørelse til korporaler og menige som domsmenn.

I en henvendelse til departementet pekte Ombudsmannen på at korporaler og menige som domsmenn fikk mindre skyss- og kostgodtgjørelse enn befal.

Tidligere var det vanlig praksis at dommeren gjorde opp med domsmennene som da fikk skyss og kost etter skysslovens satser. Etter de nye bestemmelser skulle imidlertid avdelingen utbetale godtgjørelsen og skyss og kost skulle utbetales som for utskrevne mannskaper bestemt. Dette vil føre til at de menige i skyss og kost fikk utbetalt ca. kr. 10 mindre pr. døgn enn befal. Ombudsmannen fant det rimelig at domsmenn av forskjellige grader fikk den samme godtgjørelse ved utøvelse av dette spesielle verv. For domsmenn ellers blir det ikke gjort noen forskjell, uansett stilling, og økonomiske forhold får de den samme skyss- og kostgodtgjørelse som for offentlige tjenestemenn bestemt. Det er bare menige militære domsmenn som er stillet i en særklasse.

Departementet har senere opplyst at reglene er endret dithen at menige og korporaler også får skyss og kost som for offentlige tjenestemenn bestemt når de tjenestgjør som domsmenn i militære straffesaker.

60/54. Godtgjøring for opptaking av sprenglegemer.

En dykker var i tjenestiden beskjeftiget med å ta opp sprenglegemer i forskjellige havner. For sitt arbeid i en havn hadde han fått utbetalt kr. 15 pr. sprenglegeme. I en annen havn hadde han bare fått kr. 3 pr. dag i tillegg. Dette mente han måtte være galt og hadde tatt opp saken tjenestevei uten dog å få noen avgjørelse. Han var nå dimittert og anmodet Ombudsmannen om å ta seg av saken slik at han kunne få utbetalt den godtgjøring han mente å ha krav på.

Ombudsmannen tok saken opp med Marinens overkommando som innhentet nærmere opplysninger om saken. Det viste seg at vedkommende dykker hadde fått for stor godtgjøring i det første tilfelle og forholdet var antegnet av riksrevisjonen. MOK måtte derfor sende saken til departementet til endelig avgjørelse.

Departementet bestemte at dykkeren foruten tillegget på kr. 3 pr. dag skulle ha godtgjøring som bestemt i fredsregulativets § 11 e og a, samt et gratiale på kr. 50.

89/54. Krav på sykestønad etter militære sykeregler.

En soldat som var inne til repetisjonsøvelse i forbindelse med øvelse «Vinter II» var blitt syk under tjenesten. Det var ikke så enkelt å få tak i legen, idet han måtte komme fra en

annen avdeling. Soldaten ble derfor gående inntil han 7 dager før tjenestetiden var omme kom hjem på permisjon. Han gikk da til sin private lege som ga ham beskjed om å holde seg i ro. På grunn av den korte tiden som var igjen reiste imidlertid soldaten tilbake til sin avdeling hvor han resten av tiden var beskjeftiget med opprydding i telteleiren. Ved dimisjonen var han fortsatt syk. Han hadde blant annet vondt i ryggen, men trodde dette skyltes det kalde og rå været og den ting at de hele tiden hadde ligget i telt. Da han kom hjem, ble han sykere, og legen konstaterte bronkitt og ischias og senere giktsfeber. Han var sykemeldt fra 11. november 1953, men hadde da han tok saken opp med Ombudsmannen 1. april 1954 ikke fått utbetalt noe i trygd. Han hadde gjort henvendelse til regimentet, og etter flere purringer fikk han beskjed om at han ikke hadde krav på trygd.

Ombudsmannen tok saken opp med Militær trygd som fikk innhentet alle opplysninger i saken og foranlediget soldaten innlagt på Militære sykehus til kontroll. Etter at undersøkelserne var foretatt ble han tilstått trygd etter de vanlige regler med ialt kr. 4 279,45.

91/54. Krav på sykestønad etter en forfrysning under øvelse «Vinter II».

En soldat hadde under transport til øvelsesfeltet under øvelse «Vinter II» fått en 3. grads forfrysning spesielt i en stortå. Han ble sendt på sykehus, og det ble foretatt en delvis amputasjon. Han hadde senere gått sykemeldt men hadde ikke fått noen stønad. Han ba om Ombudsmannens hjelp til å få stønad og var samtidig interessert i å få nærmere opplysninger om uføretrygden.

Ombudsmannen meddelte ham at uføretrygd ikke ble aktuell før han ble friskmeldt og invaliditetsgraden fastslått eller grensen for sykepenger var nådd. For øvrig tok Ombudsmannen saken opp med Militær trygd som opplyste at sykepenger var sendt trygdekassen på soldatens hjemsted dagen før henvendelsen til Ombudsmannen.

21/54. Reisepenger til fremmøtestedet.

En vernepliktig fra Nord-Norge som midlertidig hadde tatt stilling i Oslo var innkalt til militærtjeneste i Flyvåpnet, Bardufoss. Han hadde imidlertid ikke reisepenger og viste ikke hvordan han nå skulle komme seg nordover tidnok til å møte fram på innkallingsdagen.

Ombudsmannen konfererte med Flyvåpnets overkommando som lovet å ta seg av den vernepliktige og få sendt ham nordover.

27/54. Søknad om hjelp til å klare sine økonomiske forpliktelser under repetisjonsøvelse.

En soldat som var innkalt til øvelse «Vinter II» hadde for ikke lenge siden kjøpt en lastebil som han fremdeles skyldte kr. 20 000 på. Bilen ble betalt på aksepter med kr. 1 000 + renter pr. måned. Han så seg ingen utvei til å få betalt avdragene i den tiden han var inne til tjeneste og var redd for at bilen ville bli tatt fra ham. Han forespurte Ombudsmannen om han kunne få hjelp noe sted.

Ombudsmannen tok saken opp direkte med banken og redegjorde for forholdet. Banken opplyste at renter og avdrag ikke ville bli krevd i den tiden militærtjenesten varte.

Ombudsmannen meddelte soldaten dette og ba ham sende banken en attest fra avdelingens sjef om hvor lenge tjenesten ville vare.

Erstatning.

183/54. Billighetserstatning for bortkommet ur.

En av soldatene på et av fortene i Oslofjorden hadde mistet sitt ur, og det var meget som talte for at uret var stjålet. Saken ble anmeldt til politiet uten at etterforskningen førte til noe resultat. Kommandanten anbefalte at det ble gitt erstatning hvis bestemmelsene ga adgang til det.

Kommandanten hadde tatt saken opp med FUVK som igjen tok saken opp med departementet. Gjenparter av all korrespondanse i saken gikk til Ombudsmannen. Departementet avslø søknaden om erstatning med den begrunnelse at forsvaret intet ansvar har for de private verdigjenstander soldaten har med seg i forlegningen. På grunn av konsekvensene blir det heller ikke ydet erstatning på grunn av billighet i saker av denne art.

35/54. Erstatning for tapt barbermaskin.

En soldat hadde mens han sonet en straff i arresten blitt frastjålet en barbermaskin mens han i arresttiden var ute på arbeid. Denne sak ble også etterforsket av politiet uten resultat. Etterat krav om erstatning uten resultat var fremmet tjenestevei ble saken tatt opp med Ombudsmannen som igjen tok saken opp med departementet. Departementet kom til samme resultat som i foregående sak at det ikke var hjemmel for erstatning, og at en av billighet ikke kunne tilstå erstatning på grunn av konsekvensene. Ombudsmannen fant ikke å kunne foreta noe ytterligere i saken.

I de nye bestemmelser som er fastsatt for oppbevaring av innkalte soldaters private ef-

fekter og statens ansvar i den forbindelse, er det fastslått at private effekter og verdigjenstander som soldatene tar med seg i forlegningsrom eller ombord, ikke er gjenstand for erstatning om de tapes eller skades.

Det er intet sagt om verdigjenstander som mannskapene til stadighet har på seg. Ombudsmannen tenker spesielt på ur. Det er vel i dag nødvendig for mannskapene å være i besittelse av et ur, og meget taler for en rett til erstatning i de tilfelle hvor uret tapes eller skades som en direkte følge av militærtjenesten.

Ombudsmannen har videre hatt til behandling en rekke saker hvor mannskapene er gjort ansvarlig for tap eller skade på utleverte effekter.

22/54. Krav på erstatning for et par bortkomne sokker.

En soldat hadde mistet et par sokker. Sokkene var etter soldatens utsagn blitt borte i skapet hans som ikke kunne låses. Rapport ble avgitt til soldatens kompanisjef som anbefalte at det ble gitt avgangsapprobasjon, og at erstatning ikke skulle kreves. Avdelingens sjef hadde imidlertid forlangt at sokkene skulle erstattes, idet den omstendighet at mannskapene ikke disponerer låsbare skap ikke fritar dem for økonomisk ansvar. Dessuten kunne ikke soldaten bevise at sokkene var blitt borte fra skapet.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen under Ombudsmannsnemndas befarings på stedet, og saken ble ordnet således at det innbetalte beløp ble tilbakebetalt soldaten.

284/54. Mannskapenes ansvar for bortkommet spisebestikk.

Tillitsmannsutvalget ved en avdeling hadde i utvalgsmøte tatt opp spørsmålet om riktigheten av å gjøre mannskapene kollektivt ansvarlig for spisebestikk som var kommet bort. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og gjorde oppmerksom på de nye bestemmelser HOK hadde sendt ut når det gjaldt ansvar for utleverte effekter. Ombudsmannen pekte på at det ikke er noen hjemmel for å gjøre kollektivt ansvar gjeldende, og at det heller ikke uten videre er anledning til å trekke i lønn som det var gjort i dette tilfelle.

Avdelingen svarte at det ikke var vanlig praksis å trekke i lønnen. Dette tilfelle med bortkommet spisebestikk hadde flere ganger vært diskutert med tillitsmennene. Disse hadde fremlagt saken for soldatene som hadde erklært seg enig i lønnstrekk for å få dekket

mankoen. Den midlertidige instruks fra HOK Ombudsmannen hadde vist til var ikke kjent ved avdelingen. Avdelingen gjorde oppmerksom på at det samarbeid befalet hadde hatt med mannskapene for å holde mankoen på et lavt nivå, ville bli vanskeligere hvis de prinsipper Ombudsmannen mente burde følges skulle gjelde. Avdelingen gjorde til slutt oppmerksom på at Ombudsmannens skriv skulle bli gjort kjent for mannskapene.

Krav på erstatning for ødelagte støvler.

I forbindelse med øvelse «Vinter II» ble det ved flere avdelinger krevd erstatning av mannskapene for sprukne såler på de støvlene som var utlevert. Grunnlaget for kravet var at støvlene var uaktsomt tørket. Ved en avdeling Ombudsmannen fikk henvendelse fra ble hver mann krevet for kr. 20 til nye såler. Erstatningen ble innkrevet uten videre og uten at det ble undersøkt i hvert enkelt tilfelle om det var vist noen uaktsomhet fra soldatens side. Det var så mange klager over støvlene under denne øvelse at det er Ombudsmannens oppfatning at ødeleggelsene ikke bare kunne skyldes skjødesløshet fra mannskapenes side.

Av tillitsmannsreferater og leiraviser fremgår det at spørsmålet om økonomisk ansvar for tapte og beskadigede effekter til stadighet er aktuelt og et stort problem etter de bestemmelser og den praksis som hittil har vært fulgt innen de forskjellige forsvarsgrener.

Hjemmelen for å kreve erstatning av militært personell for utleverte effekter og for effekter som brukes i fellesskap er: «Reglement for den indre tjeneste» (Tj 14-3) pkt. 65 hvor det heter:

«Hver mann har ansvaret for at de saker som er utlevert ham er til stede og blir ordentlig behandlet. Mister eller skader han noen av disse, er han erstatningspliktig hvis tapet eller skaden skyldes forsømmelighet.»

Denne bestemmelse synes ved første øyekast å være både rimelig og naturlig. Imidlertid har praksis utviklet seg dithen at vedkommende soldat er blitt pålagt bevisbyrden for at effektene er blitt borte eller ødelagt under omstendigheter han ikke kan gjøres ansvarlig for. I praksis er det selvsagt omtrent umulig å føre sådant bevis, og man har på den måten etter hvert nærmest fått en objektiv erstatningsregel. Denne praksis er i strid med vanlige sivilrettslige erstatningsregler. Denne praksis kunne likevel forsvares om mannskapene hadde hatt noen anledning til å bringe avdelingens avgjørelse inn for høyere myndighet. Dette har det imidlertid vært liten

eller ingen anledning til, idet avdelingen uten videre foranstalter trekk i soldatens innkommanderingstillegg til dekning for ansvaret.

Hærens overkommando har den 17. februar 1954 utarbeidet en midlertidig instruks om «Tap av og skade på militært materiell». Ifølge denne instruks skal nå vedkommende ansvarlige gjøres kjent med at han har anledning til å bringe saken inn for høyere myndighet, i siste instans Forsvarsdepartementet, og om det ikke fører fram bringe saken inn for domstolene. Ved denne bestemmelse har man lagt alt til rette for en praksis som sikrer at den erstatningsansvarlige ikke uten videre kan pålegges ansvar på grunnlag av et ensidig syn fra avdelingens side. Det er imidlertid å bemerke at Overkommandoen bestemmelser ikke synes å være særlig godt kjent rundt ved avdelingene, idet Ombudsmannen har fått kjennskap til en rekke saker som er avgjort stikk i strid med bestemmelsene.

Et annet moment i den erstatningsrettslige praksis som følges i Forsvaret som det er grunn til å sette fingeren ved, er måten erstatningsbeløpet inndrives på. Det blir uten videre iverksatt trekk i innkommanderingstillegget enten erstatningsansvaret er erkjent eller ikke. Denne praksis er det etter Ombudsmannens oppfatning ingen hjemmel for, og den omstendighet at denne praksis har vært fulgt i årrekker innen forsvaret gir ingen grunn til å se annerledes på det spørsmål.

Det er bare i de færreste tilfelle vår lovgivning gir anledning til trekk i lønn og da under ganske bestemte forutsetninger. Når en vet hva lønnsinntekten betyr for den enkelte mann, er dette et naturlig og rimelig syn. Innen Forsvaret har en imidlertid ikke tatt dette så nøye. Den enkelte mann har ikke hatt så lett for å verge seg mot denne praksis. Spørsmålet kunne selvsagt vært brakt inn for domstolene. Det er imidlertid naturlig at en soldat har kviet seg for å benytte denne utveien. Da det som regel for den enkelte har dreiet seg om mindre beløp, har han funnet seg i det, og på denne måten har Forsvaret kunnet fortsette med sin praksis. Etter de erfaringer Ombudsmannen har gjort er imidlertid dette en av de medvirkende årsaker til den menige manns irritasjon og ofte negative innstilling til Forsvaret. Etter Ombudsmannens mening er det derfor all grunn til å slå inn på andre linjer når det gjelder erstatningsansvar og inndriving av dette.

Det har en da også forsøkt å gjøre i de forannevnte nye midlertidige bestemmelser for Hærens vedkommende. Det heter her:

«Dersom vedkommende er villig til å betale, kan erstatningssummen kun inndrives på den måten vedkommende selv godkjenner.»

I praksis skulle dette bety at lønnstrekk ikke skulle kunne iverksettes uten at vedkommende soldat samtykker i det. Slik er det imidlertid ikke i dag idet bestemmelsene ikke synes å være tilstrekkelig kjent. Lønnstrekk iverksettes fremdeles uten videre og som nevnt foran også i tilfelle hvor erstatningsansvaret overhodet ikke er erkjent.

Ombudsmannen har til og med hørt eksempel på at avdelingssjefen truet med å holde mannskapene inne etter tjenestens slutt hvis de ikke samtykket i å betale erstatning for effekter som kom bort under en manøver.

Grunnen til denne hårdhendte praksis når det gjelder erstatningsansvar er ganske sikkert det strenge ansvar som legges på de militære sjefer, f. eks. kompanisjefer, for det materiell som de kvitterer for. Også overfor dem er erstatningsansvar ganske sikkert gjort gjeldende på et sviktende grunnlag. Det er rimelig at de på sin side vil sikre seg selv ved å føre ansvaret over på mannskapene. Skal man derfor komme fram til en fornuftig og rimelig erstatningsrettslig praksis i Forsvaret, må det være riktig å legge det hele til rette således at militære sjefer også er fri for ansvar når de har gjort det som med rimelighet kan forlanges av dem ut fra de muligheter de har til å avverge og begrense tap og skader. Etter Ombudsmannens oppfatning har ikke det alltid vært tilfelle hittil.

Et spesielt spørsmål reiser seg når det gjelder gjenstander som brukes i fellesskap, f. eks. skaffetøy, inventar i brakkerom, toalettrom osv., likedan ved fast eiendom som brukes i fellesskap. Ved tap og skade i slike tilfelle har Ombudsmannen sett mange eksempler på at avdelingens sjef, når skaden er fastslått, uten videre utlikner det økonomiske tap på de mannskaper som i fellesskap har brukt vedkommende gjenstand. Et sådant kollektivt erstatningsansvar er det heller ikke etter Ombudsmannens oppfatning noen hjemmel for. Kan det ikke fastslåes forsettlig eller ansvarsbetingende uaktsomhet fra en eller flere bestemte personer, er det ikke anledning til uten videre å utlikne skaden på alle de som ut fra sitt forhold til gjenstanden kan være skadevolderen.

Det er i det hele mange ting å peke på når det gjelder den praksis som hittil har vært fulgt på det erstatningsrettslige område innen Forsvaret. Ombudsmannen har imidlertid brakt i erfaring at det nå utarbeides nye regler på dette område, felles for alle forsvarsgrener. Etter det Ombudsmannen har kjennskap til vil reglene komme til å gi uttrykk for de erstatningsrettslige prinsipper som er anerkjent i det sivile, og det er derfor ingen grunn

til å gå nærmere i detaljer når det gjelder de retningslinjer som hittil har vært fulgt.

En ting er imidlertid å gi regler, en annen ting å sørge for at de blir fulgt i praksis. Når det gjelder det midlertidige reglement som er gjort gjeldende for Hærens vedkommende, er det som nevnt Ombudsmannens erfaring at reglene ikke alltid er blitt så nøye fulgt ute ved avdelingene. Når de nye fellesregler derfor skal settes ut i livet, må departementet og overkommandoene samtidig legge alt til rette for at de prinsipper reglene gir uttrykk for blir fulgt.

Ombudsmannen er klar over at det i dag utleveres og brukes meget verdifullt materiell innen Forsvaret, og at Staten vil kunne bli påført store tap ved skjodesløs og likeglad opptreden fra soldatenes side. Det er imidlertid Ombudsmannens oppfatning at det ikke kan være riktig å forsøke å begrense det tap staten kan påføres ved å praktisere regler for erstatningsansvar som står i strid med alminnelig anerkjente erstatningsrettslige prinsipper.

Forlegningsforhold, underbringelse, kosthold, indre tjeneste, tjenesteforhold, uniformsspørsmål.

7/54. Kantineforholdene ved en forlegning i Nord-Norge.

Av en leiravis fremgikk det at kantineforholdene ved en avdeling som var forlagt i en ny forlegning var dårlige. En ny flott kantinesal sto ferdig, men fra kantinen var det intet gjort for å bringe møbler og annet inventar på plass således at kantinen kunne komme i drift.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets kantiner som opplyste at det av forskjellige grunner ikke var lyktes å gjøre kantinen i stand med det samme lokalet var ferdig. Imidlertid var nå alt utstyr til denne kantinen på det nærmeste ferdig, og det som manglet skulle forseres fram. Forsvarets kantiner var ellers enig i at den måtte stå klar til å rykke inn med det samme lokalene var ferdig og mannskapene hadde tatt leiren i besittelse.

272/54. Halmmadrasser i sengene.

Under en befaring Ombudsmannsnemnda foretok viste det seg at mannskapene i en avdeling nær Oslo som hadde mye vaktjeneste og ellers vanskelige tjenesteforhold, bare hadde halmmadrasser i sengene, noe mannskapene var svært misfornøyd med.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalintendanten og pekte på hvor viktig det var nettopp for denne avdelingen å få ordentlige madrasser i sengene.

Generalintendanten opplyste at avdelingen sto på tur til å få madrasser, men at det enda ville ta 3—4 måneder.

Avdelingen fikk imidlertid skikkelige madrasser i løpet av en måneds tid.

94/54. Sanitære forhold — kantineforhold ved en av Kystartilleriets forlegninger.

Av et tillitsmannsreferat fremgikk det at sanitærforholdene ved en av Kystartilleriets avdelinger var meget dårlige. Det forelå planer om nybygging, men de var ikke satt ut i livet på grunn av manglende bevilgninger ifølge de opplysninger avdelingens sjef ga på tillitsmannsmøte. Det forelå også planer for en midlertidig utbedring av de største mangler ved det sanitæranlegg avdelingen hadde, men disse planer var heller ikke satt ut i livet.

Kantineforholdene ble også tatt opp av tillitsmennene og til dette spørsmål kunne avdelingens sjef opplyse at det også for kantine vedkommende forelå planer for reparasjon og ombygging. Det hadde vært mange inspeksjoner av de forskjellige instanser, men utover det var ingen ting gjort.

Ombudsmannen tok spørsmålet om sanitærforholdene opp med vedkommende DK-ingeniør. Han kunne opplyse at det var mulig at planen for nybygging for å rette på de sanitære forhold kunne gjennomføres i løpet av budsjettåret 1955—56. Det forelå mindre omfattende planer for foreløpige tiltak på dette felt og disse planer kunne sannsynligvis gjennomføres i løpet av budsjettåret 1954—55. En del av dette var for en soldatbrakkes vedkommende allerede utført.

Spørsmålet om kantineforholdene ble tatt opp med Forsvarets kantiner. Forsvarets kantiner redegjorde nærmere for det arbeid som var gjort og de midler som var brukt for å gjøre kantineforholdene så bra som mulig. Selv om den bygningen kantinen lå i var i en dårlig forfatning, var likevel selve kantine-lokalene slett ikke så ille. Under forutsetning av at det beløp som var foreslått ble bevilget til istandsettelse av bygninger og fyringsanlegget, ville forholdene bli helt utmerket. Forsvarets kantiner presiserte at forholdene ikke var dårligere enn de vanligvis pleier å være i gamle forlegninger.

De opplysninger Ombudsmannen hadde skaffet til veie ble meddelt tillitsmannsutvalget.

287/54. *Kritikk av kantineforhold ved en avdeling i Nord-Norge.*

Av en artikkel i en leiravis fremgikk det at forholdene ved avdelingens kantine ikke var så gode som de burde være.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets kantiner og foreslo at en inspektør så nærmere på forholdene og sørget for å få rettet på det som kunne rettes i fall kritikken var berettiget.

Forsvarets kantiner opplyste senere at en inspektør hadde vært på befaring og sørget for å få rettet på de tingene som kunne rettes på.

134/54. *Vask og skifting av sengkler.*

Av referater fra tillitsmannsutvalgsmøter fremgikk det at mannskapene ombord i et av Marinens fartøyer hadde brukt sine køyekler i 6 måneder mens elevene ved en befalsskole hadde brukt sine ulltepper i 9 måneder uten vask.

Ombudsmannen tok disse tilfellene opp med Forsvarets sjefshygieniker.

Sjefshygienikeren hadde undersøkt forholdene nærmere. For marinefartøyets vedkommende var køyeklerne skiftet overensstemmende med reglementet. På grunn av de hyppige personellforflytninger kunne det imidlertid hende at noen ikke fikk skiftet på kjøene hvis de ikke selv sa ifra.

Forholdet ved befalsskolen var også undersøkt. Ullteppene var også der byttet overensstemmende med reglementet, og det forelå ingen overtredelse av gjeldende instruks.

214/54. *Kvartermateriell — Fordeling av bevilgninger 1954—55 til ekstraordinære beredskapstiltak m. m.*

I forbindelse med ekstraordinære bevilgninger til kvartermateriell ble det av departementet satt ned et utvalg som på grunnlag av behovsoppgave fra forsvarsgrenene skulle fordele de bevilgede 2 millioner kroner.

På grunn av sitt kjennskap til forholdet gjennom sine befaringer ble Ombudsmannen anmodet om å bli med i utvalget.

I utvalgets møte ga Ombudsmannen uttrykk for at midlene burde brukes først og fremst til gardiner, stoppede madrasser, lakener, putetrekk, skap, rørstoler og bord til mannskaps- og befalsrom.

For Kystartilleriets vedkommende foreslo Ombudsmannen at midlene burde brukes i første rekke til de etablissementer som er i bruk i dag fremfor å fordele pengene på en rekke forter som sjelden var i bruk. For Kyst-

artilleriets vedkommende burde det opprettes et depot av kvarterutstyr hvor en kunne ta ut møbler til de enkelte forter etter hvert som de ble tatt i bruk.

Disse retningslinjer ble fulgt ved fordelingen som fortrinnsvis skulle skje til gamle forlegninger.

Ved skriv til de respektive overkommandoer med opplysning om resultatet av fordelingen ble en del av Ombudsmannsnemndas innberetning fra forrige år for så vidt angikk forlegningenes utstyr referert. Det ble samtidig opplyst at midlene først og fremst skulle anvendes til å avhjelpe de mest prekære mangler på kvartermateriell.

De bevilgede 2 mill. kr. ble fordelt således:

Hæren	kr. 1 600 000
Marinen	» 100 000
Kystartilleriet	» 300 000

Ifølge de innhentede behovsoppgaver trengtes i alt inklusiv Flyvåpnet vel 8 mill. kr.

For å skaffe midler til kvatermaterieell til nye forlegninger ble det foreslått å omdisponere 2 mill. kr. fra konti hvor de ikke ville bli oppbrukt.

Ombudsmannen konfererte med departementet, bl. a. statssekretæren, om dette spørsmålet. Departementet regnet med å kunne ordne denne omdisponering i løpet av 1954. Dette er imidlertid ennå ikke i orden .

14/54. *Innbygging av skittentøy for en av Marinens forlegninger i land.*

Tillitsmennene ved en av Marinens avdelinger i land tok opp i utvalget spørsmålet om mannskapenes klesvask. Tillitsmennene mente at en burde gå over til den ordning Flyvåpnet og Hæren hadde med innbygging og vask ved avdelingens forsorg. Marinens mannskaper måtte vaske hver for seg. Denne ordning var ikke tillitsmennene fornøyet med. MK-legen var enig i at denne ordning ikke var tilfredsstillende hygienisk sett.

Ombudsmannen tok saken opp med Marinens overkommando og ba om overkommandos uttalelse.

Overkommandoen uttalte at det system som ble praktisert i Marinen ofte kunne medføre vanskeligheter, spesielt ombord i fartøyene. For å bøte på disse forhold var det lagt planer om å installere vaskerier på de fartøyer hvor det var plass til det. Når det gjaldt de fartøyer hvor det ikke var plass til vaskerier og forlegningene i land, ville det bli tatt under overveielse å gå over til den ordning som blir praktisert i Hæren og Flyvåpnet. Noen endelig avgjørelse i disse spørsmål er ikke truffet enda.

4/54. Bruk av Trench-coat for befalsskole-elever.

Bestemmelsene om bruk av kapper ble skjerpet således at elevene ved en befalsskole ikke lenger fikk bruke de kappene de hadde kjøpt selv på skolens oppfordring. Elevene tok saken opp med Ombudsmannen idet de mente at bestemmelsene var urimelige.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærens overkommando. HOK bestemte i et nytt rundskriv at de tidligere gitte bestemmelser skulle oppheves for de elever som på skolens oppfordring hadde gått til innkjøp av kapper.

166/54. Sersjanter med plikttjeneste og deres adgang til å gå sivilt kledd under permisjon og ferie.

Sersjantene ved en av Hærens avdelinger henvendte seg til Ombudsmannen og klaget over at de var blitt nektet å gå sivilt kledd i ferien.

Ombudsmannen tok saken opp med HOK som opplyste at det ikke skulle være noe i veien for at nevnte sersjanter fikk gå sivilt kledd i sin ferie.

Ombudsmannen tok deretter saken opp med avdelingen og pekte på at disse sersjanter ved den avgjørelse som var truffet ble behandlet strengere på dette felt enn både menige og høyere befal, og at dette var en uheldig ordning.

Avdelingen var ikke umiddelbart enig i Ombudsmannens syn og tok saken opp med vedkommende Generalinspektør.

Saken synes også å ha vært til behandling i Hærens overkommando, idet skolen noe senere meddelte at HOK i et rundskriv hadde bestemt at tjenestepliktige sersjanter skulle ha samme rett til å gå sivilt kledd som menige og korporaler hadde.

44/55. Klage over utdelte barberblader.

Av et tillitsmannsutvalgsreferat fremgikk det at tillitsmennene hadde klaget på de barberbladene som ble utlevert.

Ombudsmannen hadde tidligere tatt opp dette spørsmål med Generalintendanten og orienterte tillitsmannsutvalget om dette.

Det var spesielt norske blader og en del engelske det ble klaget på første gang Ombudsmannen tok saken opp. Disse bladene hadde Generalintendanten måttet overta fra Forsvarets kantiner da bestemmelsen om gratis barberblader til mannskapene kom. Disse dårlige bladene var forlenget fordelt til avdelingene således at Generalintendanten bare hadde gode blad igjen. Ombudsmannen fore-

slo at avdelingenes beholdning av dårlige blad ble inndratt og byttet med ordentlige blad. Dette kunne ikke gjøres, men Generalintendanten bestemte av blad av dårlig kvalitet for fremtiden skulle deles ut i dobbelt antall så langt beholdningen rakk. Disse dårlige merkene ville ikke bli innkjøpt igjen.

Dette ble tillitsmannsutvalget orientert om.

137/54. Tobakk og sjokolade på utførsel for oppsynsskip.

Tillitsmannsutvalget ombord i et av Marinens oppsynsskip besluttet å ta opp med Ombudsmannen spørsmålet om ikke oppsynsskipene som var så lenge ad gangen i sjøen burde ha rett til å få tobakk og sjokolade på utførsel.

Ombudsmannen tok i første omgang saken opp med Marinens overkommando for å få overkommandoens uttalelse.

MOK innhentet opplysninger fra de forskjellige instanser som ville komme inn i bildet ved en sådan ordning og uttalte i sitt svar til Ombudsmannen at oppsynsskipene stort sett opererte ved fiskerigrensen og derfor ikke kom inn under gjeldende bestemmelser om avgiftsfritt salg av visse varer. Mok fant imidlertid å kunne støtte tillitsmennenes forslag, idet den fant tjenesten ombord i oppsynsskipene så spesiell at det kunne være grunn til en sådan ordning.

Ombudsmannen tok saken opp med Finansdepartementet, men noe resultat foreligger ikke enda.

300/54. Kostgodtgjøring under beordret reise.

Velferdsoffiseren ved en av Marinens avdelinger gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at menige ikke hadde krav på kostgodtgjøring på reiser under 12 timer ifølge gjeldende bestemmelser. Han nevnte et tilfelle hvor en gast i hans avdeling, som var beordret til legekonsultasjon, ble sendt avgårde uten reisepenger og penger til mat. Velferdsoffiseren ba Ombudsmannen se nærmere på bestemmelsene og om mulig hindre at den slags forekom.

I de bestemmelser velferdsoffiseren hadde referert sto det innvilgete reiser til lege osv. Etter Ombudsmannens mening måtte dette forståes dithen at bestemmelsene bare gjaldt når vedkommende selv hadde søkt om å få konsultere lege, og at en i de tilfelle legekonsultasjonen var beordret ville få vanlig skyss- og kostgodtgjøring som ved befalte reiser enkeltvis.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet som ikke var enig i Ombudsmannens forståelse av bestemmelsene. Det ble imidlertid opplyst at bestemmelsen om mini-

mum 12 timers reise ble håndhevet med lempe. Hvis vedkommende hadde hatt legitimerte utgifter til kost, ble disse alltid dekket uavhengig av reisens varighet. Tvilsspørsmål ble avgjort av Forsvarets sanitet og departementet.

Vedkommende velferdsoffiser ble meddelt dette og ble anmodet om å sende inn til Forsvarets sanitet den saken som foranlediget henvendelsen til Ombudsmannen.

Ombudsmannen meddelte samtidig at han under hensyntagen til den lempelige praksis som ble fulgt foreløpig ikke fant grunn til å foreslå bestemmelsene endret.

234/54. Diett (lett kost) for mannskaper som på grunn av sykdom ikke kan følge det vanlige kostregulativet.

En soldat henvendte seg til Ombudsmannen og opplyste at han hadde hatt to opphold på militært sykehus på grunn av mavelidelser. Så snart han kom tilbake til avdelingen opplyste han at han ble syk igjen fordi han ikke tålte kosten. Han fikk imidlertid ikke diett og kunne derfor bare spise middag hver gang det var noe han tålte. Som følge av dette hadde han gått svært ned i vekt og følte seg nedfor.

Ombudsmannen tok opp med Forsvarets sanitet spørsmålet om mulighetene for å få diett i tjenesten. Forsvarets sanitet opplyste at spørsmålet var tatt opp, og det var utarbeidet retningslinjer for dette som forsvarsgrenene skulle legge til grunn ved utformingen av de nødvendige administrative bestemmelser.

Ombudsmannen tok deretter saken opp med Generalintendanten som opplyste at spørsmålet for Hærens vedkommende var under utredning, og at Hærens overkommando var anmodet om foreløpige retningslinjer inntil de endelige bestemmelser forelå.

Generalintendanten hadde undersøkt nærmere det tilfelle som lå til grunn for Ombudsmannens henvendelse og opplyste at vedkommende avdeling ikke hadde noen vanskelighet med å gi soldatene den diett som legen foreskrev.

Ombudsmannen tok deretter saken opp med avdelingssjefen som opplyste at det i dette tilfelle dreiet seg om en psykisk lidelse og at kostholdet ikke spilte noen rolle. Vedkommende soldat kunne ikke finne seg til rette i forholdene på Østlandet. Etter å ha vært undergitt observasjon på psykiatrisk klinikk ble han overført til en avdeling på sitt hjemsted.

Ombudsmannen har senere fått oversendt de endelige bestemmelser om tildeling av lettere kost som er utarbeidet for Hærens vedkommende.

125/54. Klage over kostholdet ved en forlegning i Nord-Norge.

Mannskapene ved en avdeling i Nord-Norge klaget på kosten og besluttet å nedsette en proviantkommisjon. Kommisjonen ble godkjent i et senere tillitsmannsutvalgsmøte. Tillitmennene var kjent med at kostøret var kr. 4,40 + 30 øre. Kostregulativet ved avdelingen var utarbeidet etter et kostøre på kr. 3,30 og på forespørsel skulle intendanten ha svart at det resterende ikke skulle komme avdelingen tilgode så lenge proviantkommisjonen var i virksomhet. Dette tok så tillitmennene opp med Ombudsmannen.

Ombudsmannen tok saken opp med Marinens overkommando som undersøkte forholdet nærmere. Avdelingens kostregnskaper viste at kostøret var kr. 4,62 pr. mann. MOK gikk ut fra at tillitmennene måtte ha misforstått intendantens uttalelse. Ombudsmannen meddelte tillitmennene dette og stasjonssjefen opplyste i et senere skriv at forholdet nå var klarlagt og bragt i orden.

174/54. Kostholdet og forholdene i spisesalen.

Ombudsmannen fikk oversendt til behandling et utdrag av et privat brev fra en soldat i Nord-Norge til hans pårørende hvor det var klaget over kostholdet og forholdene i spisesalen. Maten skulle etter soldatens uttalelse være elendig og forholdene i spisesalen så fæle at en sivilist ville fått slag om han hadde sett det. Hvis ikke forholdene ble rettet, ville soldatene gå til sultestreik samtidig med at de ville ta saken opp i pressen og med Ombudsmannen.

Ombudsmannen skrev til avdelingen og ba om en orientering om forholdene.

Avdelingen opplyste at forholdene i spisesalen ikke var tilfredsstillende. Det kom av at spisesal og kjøkken var så små at det måtte spises i to bordsetninger. Avdelingen kjente ikke til at det var fremsatt noe «ultimatum», og saken var ikke tatt opp i tillitsmannsutvalget. De ansvarlige myndigheter var klar over manglene men hadde på det daværende tidspunkt ingen muligheter for å rette på forholdet. Senere var imidlertid mannskapene blitt forpleiet ved en annen avdelings kjøkken hvor forholdene var fullt tilfredsstillende.

Ombudsmannen har senere ikke hørt noe mer om saken, og en går ut fra at soldatens opplysninger var overdrevet.

213/54. Kostholdet ved en av Flyvåpnets avdelinger.

Av et innlegg i en leiravis for en av Flyvåpnets avdelinger fremgikk det at variasjonen i kostholdet, spesielt pålegget, var dårlig.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens intendant og ba om en orientering.

Intendanten redegjorde for kostholdet og sendte over oppgave over de medgatte mengder av forskjellige påleggssorter. Av disse oppgaver fremgikk det at kostholdet måtte ha vært meget bra. Kjøkkeninspektrisen hadde for øvrig kort tid i forveien besøkt forlegningen.

Intendantens opplysninger ble sendt leiravisens redaktør med anmodning om å gjøre vedkommende innsender kjent med de opplysninger som forelå. Redaktøren svarte at han bl. a. hadde forelagt saken for en serjant som en tid hadde spist i mannskapsmessa. Han også klaget over manglende variasjon i pålegget. Forholdet var imidlertid senere, etterat kjøkkeninspektrisen hadde vært på besøk, blitt noe bedre. De nye opplysninger ble sendt intendanten som pånyttmøtegikk klagene. Saken var av intendanten forelagt for forpleiningsoffiseren ved vedkommende luftkommando, samt avdelingens sjef. Disse hadde, etter å ha studert vektlistene nærmere, karakterisert klagen som ugrunnet.

Ombudsmannen fant etter dette ikke grunn til å foreta seg noe mer i saken.

158/54. Kostholdet — Smørbrødpålegg.

Av innlegg i leiraviser og referater fra tillitmannsutvalgsmøter fremgikk det at det var ganske mange klager over at det var så lite variasjon i pålegget. Den samme erfaring hadde Ombudsmannnemnda gjort under sine befaringer.

Ombudsmannen tok dette spørsmål opp med de tre forsvarsgrener. Ombudsmannen gikk ut fra at dette ikke først og fremst var et økonomisk spørsmål, men et spørsmål om evner til å utnytte de muligheter som forelå av dem som hadde med de daglige utdelinger å gjøre. Ombudsmannen ba overveiet om det ikke var grunn til å sende ut nærmere direktiver om hvordan rekvisisjonen og utdeling av pålegg burde foregå for å få den best mulige variasjon.

Generalintendanten opplyste at det for ikke så lenge siden var sendt ut rundskriv om dette og at kjøkkeninspektrisen kunne gjøre et godt arbeid på dette felt ved å veilede avdelingen i bruk av regulativet. Ombudsmannen ba om at kjøkkeninspektrisen måtte vie påleggsspørsmålet spesiell oppmerksomhet.

Marinens overkommando sendte ut et rundskriv hvor endel av Ombudsmannens skriv var referert og ba avdelingene sørge for at pålegget ble mest mulig variert. Overkommandoen ville selv, ved revisjon av regnskapene, være oppmerksom på forholdet.

Flyvåpnet sendte også ut et rundskriv og refererte de påleggssorter det etter regulativet var anledning til å bruke i løpet av en 28 dagers periode. De ansvarlige ble pålagt å sørge for mest mulig variasjon i pålegget.

247/54. Korporaler og meniges adgang til å bære barter.

En soldat i Flyvåpnet forela for Ombudsmannen spørsmålet om menige og korporalers adgang til å bære barter i tjenesten når de tidligere hadde hatt det. Vedkommende soldat hadde hatt barter i 2½ år, men på et kurs i Flyvåpnet var han av inspeksjonsoffiseren gitt beskjed om øyeblikkelig å fjerne bartene. Han gjorde det for å unngå anmerkninger for militært forhold, men oppfattet ordren for en æreskrenkelse.

Ombudsmannen tok saken opp med Flyvåpnets overkommando. Noen endelig uttalelse har Ombudsmannen ikke fått, men er underhånden meddelt at det neppe er anledning til å be mannskaper fjerne barter som de har båret for de kom i tjeneste.

149/54. Kommandert kveldstjeneste.

Under Ombudsmannnemndas befaring av endel av Kystartilleriets avdelinger ble det et sted av tillitsmennene tatt opp spørsmålet om adgangen til å kommandere mannskapene til anleggsarbeid (grøftegraving). 2 kvelder i uken ble de satt til slikt arbeid.

Tillitsmennene hadde tatt spørsmålet opp i tillitmannsutvalget, idet mannskapene tvilte på om avdelingen kunne beordre mannskapene til slik tjeneste etter at den daglige tjeneste var slutt. Avdelingen hadde gitt uttrykk for at en ved militære avdelinger ikke var bundet av faste arbeids- eller øvelsestimer pr. uke. Avdelingen hadde full rett til å kommandere mannskapene til kveldstjeneste særlig når det ikke fikk noen innvirkning på deres kveldspermisjon.

Opprydding og renovasjon, utbedring av veier og ekserserplasser, istandsetting og vedlikehold av instruksjonsmaterieil, utbedring av hinderbane, skytefelt, idrettsplasser, graving av grøfter for vann, kloakk, samband m. v. måtte etter sjefens uttalelse utføres hvis det skulle være mulig å få utnyttet den ordinære tjenestetid til øvelse i de vanlige soldatdisipliner.

Tillitsmennene ønsket Ombudsmannens uttalelse om dette spørsmål.

Ombudsmannen var ikke uten videre enig i det syn avdelingen hadde gitt uttrykk for og tok saken opp med Generalinspektøren.

Generalinspektøren opplyste at det ikke var noen bestemmelse om at den daglige tjeneste bare skulle være 8 timer. Videre var det ikke tvilsomt at soldatene kunne settes til alminnelig leirarbeid også utover den vanlige tjenestetiden. Det måtte f. eks. være anledning til å sette soldatene til grøftegraving for å utbedre kloakkforholdene. Til større arbeider som det var budsjettmessig dekning for burde soldatene ha en rimelig godtgjørelse. Det var imidlertid om å gjøre at avdelingssjefen opptrådte slik at soldatene innså nødvendigheten av de arbeider de ble satt til, og at de ble velvillig innstilt overfor de pålagte arbeider. Generalinspektøren konkluderte med at det i adskillig utstrekning kunne pålegges kveldstjeneste, men at vedkommende sjef måtte vise forståelse og hensyn så det ikke oppsto urimeheter.

Ombudsmannen la deretter saken fram for departementet for å bli gjort kjent med departementets syn på disse spørsmål. Departementets uttalelse foreligger ikke enda.

133/54. Kurselevers leirarbeid.

Elevene ved et av Flyvåpnets kurs klaget til Ombudsmannen over det leirarbeid de ble satt til både i og utenfor skoletiden. Det var ikke leirarbeid for sin egen avdeling de utførte, men arbeid som egentlig skulle utføres av en egen leiravdeling. Elevene ble blant annet satt til vedkapping, lasting og lossing av fly, teltslagning for andre avdelinger etc. Dette gikk ut over både skolegangen og lekselesingen.

Ombudsmannen tok saken opp med Flyvåpnets overkommando som bekreftet riktigheten av at elevene i en viss utstrekning var satt til nevnte leirarbeider. Dette skyldtes at den ordinære leiravdelingen var så liten at den ikke rakk å utføre alt arbeidet. For elevenes vedkommende var imidlertid leirarbeidet lagt opp slik at det ble minst mulig avbrekk i undervisning og lekselesing. Når det gjaldt lossing og lasting av fly, dreiet dette seg om A-paktmateriell, et arbeid som etter gjeldende bestemmelser skulle gis høyeste prioritet også foran øvelse og utdanning. Forholdene ville nå bli bedre idet det skulle ansettes en leirmester og 4 sivilarbeidere.

Ombudsmannen meddelte elevene disse opplysninger.

252/54. Bruk av hjelpedyktige mannskaper i offisersmesser.

En soldat forespurte Ombudsmannen om det var anledning til å bruke hjelpedyktige mannskaper i offiserenes messer. Det var Ombudsmannens oppfatning at det normalt ikke kunne

være anledning til å bruke vernepliktig mannskap til dette, idet messene får et bestemt beløp til sivil hjelp. For å avhjelpe et øyeblikkelig behov antok imidlertid Ombudsmannen at det kunne gjøres.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og redegjorde for sitt syn på spørsmålet.

Avdelingen opplyste at den var kjent med gjeldende bestemmelser på dette område. Forholdene ved avdelingen var imidlertid vanskelige, idet det ikke var egen offisersmesse. Offiserene var henvist til å spise i et av mannskapskjøkkenene. Videre var det ved avdelingen store svigninger i personellstyrken idet endel lokalvern avdelinger er forlagt ved avdelingen. Antall messemedlemmer kan variere fra 60 til 250, og for å møte disse «toppene» i belastningskurven, har det vært vanlig å bruke endel mannskaper fra leiravdelingen til bæring, potetskrelling m.v. Forholdene vil i nærmeste fremtid bli mer normale slik at det ikke ble nødvendig å bruke leirarbeiderne til dette arbeid.

Ombudsmannen fant ikke grunn til å foreta seg noe mer med saken.

253/54. Arbeidstidens lengde.

Endel sersjanter hadde lang vei mellom sin forlegning og arbeidsstedet, ca. 1/2 times biltur. De mente å ha krav på å få denne reisetiden inkludert i arbeidstiden.

Ombudsmannen undersøkte saken i Hærens overkommando og i Forsvarsdepartementet som begge var av den oppfatning at gangtiden ikke kunne inkluderes i arbeidstiden. Ombudsmannen var enig i dette og meddelte sersjantene resultatet av undersøkelsene. Den omstendighet at endel av sersjantene hadde tjenesteplikt og var beordret i stillingen kunne ikke gi grunn til å se annerledes på spørsmålet.

63/54. Arbeidstiden for kjøkkenhjelp.

En soldat som gjorde kjøkkentjeneste klaget over arbeidstidens lengde. Han hadde tjeneste fra kl. 06.00 til 14.00 den ene dagen og fra kl. 07.00 til kl. 19.00 den andre dagen uten noen fridag imellom. Etter dette fikk han en arbeidstid på henholdsvis 68 og 72 timer pr. uke.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen. Avdelingen opplyste at den midlertidige ordre som var gitt gikk ut på vanlig 8 timers dag for de to som skulle alternere om kjøkkentjenesten. Imidlertid var ordren misforstått således at soldaten i 1 måneds tid hadde tjenestgjort slik som han hadde opplyst.

Ordren ble nå gitt skriftlig slik at det ikke skulle være muligheter for misforståelse.

Avdelingssjefen hadde vært uvitende om forholdet, og det var ikke kommet klage hverken fra soldater eller tillitsmenn.

258/54. Mannskapenes adgang til å bo hjemme.

To soldater fra Oslo som sammen med en del andre soldater var avgitt til tjeneste i Oslo hadde søkt om adgang til å bo hjemme. Det var søkt flere ganger både kollektivt og enkeltvis. For noen var søknaden innvilget, for andre var den avslått. Ombudsmannen konfererte med Hærens overkommando og vedkommende generalinspektør om saken. Generalinspektøren ga uttrykk for visse betenkeligheter ved å samtykke i en sådan ordning. Avdelingen kunne ikke føre kontroll med mannskapene som fra før av hadde lite disiplinlignende tjeneste. Som en prøve skulle han imidlertid samtykke i at mannskapene fikk bo hjemme. De ville bli tilstått kostgodtgjøring men ikke kvartergodtgjøring, idet avdelingen kunne skaffe dem kvarter.

96/54. Vakt- og beredskapsordningen ved H. M. Kongens garde.

For å kunne omtale denne saken har det vært nødvendig å gjøre brudd på prinsippet om ikke å nevne avdelingsnavn. Det ville ellers være vanskelig å omtale saken.

Ombudsmannen hadde i april 1954 besøk av tre av tillitsmennene ved avdelingen som opplyste at tjenesteforholdene ved avdelingen var ytterst vanskelige på grunn av den omfattende vakttjeneste avdelingen hadde. Saken hadde vært behandlet i tillitsmannsutvalget, og Gardesjefen som var fullt oppmerksom på vanskelighetene hadde tidligere tatt saken opp med Hærens overkommando uten at det hadde lyktes å komme fram til en bedre ordning. Tillitsmennene hadde i mars måned påny tatt saken opp skriftlig med avdelingen. Skrivet ble av Gardesjefen oversendt HOK uten at det var kommet noe svar, og av den grunn tok tillitsmennene saken opp med Ombudsmannen.

Etter de opplysninger tillitsmennene ga fant Ombudsmannen saken så alvorlig at departementet burde gjøres oppmerksom på forholdene. Ombudsmannen pekte på det uholdbare i at mannskapene, etter det tillitsmennene hadde opplyst, hadde en ukentlig tjeneste på 108 av og til 130 timer, vesentlig vakttjeneste, og at dette også hindret mulighetene for å lære opp mannskapene i de egentlige soldatdisiplinene.

Ombudsmannen hadde senere en konferanse med Forsvarsråden som på sin side konfererte med HOK for å finne fram til en løsning. Noen løsning på vanskelighetene var det ikke så lett å finne. Det ble imidlertid bestemt at Gardens fra høsten 1954 skulle forsterkes med et kompani.

En tid senere hadde Ombudsmannen til behandling en sykesak fra en av Gardens mannskaper og fikk herunder en del opplysninger av avdelingslegen som førte til at Ombudsmannen påny tok opp saken, denne gang direkte med Forsvarsministeren. Legen uttalte bl. a. at mannskapene på grunn av den hårde vakttjeneste, kombinert med den vanlige soldatutdanning, ikke fikk tilstrekkelig tid til søvn og avkopling, langt mindre til å skjytte sine personlige interesser. Pågangen på legekantoret var stor. Det var som regel bare bagatellmessige fysiske mangler og plager det dreiet seg om, men fordi den hårde vakttjenesten ble en så stor psykisk belastning, ble de fysiske plagene aksentuert. Legen hadde sett mange eksempler på friske, kjekke og interesserte soldater som etter kort tid ble apatiske og nedfor. Videre var belastningen på avdelingen så stor at en rekke mannskaper måtte gjøre tjeneste som de, etter de vanlige retningslinjer for legens bedømmelse av tjenestedyktigheten, ikke var skikket til.

Ombudsmannens henvendelse førte denne gang til at vaktstyrken i to tilfelle ble noe redusert. Departementet anmodet videre overkommandoen om å undersøke mulighetene for å foreta lettelser i gardistenes daglige tjeneste for øvrig. I et senere skriv til Ombudsmannen redegjorde departementet for forskjellige forslag til bedring av forholdene, bl. a. fordeling av vakttjenesten på et enkelt sted på alle tre forsvarsgrener og for øvrig reduksjon av Gardens mange vaktoppdrag, uten at det hadde vært mulig å gjennomføre disse endringer. Det var departementets oppfatning at forholdene ville bedre seg etterhvert og overkommandoen var anmodet om å holde departementet underrettet om den videre utvikling.

Gardesjefen uttalte seg i et skriv til Ombudsmannen om de forslag til lettelser og endringer i den daglige tjeneste som var foreslått og fant at ingen av forslagene ville resultere i noen bedring av forholdene. Gardesjefen mente at den eneste effektive løsning var å redusere vaktoppdragene. I den forbindelse mente Gardesjefen bl. a. at sivile vaktmannskaper med hunder måtte kunne brukes som et supplement. Departementet har opplyst at spørsmålet om bruk av vakthunder skal utredes nærmere av HOK og senere legges fram for departementet.

Etter først å ha hatt en konferanse med

avdelingslegen tok Ombudsmannen saken opp med Sjefslegen for Hæren og anmodet ham om å se nærmere på tjenesteforholdene i Gardena, og tjenestens innvirkning på mannskapenes helsemessige tilstand. Dette resulterte i at avdelingslegen skrev en rapport om forholdene. Denne rapport ble også tilstillet Ombudsmannen. Av rapporten fremgår det at gardistene vanligvis har en tjeneste på 99 timer pr. uke hvorav 55 timer er vakttjeneste, 10 timer beredskaps- og brannvakt, 34 timer vanlig tjeneste. I det siste halvår har den overveiende del av vaktmannskapene hatt 1 vakt pr. 3. døgn. Til visse tider 4 vakter pr. 8. døgn i tillegg til vanlig tjeneste, når f. eks. enkelte kompanier er på øvelse utenfor leiren. Etter legens oppfatning må det være helt på det rene at Gardens tjeneste både fysisk og psykisk er altfor anstrengende.

Legen konkluderte med å foreslå at Gardena bare pålegges de kongelige vakter, og at tjenestetiden, inklusiv vakttjeneste pr. uke, reduseres til et rimelig nivå.

Sjefslegen for Hæren har sendt rapporten til Sjefen for Hæren og har i sitt oversendelses-skriv pekt på det relativt store antall psykiske lidelser og tilpassingsvansker som forekommer i Gardena. Sjefslegen understreker at de arbeidsprestasjoner som pålegges Gardena langt overskrider den yttergrense vår sosiallovgivning fastsetter. Vakttjenesten er ensformig og derfor ekstra slitsom. Sjefslegens konklusjon er at den herskende tjenesteordning i Gardena er skadelig for gardistenes trivsel og helse, og at det bør søkes utveier til å lette den belastning gardistene utsettes for.

Det er Ombudsmannens oppfatning at en ikke kan slå seg til ro med de tiltak som hittil er truffet for å lette tjenesten ved H. M. Kongens garde. Som Sjefslegen peker på, er tjenesten nå direkte helseskadelig. Det må dessuten være klart at den rent soldatmessige opplæring må lide under den nåværende ordning så lenge at mannskapene ikke får den utdannelse som det er forutsetningen å skaffe dem i løpet av tjenestetiden. Den eneste løsning som etter Ombudsmannens oppfatning vil bety en effektiv bedring av forholdene, vil være å redusere vaktoppdragene ytterligere, om nødvendig ved hjelp av sivile vakter med hunder.

Legetjeneste.

87/54. Klage over legeundersøkelsen i forbindelse med øvelse «Vinter II».

I to innlegg i dagspressen etter øvelse «Vinter II» fremkom det til dels kraftig kritikk over den måte legeundersøkelsen før øvelsen ble gjennomført på. Det var nevnt tre forskjellige tilfelle som etter det som fremkom i

innleggene var ganske alvorlig uten at en finner grunn til å gå nærmere inn på detaljene.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet og ba om at de nevnte tilfelle måtte bli nærmere undersøkt.

Etter å ha undersøkt forholdet ga Forsvarets sanitet en lengre redegjørelse for disse tre tilfelle og hvordan legetjenesten er lagt opp i sin alminnelighet i forbindelse med repetisjonsøvinger.

Av den redegjørelse som ble gitt fremgikk det klart at legetjenesten er planlagt og utført så forsvarlig som det etter Ombudsmannens mening er mulig å gjøre det. At det kan forekomme enkelte uheldige tilfelle er beklagelig, men vel ikke mulig å unngå.

148/54. Klage over legeskjennelse.

En soldat klaget til Ombudsmannen over at han var syk og ikke kunne følge med i øvelsene sammen med de øvrige mannskaper. Til tross for sin sykdom ble han av avdelingslegen kjent stridsdyktig A.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingslegen og pekte på at det kanskje ville være riktig å fremstille ham for den faste legenemnd. Avdelingslegen opplyste at soldaten hadde vært plaget av sterk hoste, og at han fikk spesialistbehandling for det. Utover dette var det ingen ting i veien med ham. Det var avdelingslegens oppfatning at det var andre årsaker til at soldaten ville slippe tjenesten. Avdelingslegen var imidlertid villig til å besørge ham fremstillet for den faste legenemnd. Den faste legenemnd avga kjennelsen som avdelingslegen, stridsdyktig A.

232/54. Klage over legeskjennelse.

En soldat klaget til Ombudsmannen over avdelingslegens behandling av ham. Ved sesjon hadde soldaten fått kjennelse stridsdyktig A. Han hadde imidlertid fått årebrokk og ble som følge av det satt ned til hjelpedyktig B. Etterat han kom inn til tjeneste hadde han også fått åreknuter og hadde ligget i sykehus for det, men var blitt operert og senere friskmeldt igjen. Senere hadde avdelingslegen flyttet ham opp til hjelpedyktig A med den følge at han nå ville bli sendt til Brigaden i Nord-Norge. Dette mente soldaten at legen hadde gjort fordi han var irritert på soldaten.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingslegen, og av de opplysninger som ble gitt fremgikk det at kjennelsen om hjelpedyktig A ikke var avsagt av legen, men av Militære sykehus hvor han hadde vært innlagt for åreknuter.

Ombudsmannen meddelte dette til soldaten og gjorde ham videre kjent med hvordan han

skulle gå fram for å få bragt denne avgjørelse inn for høyere myndighet om han ønsket det.

188/54. Melding til pårørende ved ulykker eller alvorlig sykdom.

Av endel innlegg i pressen fremgikk det at de pårørende ikke hadde fått melding i enkelte tilfelle hvor soldatene plutselig var blitt alvorlig syke eller hadde vært utsatt for ulykker.

Ombudsmannen tok spørsmålet opp med Forsvarets sanitet for å få nærmere rede på de retningslinjer som ble fulgt i slike tilfelle. Da Forsvarets sanitet opplyste at det ikke var noen bestemmelser på dette område, ba Ombudsmannen om at det måtte bli overveiet å få utarbeidet bestemte regler for dette.

Forsvarets sanitet tok spørsmålet opp med departementet, og det ble utarbeidet bestemmelser om i hvilke tilfelle avdelingene skulle gi melding til de pårørende om sykdommer og ulykkestilfelle. Avdelingens sjef ble gjort ansvarlig for at fornøden melding ble sendt de pårørende. Ved lettere sykdom/skade skal det konfereres med den syke om hvorvidt melding er ønskelig. Ved alvorligere tilfelle skal melding gis snarest med opplysning om hvor den syke befinner seg. Ved dødsfall skal en gå fram etter de bestemmelser som finnes fra før.

278/54. Melding til pårørende ved sykdom/skade.

En tid etter at bestemmelsen om melding til de pårørende var gitt, var det påny klaget i pressen over at melding ikke var gitt. I dette tilfelle dreiet det seg om en alvorlig sykdom med operasjon som foreldrene ikke hadde fått kjennskap til før sønnen var så kjekk at han kunne skrive hjem selv.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen og pekte på at det nå var laget bestemmelse om melding til de pårørende, og at disse bestemmelser ikke syntes å være fulgt i dette tilfelle. Av avdelingslegens redegjørelse fremgikk det at det ikke hadde vært noen alvorlig sykdom med farlig operasjon, idet soldaten hadde hatt en blindtarmoperasjon uten komplikasjoner. Legen var av den oppfatning at soldaten ikke var sykere enn at han selv kunne gitt melding til sine foreldre eller ytret ønske om at foreldrene ble underrettet. Dette hadde han ikke gjort. MK-legen var ikke enig i avdelingslegens syn, idet enhver operasjon innebærer en risiko og derfor må meldes. Når det ikke var gjort, skyldtes det ikke ubekjentskap med bestemmelsene, men en for snever tolkning

av uttrykket «alvorlig sykdom/skade».

MK-legen skulle overfor legene fremholde nødvendigheten av å tolke dette uttrykk videst mulig.

Marinekommandoen var enig med MK-legen i at enhver operasjon innebærer en risiko som gjør det nødvendig å underrette de pårørende. MK-legen var videre uenig med legen i at soldaten selv var den nærmeste til å gi beskjed.

90/54. Kjent udyktig og slettet av de militære ruller.

En konstabel i Sjømilitære korps klaget til Ombudsmannen over den behandling han hadde fått i forbindelse med sykdom.

Han hadde under en skyteøvelse fått skadet den ene trommehinnen og hadde senere hatt mange vanskeligheter med øret med smerter og øresus. Han ble som følge av dette nervøs og søvnløs. Kunne vanskelig konsentrere seg og greide ikke følge med i undervisningen. Han hadde oppsøkt legen som mente det var en forkjølelse som var årsaken til øresmertene. Han sakket stadig akterut i undervisningen og gikk tilbake i de fleste fag. Ved siden av dette fikk han halsbetendelse og samtidig meddelelse om at hans far var alvorlig syk. Som følge av dette var han helt nedfor, og han var klar over at han kom til å stryke ved den forestående eksamen. Etter besvarelse av anatomioppgaven hadde han inntrykk av at han ble betraktet som gal. Han ble innkalt til sjefslegen for Marinen og forklarte der om sine lidelser. Legen mente han burde ha 3 mndrs. permisjon. Han ble dessuten sendt til psykiater som hadde fått oversendt hans anatomi-besvarelser. Psykiateren hadde uttalt at han var et interessant tilfelle. Han ba om å bli fremstillet for Rikshospitalets øre-, nese- og halsavdeling. Her ble det konstatert at trommehinnen var sprukket. Etter at han hadde strøket til eksamen ble han fremstillet for legekommisjonen som avga kjennelse på 3 mndrs. permisjon. Da denne ble levert korpset, fikk han beskjed om påny å melde seg for legekommisjonen. Denne gang gikk kjennelsen ut på udyktighet, og at han skulle slettes av de militære ruller. Han ble deretter dimittert. Han begynte senere som portør ved Akershus fylkessykehus og senere som pleier ved Eg sykehus i Kristiansand. En lege der anbefalte ham å søke stilling ved Garnisonssykehuset på Sola. Denne stilling fikk han, men fikk senere beskjed om at han likevel ikke kunne få stillingen på grunn av den siste kjennelsen som var avsagt av legekommisjonen.

Han ba om Ombudsmannens bistand til å få undersøkt saken nærmere. Han ville gjerne

stilles for ny legekommissjon og eventuelt søke erstatning for tapt arbeidsfortjeneste, utdanning, kontraktsbrudd og skade påført i tjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets sanitet og pekte på at hvis hans fremstilling var riktig, syntes legekommissjonen å ha opptrådt på en uriktig måte.

Forsvarets sanitet undersøkte saken nærmere og redegjorde spesielt for den faste legemndas avgjørelse i saken. Det var riktig at legenemndas kjennelse først lød på anbefaling av 3 mndrs. permisjon. Dagen etter ble det imidlertid avsagt kjennelse om udyktighet idet erklæringen fra psykiateren da var kommet inn.

Konstabelen kunne vært avskjediget allerede av den grunn at han strøk til eksamen. Da det imidlertid var åpenbart at han var syk, ble det reist sykesak således at han fikk sykelønn i 3 mndr.

Forsvarets sanitet foreslo at han påny ble fremstillet for samme psykiater som tidligere da tilstanden muligens kunne ha forandret seg.

Han ble senere fremstillet for Den faste legemnd i Kristiansand som avga kjennelse om at han var stridsdyktig A uten at dette etter nemndens uttalelse kunne få betydning for den tidligere kjennelse idet han av sakens dokumenter måtte ansees som udyktig den gang.

Ombudsmannen gjorde ham oppmerksom på hvilken betydning denne kjennelse ville få for hans eventuelle erstatningssøksmål. Videre ble det gjort klart for ham at han etter den nye kjennelse måtte kunne søke andre stillinger i Forsvaret som han måtte være kvalifisert for hvis stillingen på Sola garnisonssykehus fremdeles sto åpen for ham.

Ombudsmannen har senere ikke fått noen henvendelse i saken.

Velferd.

48/54. Avishold ombord i Marinens fartøyer.

Av referatet fra et tillitsmannsutvalg ombord i et av Marinens fartøyer fremgikk det at det var klaget over avisholdet ombord. Sjefen hadde svart at nå når velferdspengene var kommet skulle avisabonnementet ordnes.

Da avisabonnementet ikke skal gå av velferdsmidlene, tok Ombudsmannen saken opp for å få bragt forholdet på det rene. Det viste seg at referatet var misvisende for så vidt som avisene aldri var betalt av velferdsmidlene. Avisene ble bestilt av velferdsoffiseren og postert i henhold til kontoplanen.

160/54. Filmleie for Kystartilleriets kinoer.

Velferdsoffiseren for en av Kystartilleriets festninger tok opp med Ombudsmannen vanskelighetene med å kjøre film for mannskapene fordi filmleiene var så høye at det ikke var mulig å betale leie og frakt av kinoinntekten. Kinoinntekten var på grunn av det fåtallige personell små. Med besetningen ved hans avdeling ville en forestilling med den høyeste pris henholdvis kr. 0,75 for mannskaper og 1,25 for befal gi et underskudd på 40 til 50 kroner. Kino betyr mye for avsideliggende avdelinger som Kystartilleriet ofte er. Det var derfor av stor betydning å få løst filmleiespørsmålet for de mindre avdelinger.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets undervisnings- og velferdskorps. Ombudsmannen var kjent med at korpset arbeidet med spørsmålet og ba om å bli orientert om de planer som forelå.

Korpset uttalte at noe endelig resultat av korpsets arbeid med saken ikke forelå, men at det fortsatt ble arbeidet med saken.

95/54. Mangel på filmapparat ombord i et av Marinens fartøyer.

Av referatet fra et tillitsmannsutvalgsmøte i en av Marinens stasjoner fremgikk det at fartøyets filmapparat for lang tid siden var sendt til reparasjon uten at en fikk det igjen eller kunne få noe annet apparat. Det var beklagelig fordi det var så stort behov for filmapparat.

Ombudsmannen tok saken opp med FUVK som opplyste at avdelingens apparat var ubrukelig og måtte kassereres. Avdelingen skulle få et annet apparat mens dette var til overhaling. I løpet av noen dager skulle imidlertid apparatet bli ekspedert.

134/54. Fotballutstyr til et av Marinens fartøyer.

Sjefen for et av Marinens fartøyer forespurte om Ombudsmannen kunne være behjelpelig med å skaffe fotballutstyr til minst ett lag ombord.

Sjefen hadde undersøkt med den stasjonen og den MK-en fartøyet var underlagt om det var noen muligheter, men avdelingen disponerte hverken penger eller utstyr. Behovsoppgave var sendt Forsvarets idrettsråd uten resultat.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets idrettsråd som opplyste at det samme dag som saken var tatt opp med Ombudsmannen var sendt så mye fotballutstyr til vedkommende MK at fartøyet ville få alt det utstyret

det trengte. Det var vanskelig med fotballer. Imidlertid kunne fartøyet få lånt fotball av en festning i nærheten inntil nye fotballer kunne skaffes fra Oslo.

72/54. Mannskapenes bruksrett til fritidslokaler.

Tillitsmannsutvalget ved en av Hærens avdelinger klaget til Ombudsmannen over at de ikke kunne få låne fritidslokalene til en underholdningsaften med dans. Begrunnelsen var at gulvene som det var kostet så mye på ville bli ødelagt. Mannskapene syntes det var urimelig at hensynet til mannskapenes velferd veiet mindre enn hensyn til gulvene i fritidslokalene.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen. Avdelingens sjef var forbauset over at tillitsmennene hadde tatt opp denne saken. Han hadde ikke noe imot at mannskapene hadde danseaften, men på det tidspunkt det var snakk om var lokalene nymalt og nylakkert og enda ikke tilstrekkelig tørt. Derfor hadde han foreslått at en dansetilstelling skulle utsettes til senere.

Ombudsmannen fant etter disse opplysninger fra sjefens side ingen grunn til å foreta seg noe ytterligere med saken.

Sosiale saker.

Det er innenfor denne gruppe tatt opp en rekke saker som i og for seg ikke har noe med forholdene innenfor Forsvaret å gjøre, men dreier seg om problemer i det sivile liv som oppstår på grunn av vedkommendes militærtjeneste, f. eks. oppsigelse av sivil stilling under militærtjeneste, skattelettelse, erstatning for tap angivelig påført på grunn av militærtjenesten. Dette er spørsmål som etter instruksjonen skulle være Ombudsmannen uvedkommende. Ombudsmannen har likevel tatt slike saker opp til behandling, men har ikke kunnet gjøre noe annet enn å bringe de faktiske omstendigheter helt på det rene og ut fra det gi vedkommende soldat et råd. Disse sakene har for det meste dreiet seg om spørsmål som det ville være naturlig å søke sivil juridisk assistanse for å få løst, og Ombudsmannen har også anbefalt det der hvor det etter hans oppfatning har vært nødvendig.

238/54. Oppsigelse av sesongarbeider ved NSB.

Fra en militæravdelings sjef fikk Ombudsmannen opplysning om at en av avdelingens mannskaper var oppsagt fra sin stilling som

sesongarbeider ved NSB. Ombudsmannen ble anmodet om å undersøke saken nærmere. Ombudsmannen fikk utførlige opplysninger fra vedkommende soldat, og fikk ved korrespondanse med NSB alle nødvendige opplysninger om vedkommendes arbeidsforhold og de problemer som gjør seg gjeldende for sesongarbeidernes vedkommende. Etter de opplysninger som ble fremskaffet viste det seg at oppsigelsen ikke hadde sin grunn i vedkommendes militærtjeneste. De lovbestemmelser som finnes på dette felt kunne derfor ikke komme til anvendelse. Spørsmålet om lønn under militærtjenesten kunne heller ikke løses tilfredsstillende på grunn av de spesielle bestemmelser som finnes for dette når det gjelder sesongarbeidere.

3/54. Søknad om bistand til å komme inn igjen i ekstraordinært kommunalt arbeid etter endt militærtjeneste.

En soldat hadde før han ble innkalt til repetisjonsøvelse arbeid i en kommune på Møre, men fikk ikke dette arbeid tilbake etterat han var ferdig med militærtjenesten. Ombudsmannen tok saken opp med kommunen som opplyste at det ikke var noe ordinært arbeidsforhold mellom vedkommende og kommunen. Han hadde arbeidet på kommunens idrettsplassanlegg. Dette arbeid var nærmest av ekstraordinær og midlertidig art og ble drevet i den utstrekning kommunen kunne skaffe penger til det, bl. a. av tippemidler. Pengemidlene var oppbrukt på det tidspunkt vedkommende var ferdig med militærtjenesten, og kommunen hadde ingen mulighet for å skaffe ham annet arbeid. Etter de opplysninger som forelå var det på det rene at det ikke kunne gjøres økonomisk ansvar gjeldende overfor kommunen på grunn av uberettiget oppsigelse.

34/570. Oppsigelse fra sivil stilling på grunn av militærtjeneste.

Sjefen for et lokalvernkompani gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at et av hans mannskaper var sagt opp fra sin stilling mens han var inne til repetisjonsøvelser og ba Ombudsmannen ta seg av saken. Ombudsmannen tok saken opp med arbeidsgiveren, gjorde ham oppmerksom på loven av 29. mars 1940 om forbud mot at arbeidere ble berøvet sin stilling på grunn av militærtjeneste og ba om en redegjørelse. Arbeidsgiveren opplyste at han på grunn av modernisering var blitt tidligere ferdig med sesongens arbeid enn vanlig og av den grunn var nødt til å si opp sine timelønte arbeidere. Foruten vedkommende soldat var det ytterligere tre timelønte arbeidere som

måtte slutte, idet arbeidsgiveren bare kunne skaffe arbeid til de fast ansatte. Soldaten og sjefen for hans avdeling ble gjort kjent med dette og anmodet om å si ifra om de hadde noe å bemerke til arbeidsgiverens opplysninger. Noen bemerkninger er senere ikke notatt.

179/54. Søker Ombudsmannens bistand i forbindelse med kjøp av gård og de vanskeligheter som i den forbindelse har oppstått på grunn av militærtjenesten.

En soldat hadde før han ble innkalt til militærtjeneste ligget i forhandlinger om kjøp av et gårdsbruk og hadde, etter hva han selv opplyste, fått forkjøpsrett til gården. Da han kom tilbake fra militærtjenesten, var gården solgt til en annen.

På grunn av de opplysninger som forelå var det ikke mulig for Ombudsmannen å ta standpunkt til om det var grunn til å søke handelen omstøtt. Dette spørsmål måtte i tilfelle bringes inn for domstolene, og Ombudsmannen anbefalte derfor vedkommende å søke juridisk assistanse. Han ble videre gjort kjent med adgangen til å søke om fri sakførsel.

187/570. Søker Ombudsmannens bistand i forbindelse med utpantning for skatt under militærtjeneste.

En fisker som var inne til repetisjonsøvelser var blitt pantet for skyldige skatter, og hans regiment forespurte Ombudsmannen hva det kunne gjøres for å hjelpe mannen. Ombudsmannen redegjorde for skattelovens bestemmelser om skattelettelse og gjorde oppmerksom på de rundskriv som i den forbindelse var sendt fra Finansdepartementet. Vedkommende ble anbefalt å ta saken opp med kommunen for å få i stand en rimelig ordning av skatte-spørsmålene. En gjenpart av Ombudsmannens skriv ble sendt vedkommende kommune.

198/54. Søknad om erstatning for frostskaide på hus under avtjening av repetisjonsøvinger.

En soldat i Nord-Norge, som hadde påbegynt bygging av nytt våningshus og som var ferdig med grunnmuren, ble innkalt til repetisjonsøvinger. Han søkte om utsettelse idet han var redd for frostskaide på muren før fylling og planering var gjort. Utsettelse ble ikke innvilget. Mens han var inne til tjeneste, oppsto den fryktede skade. Han søkte om erstatning, men søknaden ble avslått av HOK. Ombudsmannen fikk utlånt dokumentene og gjorde seg kjent med de faktiske forhold. Et-

ter Ombudsmannens oppfatning forelå det intet grunnlag for erstatningskravet, idet det ikke var slik sammenheng mellom innkallelsen og frostskaiden at det var hjemmel for noen erstatning etter gjeldende rettsregler.

Regimentet hadde foranlediget avholdt takst for å få fastslått skadens omfang. Utgiftene i forbindelse med taksten ble refundert soldaten.

218/570. Arbeidstillatelse i det militære etter tuberkulose.

En fagarbeider i Marinen hadde hatt tuberkulose og hadde i lengre tid vært borte fra sitt arbeid. Han ble ikke tatt inn igjen etterat han var friskmeldt, idet han i sin stilling hadde stadig kontakt med vernepliktige. Vedkommende fagarbeider hadde tatt saken opp med sin organisasjon, men det hadde ikke vært mulig å finne noen løsning. Marinens sanitet ba om Ombudsmannens uttalelse i saken.

Ombudsmannen gikk gjennom dokumentene og hadde intet å bemerke til saksbehandlingen. Ombudsmannen kunne intet uttale om den medisinske avgjørelse i saken, men var enig i at han ikke kunne gjeninntrø i sin tidligere stilling hvis han fremdeles var smittefarlig. Ombudsmannen ba om at arbeide med å skaffe vedkommende en annen stilling, hvor han ikke representerte noen fare for de vernepliktige, måtte bli fortsatt således at han kunne komme i arbeid snarest mulig.

246/54. Utsettelse med betaling av skatt.

En velferdsoffiser gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at mannskapene ved hans avdeling hadde behov for utsettelse med betaling av skatt under militærtjeneste.

Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at det gis sådan utsettelse for statskattens vedkommende, og at Finansdepartementet har henstilt til kommunene å gjøre det samme for kommuneskattens vedkommende. Det er imidlertid ingen sentral instans som kan gi direktiver om dette for kommuneskattens vedkommende.

Velferdsoffiseren ble rådet til å henvende seg til de respektive kommuner i hvert enkelt tilfelle og eventuelt ta saken opp med Ombudsmannen om det ikke skulle lykkes å få rentefri utsettelse.

252/54. Erstatning for tapt arbeidsfortjeneste på grunn av benbrudd under militærtjeneste.

En soldat hadde under kjøring av motorsykel veltet og brukket benet. Han hadde fått utbetalt sykepengen til 21. oktober 1954 men

hadde fått beskjed om at sykepengene nå ikke ville bli utbetalt lenger. Han mente seg dessuten berettiget til erstatning for tapt arbeidsfortjeneste. Ombudsmannen gjorde ham oppmerksom på at han ville få sykepengene fortsatt såfremt han kunne dokumentere at han var sykmeldt. Dette ville bli ordnet av trygdekassen på hans hjemsted. Med hensyn til erstatning ble han gjort kjent med at både Militær trygd og Forsvarsdepartementet hevdet at det ikke skulle ytes erstatning utover bestemmelsene i lov om uføretrygd for militærpersoner. Han ble gjort kjent med innholdet i nevnte lovs § 26 og at et eventuelt erstatningskrav måtte bringes inn for domstolene.

297/54. Arbeidsgivers ulykkesforsikring av sine arbeidere mens de gjør militærtjeneste.

En arbeidsgiver i Nord-Norge, som hadde ulykkesforsikret sine arbeidere, spurte om hvordan militærpersoner var forsikret. Ombudsmannen redegjorde for bestemmelsene om syketrygd for militærpersoner, likedan for uføretrygd. Arbeidsgiveren ble gjort oppmerksom på at hans forsikring sikkert bare gjaldt på dette bestemte arbeidsstedet. Han ble anbefalt å ta opp saken med forsikringsselskapet og vedkommende soldat om det var noen grunn til å opprettholde forsikringer for de arbeidere som gjorde militærtjeneste.

Saker i forbindelse med Forsvarets skoler.

223/54. Nektet opptakelse ved befalsskole på grunn av manglende forkunnskaper.

Ombudsmannen fikk henvendelse fra en ung mann som gjerne ville begynne på en av forsvarets befalsskoler men var blitt nektet opptakelse fordi han ikke hadde de nødvendige forkunnskaper. Han ba om Ombudsmannens bistand til å bli tatt opp ved en annen befalsskole.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets rekrutteringskontor som opplyste at det var vanskelig å få dispensasjon fra bestemmelsen om minimumskunnskaper.

Ombudsmannen meddelte vedkommende søker at en ikke uten videre kunne få dispensasjon fra de gitte opptaksbetingelser. Han ble tilrådet å skaffe seg realskoleeksamen og ble gjort oppmerksom på muligheten for å få den gratis ved å søke om opptagelse på Forsvarets forskole i Halden.

152/54. Klage over avskjed fra Sjøkrigsskolen.

En kadett på Sjøkrigsskolen var avskjediget etterat han ikke hadde oppnådd tilstrekkelig

god hovedkarakter ved en eksamen. Kadetten opplyste at han hadde stått i samtlige enkeltfag men manglet noen få hundredels poeng i hovedkarakter. Han mente selv at det dårlige resultat skyldtes de vanskelige leseforhold ved skolen og endel eksamensnervøsitet. Han hadde vært i Marinen i tre år og var kadett av 2. klasse. Han synes det var bittert at han nå skulle utelukkes og mente at Marinen ikke kunne være tjent med det så lenge det var så stor mangel på offiserer.

Ombudsmannen tok saken opp med Sjøkrigsskolen og ba om skolens uttalelse og en orientering om de bestemmelser som gjelder for utelukkelse fra skolen.

Av skolens redegjørelse fremgikk det at kadettens eksamensresultat var dårlig, hovedkarakteren var mindre enn $\frac{2}{3}$ av det høyest oppnåelige, og dermed fylte han ikke kravet for bestått eksamen. Om hans forhold for øvrig ble det uttalt at de var jevnt dårlige. Han hadde både militært og på annen måte gitt et dårlige inntrykk og hadde tidligere av skolesjefen fått beskjed om at han måtte vise større flid. Hans forhold var sammen med 8 andre elevers behandlet på et møte av skolens dosenter og inspeksjonsoffiserer før han ble avskjediget. Utelukkelse fra skolen kan skje på grunn av: 1. Manglende evner. 2. Mangel på militære anlegg. 3. Militære tjenesteforsømmelser. 4. Sykdom som antas å ha innflytelse på den videre tjeneste i Marinen. Det var punkt 1 og 2 som var grunnen i dette tilfelle. En avskrift av Sjøkrigsskolens skriv ble sendt kadetten. Ombudsmannen uttalte at hvis skolens opplysninger var riktige, var det intet å foreta seg for å komme inn igjen ved skolen. Kadetten tok saken opp igjen med Ombudsmannen og forsøkte å imøtegå de opplysninger som var gitt av skolen. Han hevdet at grunnen til det dårlige resultatet var de vanskelige lese- og studieforhold ved skolen. Han ba om Ombudsmannens bistand til å få en annen stilling innen Forsvaret.

Ombudsmannen anbefalte kadetten å utnytte de kunnskaper han hadde ervervet seg i det sivile, idet den omstendighet at han var utelukket fra Sjøkrigsskolen antagelig ville gjøre det vanskelig for ham å avansere samme hvor i Forsvaret han måtte få en stilling. Ombudsmannen konfererte med Forsvarsdepartementet om saken, men fant ingen mulighet for å hjelpe ham med en stilling.

170/54. Klage over nektet opptak på Forsvarets skoler.

En soldat som avtjente sin førstegangstjeneste søkte om Ombudsmannens bistand til å begynne på en av Forsvarets skoler. De-

partementet hadde uttalt at det ikke var ønskelig at han begynte på noen av Forsvarets skoler.

Vedkommende soldat hadde gjennomgått Forsvarets realskole og hadde avlagt eksamen. Deretter hadde han begynt på Infanteriets befalsskole. Han søkte imidlertid om overføring til en mer teknisk betont befalsskole. Denne søknaden fikk han ikke noe svar på før han tok saken opp med Generalinspektøren for Infanteriet. Han ble innvilget dimisjon av departementet og ble senere nektet opptak på alle forsvarets skoler. Han ba om Ombudsmannens bistand til å få klarlagt grunnen til at han var utelukket fra skolene. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet. Av departementets redegjørelse fremgikk det at både Hærens overkommando og Generalinspektøren for Infanteriet hadde anbefalt at han ble dimittert. Departementet var enig i det og uttalte samtidig at han ikke kunne anbefales opptatt ved noen annen skole på grunn av sin innstilling. Bakgrunnen for denne avgjørelse var soldatens egen uttalelse i dimisjonssøknaden som ble referert i skrivet til Ombudsmannen. Av denne søknaden fremgikk det bl. a. at soldaten hadde forandret innstilling til alt som hadde forbindelse med krig. Han hadde helt andre interesser og ville helst slippe den lange spesialisering som befalsskolen og den senere tjeneste ga. Han anså seg selv uskikket til befalingsmann og angret på at han hadde gått inn i forsvaret. Av ideologiske grunner var han imot krig og kunne ikke tenke seg å lede en avdeling i krig.

Ombudsmannen meddelte soldaten at departementet fastholdt sin avgjørelse.

I et nytt skriv opplyste soldaten at den søknaden departementet hadde referert var oppsatt på kompanikontoret, og at det var kompanisjefen som hadde formulert det meste av søknaden. Soldaten var ikke helt enig i formuleringen, men hadde likevel underskrevet søknaden. Soldaten ville nå gjerne begynne på Flyvåpnets våpentekniske skole eller i Hærens våpentekniske korps og ba Ombudsmannen hjelpe ham med å komme inn der.

Ombudsmannen ga uttrykk for at hensikten med utdanning på Forsvarets bekostning først og fremst var å skaffe personell til Forsvaret som ikke var interessert i å skaffe ham gratis utdanning til bruk for en sivil stilling. Den omstendighet at han ikke selv hadde skrevet søknaden ville neppe endre departementets syn på ham, som Ombudsmannen for øvrig var enig i.

I et nytt skriv redegjorde soldaten nærmere for forholdene i forbindelse med dimisjonssøknaden og ba Ombudsmannen påny å legge

saken fram for departementet idet det var begått en urett mot ham. Ombudsmannen fant ikke at det var fremkommet nye opplysninger som gjorde det nødvendig å legge saken fram for departementet påny.

185/54. Anmodning om bistand til å bli gjeninntatt på radiokurs.

En elev ved Flyvåpnets sambands- og radarskoler var frabeordret et radiokurs like før eksamen. Han hadde vist en uverdigg opptreden og var refset flere ganger. Han mente imidlertid at det hele var nokså uskyldig og ba om Ombudsmannens bistand til å bli tatt inn igjen således at han kunne være med på eksamen.

Ombudsmannen tok saken opp med skolesjefen som i sin redegjørelse opplyste at eleven i løpet av 4 måneder var refset 4 ganger med tilsammen 26 døgnsvaktarrest. Eleven hadde vist dårlig militær disiplin, ville ikke føye seg under alminnelig skikk og orden ved skolen og hadde dermed virket forstyrrende på hele klassen. Han var dessuten doven og hadde fått flere advarsler. Skolesjefen fant ikke å kunne ta ham inn igjen på noe senere kurs.

Ombudsmannen fant etter disse opplysninger, som ble meddelt eleven, ikke å kunne foreta seg noe med saken. Eleven var nå innkalt til avtjening av førstegangstjeneste. Ombudsmannen anbefalte ham å oppføre seg slik at han kunne få en god uttalelse av sin sjef så han kanskje senere kunne få anledning til å komme inn ved skolen igjen.

191/54. Tjenesteplikt ved Radioskolen Hsb og Befalsskolen for Hærens samband.

HOK hadde i juni 1954 bestemt at elevene som var opptatt ved den 2-årige linje ved befalsskolen i 1952 skulle ha 12 måneders tjenesteplikt selv om plikttjenesten for befalsskoleelever da var bortfalt.

Elevene tok saken opp med Ombudsmannen, idet de mente at bestemmelsen om plikttjeneste ikke kunne gjøres gjeldende for dem. Elevene skulle etter å ha gått et år på radioskolen selv ta standpunkt til om de ville fortsette det andre året som er den egentlige befalsskole. De kunne velge enten de ville slutte etter et år og så ta plikttjeneste ved distriktskommandoene, eller fortsette det andre året som elever av den egentlige befalsskole. Denne valgretten hadde de etter at plikttjeneste for befalelever var opphevet, og elevene mente at de ikke kunne pålegges plikttjeneste. Når det gjaldt lønnen, ble denne redusert på samme måte som for andre som slapp plikttjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet som igjen forela den for Generalinspektøren for Hærens samband. Saken var også blitt forelagt HOK som bestemte at de elever som ikke ønsket å gjøre tjeneste på engasjementsbasis (utdannelse var på det tidspunkt avsluttet) skulle dimitteres snarest.

211/54. Utbetaling av bonus til befalsskoleelevene.

I en befalsskoles brosjyre var det opplyst at elevene ville få utbetalt en bonus på kr. 2 000 etter tilfredsstillende utført verneplikttjeneste. Etterat elevene hadde begynt på skolen viste det seg å være uvisst om bonusen ble utbetalt. Elevene tok opp saken og hadde engasjert en advokat til å ta seg av den. Det ble imidlertid ingen avgjørelse i saken, og da det meste av tjenestetiden var gått, gjorde elevene Ombudsmannen oppmerksom på forholdet.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som opplyste at saken var under behandling i Hærens overkommando. Det tok tid innen den ble ferdigbehandlet idet den også var sendt Riksadvokaten til uttalelse. Det ble imidlertid til slutt truffet avgjørelse om at elevene skulle få utbetalt bonus overensstemmende med de opplysninger som var gitt i befalsskolens brosjyre.

200/54. Klage over brutt løfte om halv sersjants lønn og sersjants grad etter avsluttet kurs under førstegangstjeneste.

Elevene ved et sersjantkurs hadde fått opplysning under kurset om at de ville få sersjants grad og $\frac{1}{2}$ sersjants lønn for resten av tjenestetiden, etterat de var ferdig med kurset. Dette løftet ble imidlertid ikke innfridd etter at elevene gikk tilbake til avdelingene etter kursets slutt. Elevene ba om Ombudsmannens bistand til å få ordnet opp i forholdet.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende generalinspektør som redegjorde for saken. Generalinspektøren hadde meddelt elevene status før skriftlig approbasjon forelå fra HOK. Generalinspektøren mente imidlertid den gang at saken var så klar at noen misforståelse ikke skulle kunne oppstå. Generalinspektørens syn stemte imidlertid ikke med høyere myndigheters. Det er på det rene at Generalinspektørens syn på aspirantenes status er i strid med gjeldende bestemmelser. HOK følte seg imidlertid forpliktet til å tilstå aspirantene halv lønn overensstemmende med

det løfte som var gitt og har bedt om Forsvarsdepartementets approbasjon. Forsvarsdepartementet har anbefalt dette overfor Finansdepartementet som har samtykket i at aspirantene får lønn som foreslått.

201/54. Krav om eksamenspapirer — tidligere elever ved en befalsskole.

Ombudsmannen fikk anmodning fra endel tidligere elever fra en befalsskole om å medvirke til at elevene fikk eksamensvitnesbyrd.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende skole som opplyste at de elever det her gjaldt ikke hadde fått hele sin utdannelse ved skolen. Det kunne derfor ikke uten videre gis vitnemål for full utdannelse og eksamen ved skolen. I samarbeid med den andre skolen elevene var utdannet ved, skulle fullstendig vitnemål kunne gis. Dette arbeid ble imidlertid forsinket ved at skolen skulle gå over til nye skjemaer for vitnemål, som først og fremst skulle utstedes til alle tidligere elever ved skolen med fullstendig eksamen. Skolen hadde imidlertid nå tatt fatt på saken påny, således at elevene om ikke lenge skulle få sine fullstendige vitnemål.

249/54. Befalsskoleelevenes adgang til å bruke luer (barrets) som de selv hadde kjøpt.

Under rekruttskolen hadde befalsskoleelever etter anbefaling av en befalingsmann kjøpt «barrets» gjennom et privat firma. Da de kom på befalsskolen hadde skolesjefen nektet dem å bruke luene. Elevene synes dette var urimelig, idet de hadde kjøpt dem selv og tidligere fått anledning til å bruke dem. De var imidlertid enig med skolesjefen i at luene var lite pene. De ville imidlertid enten bruke luene eller ha pengene sine igjen av vedkommende firma og ba om Ombudsmannens råd.

Ombudsmannen tok saken opp med skolesjefen og ba om hans uttalelse. Skolesjefen opplyste at luene var et privat innkjøp mens elevene enda gikk på rekruttskolen. Kjøpet var formidlet gjennom en befalingsmann og kjent for kompaniet, som heller ikke gjorde noen innvendinger mot bruken. Da 30 av elevene ble overført til befalsskolen, fant sjefen ikke å kunne godkjenne 4—5 av luene, noe elevene for så vidt var enige i. Det var skolesjefens mening at disse luene ikke burde brukes, men fant saken så bagatelmessig at han ikke ville motsette seg det om elevene insisterte på å bruke luene.

Ombudsmannen anbefalte derfor elevene å ta saken opp igjen med skolesjefen.

292/54. *Klage over dimisjon fra sersjantkurs.*

En sersjantaspirant hadde ca. 1 måned igjen av aspirantkurset da han plutselig fikk beskjed om at han skulle dimitteres og melde seg ved Brig N. På forespørsel om hva grunnen til dette var, ble det svart at han hadde hatt for meget permisjon. Dette svaret fant han lite fyldestgjørende. Han hadde ikke hatt andre permisjoner enn de som var blitt innvilget hvorav endel gjaldt deltakelse i idrettsstevner.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende avdelingssjef, som opplyste at grunnen til dimisjon og tilbakeføringen til menig var den at aspiranten hadde vist liten interesse og hadde dårlige forutsetninger for å bli en god befalingsmann. Han hadde hatt mye permisjoner, men det hadde ikke gjort noe om han hadde vist interesse for å ta igjen det forsømte, det gjorde han imidlertid ikke. Aspiranten sto etter 10 prøver, dårlig.

Ombudsmannen meddelte aspiranten disse opplysninger. Han fant det vanskelig å tilbakevise disse uttalelsene og ville ikke at det skulle foretas noe mer med saken.

Diverse.

117/54. *Diverse spørsmål i forbindelse med tjenestgjøring under øvelse «Vinter II».*

En soldat som hadde tjenestgjort under øvelse «Vinter II» klaget til Ombudsmannen over at han ikke hadde fått godskrevet reisedagene som tjeneste, videre at han ikke hadde fått utlevert den brosjyre som skulle rettlede mannskapene og orientere dem om øvelsen, heller ikke hadde befalet gitt noen orientering. Det eneste hans avdeling fikk rede på var det de kunne lese i en forsinket feltavis. Feltpresttjenesten hadde de heller ikke sett noe til. Denne soldaten, som hørte til Luftvernartilleriet, ble nå innkalt som vognfører, men ble ved fremmøtet flyttet over som geværmann. Dette vitnet om dårlig administrasjon. Videre klaget han på forholdet mellom befal og menige. Han hadde tatt skyttermerket under øvelsen, men hadde fremdeles ikke fått merket. Til slutt spurte han om mulighetene for å få kjøpt kassert kamouflasjeteltduk.

Spørsmålet om skyttermerket tok Ombudsmannen opp med avdelingen. Når det gjaldt kjøp av kamouflasjeteltduk, ble han henvist til Generalintendanten. De øvrige spørsmål lovet Ombudsmannen å ta opp i sin rapport for øvelsen som skulle sendes øvelsesledelsen.

84/54. *Endringer i ferieloven.*

Ombudsmannen fikk en henvendelse fra Ferielovkomiteén med anmodning om en utta-

lelse om bestemmelsen som hjemler arbeidsgiver rett til å legge ferien til den tid en arbeidstager er på militærtjeneste.

Spørsmålet ble behandlet i Ombudsmannsnemnda, som bl. a. uttalte at den vide adgang arbeidsgiveren har til å legge ferien til den tid vedkommende arbeidstaker gjør militærtjeneste i mange tilfelle virker urimelig, og at den bryter med prinsippet om at alle bør ha ferie. Selv om militærtjenesten byr på nok anledning til fritidsliv og avkopling, er de som berøres av bestemmelsen for det meste eldre mannskaper som er inne til repetisjonsøvelse. Disse mannskaper har som regel familie og en innskrenking i deres ferierett vil også bety innskrenking i ferien for deres familier. Militærtjenesten i seg selv er så stor belastning at det i tillegg til den ikke bør komme en innskrenking i adgangen til å få ferie. Nemnda var klar over at en endring av bestemmelsene ville få konsekvenser, etter Nemndas mening dog ikke så alvorlige som Forsvarsdepartementet antok.

Nemnda konkluderte med at ferielovens § 5, 3. ledd burde oppheves.

269/54. *Militære mannskapers adgang til restauranter.*

MKN oversendte til Ombudsmannen en klage fra mannskapene på et av Marinens fartøyer som var nektet adgang på en restaurant i en by i Nord-Norge. Mannskapene hevdet å ha vært helt edrue, og at de var nektet adgang fordi de var uniformert.

Ombudsmannen tok saken opp med restauranten som imidlertid benektet å ha nektet soldater adgang bare med den begrunnelse at de var i uniform.

Det verserte endel skriv fram og tilbake for å få brakt på det rene hva som egentlig var foregått under den episoden det var klaget over uten at dette lykkedes helt.

Ombudsmannen gjorde imidlertid restauranten oppmerksom på at en annen og dårligere behandling av uniformerte enn av sivile ville kunne få betydning for restaurantens bevilling. Videre ble restauranten gjort kjent med at Ombudsmannen hadde anbefalt MKN å sørge for at ubeføyede tilfelle av serveringsnektelse ble anmeldt til politiet.

99/54. *Klage over transport i forbindelse med øvelse «Vinter II».*

En kveld umiddelbart etterat øvelse «Vinter II» var avblåst ble Ombudsmannen ringt opp fra HOK som meddelte at en bataljon, som var på hjemreise fra øvelsen hadde klaget på transportforholdene, og uttalte ønske om at Om-

budsmannen så på forholdene under togets opphold i Oslo. Ombudsmannen foretok inspeksjonen og snakket med bataljonens befal og tillitsmenn i 2½ time under togets opphold på Loenga, skiftingen over til Vestbanen og oppholdet der.

Det ble satt opp en rapport som ble sendt øvelsesledelsen. En skal gjengi konklusjonen:

«Godsvognen burde vært oppvarmet ved avreisen. Mannskapene hadde hatt det slitsomt under hele øvelsen, særlig de siste dagene. De var våte og forfrosne og burde vært spart for å foreta den første del av reisen i uoppvarmede og mørke godsvogner. Lamper og lys ble først skaffet underveis. Dette, sammen med den omstendighet at enkelte var heldige og ble plasert i personvogner, synes å være årsaken til mannskapenes noe uheldige reaksjon. For den videre transport fra Oslo synes ikke forholdene på noen måte å være uforvarsvarlige.

Den omstendighet at mannskapene la så stor vekt på at enkelte var plasert i personvogner synes å vitne om dårlig moral og dårlig samhold innen avdelingen. Dette inntrykk ble forsterket ved samtale med tillitsmennene om forholdet under selve manøvreren.»

Ulykkesstatistikk for Forsvaret.

I sin forrige innberetning opplyste Ombudsmannen at Forsvarsdepartementet, etter hans foranledning, fra og med 1. januar 1954 ville utarbeide en statistikk over ulykker i Forsvaret. Hensikten med en slik statistikk skulle være å gi et klart bilde av antall ulykker fordelt på de forskjellige områder, og med bakgrunn heri ta opp til vurdering sikkerhetsbestemmelsene.

Statistikker for 1954 foreligger. Da Ombudsmannen imidlertid ennå ikke har fått tid til å sette seg inn i det foreliggende materiale, finner en ikke å burde gå nærmere inn på saken i denne innberetning.

Befalssaker: Tilsetting. Ansiennitet. Beordring. Overføring. Oppsigelse. Tjenesteforhold.

144/54. En løytnant tar opp med Ombudsmannen flere problemer av privat art i forbindelse med sin tjenestgjøring.

En løytnant ved en DK-stab hadde søkt en stilling ved regimentet på sitt hjemsted og hadde av private grunner håpet å få den, hvilket han ikke gjorde. Sine personlige vanskeligheter i forbindelse med den stillingen han nå hadde og betydningen av å bli forflyttet nærmere hjemstedet hadde han ikke hatt mulighet for å trekke fram i sine søknader. Da det også var vanskelig å gjøre noen hen-

vendelse om dette til militære myndigheter, håpet han at en henvendelse til Ombudsmannen ville kunne hjelpe ham ut av vanskelighetene. Spørsmålet var om det ved søknad var muligheter for å bli beordret til eller i nærheten av hjemstedet, eller om det var muligheter for å få permisjon med lønn f. eks. i 2 måneder.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærens overkommando. Som svar på de spørsmål som var stillet, uttalte Overkommandoen at en vanskelig kunne beordre løytnanten til tjeneste i en annen DK enn den han tjenestgjorde ved når det ikke forelå ekstraordinære, tjenestlige behov. Permisjon med lønn utover vanlig ferie til utføring av private gjøremål var det ikke anledning til å gi. På grunn av den betydning det hadde for løytnanten å bli forflyttet nærmere hjemstedet hadde HOK nærmere undersøkt mulighetene for å hjelpe ham. Som en løsning ble han beordret til tjeneste ved en stab i Oslo, dog ikke utover 30. juni 1955 om han ikke innen den tid var blitt tilsatt i en annen stilling. Ved denne ordning ble løytnantens private vanskeligheter betydelig mindre.

47/54. Tilsetting av sersjanter innen Forsvaret.

En sersjant skrev til Ombudsmannen og pekte på at det i stor utstrekning ble tilsatt personell som ikke hadde noen befalsutdannelse i stillinger som etter kunngjøringen skulle tilsettes med f. eks. B-befal. Denne praksis syntes han var egnet til å svekke tilliten til Forsvaret og mente at det var skadelig for befalsskolene og søkningen til disse, idet ingen ville bry seg om å ta den utdanning når de likevel kunne få en sersjantstilling, og ofte også høyere stilling, uten overhode å ha befalsutdannelse. Han ba om at Ombudsmannen måtte ta dette spørsmålet opp med de tilsettende myndigheter.

Ombudsmannen svarte sersjanten at det, etter de erfaringer han hadde, ble det sikkert bare i de færreste tilfelle tilsatt fast personell uten befalsutdannelse. Det var mulig det var gjort i enkelte spesielle tilfelle hvor det ikke var noen nødvendighet med militær utdanning, og etter det Ombudsmannen kunne forstå skulle ikke det være egnet til å svekke tilliten til Forsvaret. Ombudsmannen fant etter sitt kjennskap til forholdene ingen grunn til å ta saken opp foreløpig.

Sen besettelse av ledige stillinger innen Forsvaret.

Ombudsmannen har fått en rekke henvendelser fra befal fra Hærens forskjellige avde-

linger som klager over sen besettelse av ledige og averterte stillinger. Det gjelder stillinger av alle grader. Det har hendt at det har gått 1½ år uten at en avertert stilling er blitt besatt, i andre tilfelle har det dreiet seg om 6 måneder, 9½ måned, 12 måneder uten at søkeren har hørt noe som helst. I samtlige henvendelser til Ombudsmannen er det pekt på alle de uheldige følger så lang ventetid har for det befalet det gjelder. Ikke tør de sette i gang med husbygging eller investere kapital i leiligheter som måtte være ledig. Ikke tør de flytte på familien, som de kanskje har vært borte fra i årevis. Usikkerheten og ventingen går selvsagt utover effektiviteten i og interessen for arbeidet og skaper mistillit og svekker lojalitetsfølelsen.

Etter Ombudsmannens oppfatning er dette et betydelig problem for befalet. Med alle de ledige stillinger som er i dag, berører dette ganske mange. Eventuelle tilsetninger og forflytninger forplanter seg også videre innen befalskorpset, således at en enda større del svever i usikkerhet og uvitenhet om sin fremtidige skjebne. Ombudsmannen er klar over at arbeidspresset er stort for de ansvarlige myndigheter. Imidlertid er disse saker av så stor betydning for befalet og deres familier, at alt bør gjøres for å kunne foreta tilsetninger så raskt som mulig. Uten å kjenne apparatet i detalj, er det Ombudsmannens oppfatning at arbeidet med tilsetningene er for omstendelig og tidskrevende etter den nåværende ordning.

98/54. Ansettelse av en ingeniør ved en DK-ingeniørstab.

Samtlige teknikere hos en av Forsvarets distriksingeniører klaget til Ombudsmannen over at en utenforstående tekniker var innstillet til en ingeniørstilling. Stillingen var avertert for høyskoleingeniører. Ved fristens utløp hadde ingen søkere meldt seg. Siste dagen hadde imidlertid en utenforstående tekniker konferanse med DK-ingeniøren, og han søkte stillingen et par dager senere. De teknikere som på forhånd var ansatt ved kontoret spurte om de kunne søke, men fikk et benektende svar. Samtidig bekreftet DK-ingeniøren at den utenforstående tekniker ville bli innstillet.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets bygningstekniske korps som undersøkte saken nærmere. DK-ingeniøren ga en lengre redegjørelse og opplyste blant annet at det ikke gjaldt en fast stilling, men et engasjement. Videre skulle teknikeren ikke ansettes som ingeniør, men som tekniker i særklasse med tre alderstillegg. Det ble videre

gitt en rekke andre opplysninger, og til slutt ble det opplyst at vedkommende tekniker likevel ikke ville bli ansatt.

Ombudsmannen meddelte disse opplysninger til de ansatte teknikere, men fant for øvrig ikke grunn til å foreta seg noe i saken.

167/54. Oppsigelse av åremålskontrakt — utbetaling av bonus.

En sersjant i Flyvåpnet klaget til Ombudsmannen over at hans åremålskontrakt var sagt opp fra Flyvåpnets side, og at bonus ikke var utbetalt. Sersjanten ga en lengre redegjørelse for sine forskjellige stillinger i Flyvåpnet og konkluderte med at det ikke var noe grunnlag for den ene dårlige tjenesteuttalelse som var lagt til grunn for oppsigelsen, videre at personellstaben ikke hadde satt seg tilstrekkelig inn i saken, at oppsigelsen kom vel en måned for sent til å kunne godtas som oppsigelse i henhold til kontraktens bestemmelse om prøveår etc., og at personellstaben ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til de velferdsmessige grunner som lå bak hele forholdet.

Ombudsmannen tok saken opp med Flyvåpnets overkommando, som redegjorde nøye for hele saksforholdet og sendte med en rekke bilag til ytterligere orientering.

Etter de opplysninger som på denne måten var skaffet til veie fant Ombudsmannen oppsigelsen korrekt. Etter kontraktens ordlyd hadde sersjanten ikke krav på bonus.

Sersjanten ble gjort kjent med dette, og at han neppe ville komme noen vei med saken med mindre han kunne føre bevis for at han ikke var uskikket til tjenesten, og at de avgitte tjenesteuttalelser dermed var ukorrekte.

293/54. Militær grad ved innkalling til omskoleringskurs.

Et av de menige mannskapene ved et 90 dagers omskoleringskurs i Luftvernartilleriet opplyste i et skriv til Ombudsmannen at han i den siste tiden hadde tjenestegjort som sersjant i Flyvåpnet etter å ha gjennomgått et administrasjonskurs. Han var imidlertid blitt innkalt til nevnte omskoleringskurs i Luftvernartilleriet, men syntes det var urimelig at han skulle gå som menig.

Ombudsmannen tok saken opp med Flyvåpnets overkommando som opplyste at det måtte skyldes en misforståelse at han var innkalt til Luftvernartilleriet. FOK lovet med engang å ta saken opp med den avdeling vedkommende nå tjenestegjorde ved, for å få ordnet forholdet. Dette ble meddelt vedkommende som samtidig ble bedt om å ta saken opp med Ombudsmannen igjen om ikke saken ble tilfredsstillende løst.

Ansiennitet og innpassing.

Ombudsmannen har i det forløpne år hatt til behandling flere saker angående ansiennitet og innpassing i offiserskorpset. Samtlige av disse saker er tatt opp med Forsvarsdepartementet uten at noen endelig avgjørelse foreligger ennå. En finner derfor ikke grunn til å gå i detalj om hver enkelt sak.

Dette er meget vanskelige saker som det nesten ikke er mulig å finne en løsning på som alle parter er fornøyd med. Disse sakene skyldes de spesielle tjenesteforhold som har gjort seg gjeldende etter krigen. En antar at dette spørsmål er løst i de fleste tilfelle, og at det neppe vil bli tatt opp særlig mange saker om dette spørsmål når man nå er kommet i normal gjenge med hensyn til utdanning og ansettelse av personell.

122/54. Klage over stadige beordringer.

En kaptein i Hæren tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om adgangen til stadighet å beordre ham til ny tjeneste. I tidsrommet 1947—54 var han beordret til vel 20 forskjellige stillinger. Han var ikke gift og hadde således ikke familie å ta hensyn til, men likevel førte de stadige beordringer til mange ulemper også for ham. Han var nå beordret i ny tjeneste igjen. Han trodde ikke at Ombudsmannen kunne hjelpe ham, men han ville likevel gjøre Ombudsmannen kjent med problemet, og at dette forholdet var til skade for Forsvaret.

Ombudsmannen tok saken opp med Personellstab, HOK, som var oppmerksom på forholdet og sterkt beklaget de mange beordringer som hadde vært nødvendig. Sjefen for Hæren skulle bli orientert om saken, og at Ombudsmannen hadde mottatt klage.

Vedkommende kaptein hadde heller ikke i disse årene fått den ferien han hadde krav på. Ombudsmannen pekte på at det kunne være grunn til å se nærmere på feriespørsmålet også.

69/54. Klage over frabeordring og dimisjon.

En midlertidig vernepliktig løytnant klaget til Ombudsmannen over at han med øyeblikkelig virkning var frabeordret den stillingen han var engasjert til og dimittert.

Grunnlaget for dimisjonen var en rapport tre messedamer hadde sendt til avdelingens sjef. Dette sammen med endel andre forhold bataljonssjefen var misfornøyd med hadde ført til at frabeordringen hadde skjedd på en etter løytnantens oppfatning fornærmelig måte. Bataljonssjefen hadde gitt løytnanten beskjed om å forsvinne fra leiren innen kl. 12.00 samme

dag. Dette hadde påført løytnanten ekstra vanskeligheter. Løytnanten mente det ikke var grunnlag for frabeordringen og ba om Ombudsmannens bistand til å få oppreisning og få tilbake sin stilling. Løytnanten hadde samtidig engasjert en sakfører til å ta seg av saken for ham.

Ombudsmannen tok saken opp med bataljonen og med Hærens overkommando. Ombudsmannen sørget samtidig for at løytnantens sakfører fikk utlånt dokumentene i saken. I mellomtiden hadde løytnanten fått en annen stilling han tidligere hadde søkt på, han var derfor ikke interessert i å forfølge saken ytterligere. Hans sakfører ba imidlertid Ombudsmannen være oppmerksom på at det engasjerte befal ofte hadde det vanskelig. Han hadde sett flere tilfelle hvor befal av denne kategori hadde vært utsatt for sine overordnedes tilfeldige luner og hadde måttet forsvinne på dagen for forhold som hadde vært helt bagatellmessige. Ombudsmannen har imidlertid ikke mottatt liknende klager fra annet befal av denne kategori.

110/54. Klage over beordring og tjenesten som følge av denne.

En kaptein i Hæren, som var misfornøyd med den tjenesten han var satt til, henvendte seg til Ombudsmannen for å få brakt klarhet i to spørsmål som han etter eget utsagn hadde forsokt å ta opp med sin generalinspektør uten at dette var lykket. Spørsmålene var hvorfor generalinspektøren hadde disponert ham som offiser ved stab og tropp når han i Statsråd var beordret som offiser ved stab og lærer ved samme avdeling. Videre spurte han om generalinspektøren anså kapteinens utdanning og tjeneste for tilfredsstillende for å oppnå høyere stilling, hvis ikke om det da måtte oppfattes som en forbigående når yngre offiserer til stadighet fikk anledning til å fullføre sin utdanning både i Sverige og i Amerika.

Spørsmålet om adgangen til å disponere en offiser ved stab og tropp når han er beordret til tjeneste ved stab og lærer samme sted, ble først tatt opp med Forsvarsdepartementet, som opplyste at det i dette tilfelle ikke var noen uoverensstemmelse mellom disponeringen og beordringen, idet en lærer ved en øvingsavdeling nærmest ville være en offiser ved tropp.

Ombudsmannen tok også saken opp med generalinspektøren, som foruten å gi et fyldig svar på de to spørsmål som var stillet, også redegjorde nøye for kapteinens tjenesteforhold og grunnen til at han var disponert slik som tilfelle var.

Etter de opplysninger som på den måten

ble skaffet til veie fant ikke Ombudsmannen noen grunn til å foreta seg noe i saken.

Generalinspektørens skriv med bilag ble oversendt kapteinen som på denne måten fikk skikkelige opplysninger om sin plass i bildet. Noen ytterligere henvendelse fra ham har ikke Ombudsmannen fått.

103/54. Vanskelige tjenesteforhold for infanteriinstruktørene ved Hærens samband.

Infanteriinstruktørene var bare periodevis beskjeftiget, idet sambandsrekruuttene bare til bestemte tider hadde behov for infanteriinstruktører. Mellom hver rekruttskole ble instruktørene gående uten beskjeftigelse, og var da henvist til å søke seg andre midlertidige jobber eller å leve av oppspart kapital. Mange av instruktørene var gifte og hadde familie, og de usikre forhold hadde voldt mange av dem store vanskeligheter.

Saken var av instruktørene tatt opp også med generalinspektøren. Sjefen for den avdeling nevnte instruktører tjenestgjorde ved, hadde i sin påtegning gjort oppmerksom på vanskelighetene. Det var vanskelig å skaffe tilstrekkelig befal til rekruttskolen i opplæringsperioden og samtidig beskjeftige dette befalet på en fornuftig måte mellom rekruttskolene. Resultatet var derfor at en måtte klare seg med mangelfullt eller ukvalifisert befal.

Ombudsmannen tok saken opp med generalinspektøren som var oppmerksom på dette uheldige forhold. Han opplyste imidlertid at Hærens overkommando nå hadde fastsatt en ny innkallingsordning for Hærens samband som ga grunn til å håpe at en ville kunne komme fram til et jevnt behov for og en jevn beskjeftigelse av infanteriinstruktører.

Disse opplysninger ble meddelt instruktørene, og Ombudsmannen har senere ikke hatt noen ny henvendelse i saken.

309/54. Oppsigelse fra stilling i Marinen.

En vernepliktig kapteinløytnant som tjenestgjorde i frivillig tjeneste i Marinen, var oppsagt fra sin stilling. På grunn av stadige beordringer hadde han like godt søkt permisjon fra sin sivile stilling og fortsatt i Marinens tjeneste. I mellomtiden hadde han fått mavesår og var av legen forbudt å ta kroppsarbeid. Når han nå måtte slutte i Marinen, kunne han derfor ikke overta sin sivile stilling igjen. Han mente derfor at det var urimelig at han nå var blitt sagt opp.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende marinekommando og Marinens overkommando. Overkommandoen opplyste at Ma-

rinen på grunn av personellsituasjonen måtte gå til oppsigelse av endel eldre, frivillig tjenestgjørende ikke sjøgående offiserer. Det ble ved oppsigelsen tatt hensyn til om den enkelte hadde sivil stilling å gå tilbake til. Vedkommende kapteinløytnant hadde det, og var derfor av de første som ble oppsagt. Dette var kapteinløytnanten tidligere orientert om.

Ombudsmannen fant etter de gitte opplysninger ikke å kunne foreta seg noe i saken.

260/54. Overføring fra FBK til FAD uten Distriktsingeniørens samtykke.

En tekniker, som var ansatt hos en av Forsvarets distriktsingeniører, hadde til hensikt å slutte i sin stilling for å begynne i en av Forsvarets Anleggsdirektorats avdelinger. Han hadde imidlertid brakt i erfaring at dette ikke var mulig uten distriktsingeniørens uttrykkelige samtykke, og ba om nærmere opplysninger i den forbindelse.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets bygningstekniske korps som opplyste at det fantes en slik bestemmelse. Bestemmelsen hadde til hensikt å hindre en masseflukt fra FBK til FAD, idet stillingene sistnevnte sted var gjennomgående bedre betalt. Bestemmelsen ble imidlertid håndhevet med lempe og ville neppe bli brakt til anvendelse når det dreiet seg om en enkelt mann, spesielt hvis vedkommende på denne måte kunne skaffe seg en bedre stilling en tidligere. Disse opplysninger ble meddelt vedkommende tekniker. Ombudsmannen fant ikke grunn til foreløpig å se nærmere på lovligheten av en sådan bestemmelse.

208/54. Klage over frabeordring fordi han nektet å ta sjøtjeneste.

En løytnant i Marinen hadde av velferdsgrunner nektet å ta tjeneste ombord i et fartøy, idet det var meget om å gjøre for ham å tjenestgjøre i Oslo. Han ble deretter oppsagt fra sin frivillige tjeneste med bare 9 dagers varsel.

Ombudsmannen tok saken opp med Personellstaben i MOK for å få brakt nærmere klarhet i saken.

Det viste seg at løytnanten hadde gjort tjeneste tidligere i MOK. Han hadde imidlertid vært meget fraværende, og hadde av den grunn blitt beordret til sjøtjeneste som han hadde nektet å ta. Det var imidlertid ikke mulig å la offiserene velge selv hva slags tjeneste de ville ha. Personellstaben var imidlertid enig i at fristen vedkommende løytnant hadde fått var for kort. Løytnanten ville imidlertid nå få 2 mndrs. tjeneste i overkommandoen i Oslo for å få tid til å ordne sine

personlige problemer. Deretter fikk han velge om han ville ta sjøtjeneste eller slutte. Løytnanten erklærte seg tilfreds med denne ordning.

190/54. Søknad om overføring fra utskrevet til vernepliktig status.

En sersjant i Hæren klaget over hyppige beordringer, og at han ikke hadde fått den forfremmelse han mente å ha krav på. Videre søkte han om overføring til en avdeling nærmere Oslo. Han hadde tidligere søkt to ganger om overføring fra ulønt til vernepliktig status. Den ene søknaden var avslått til tross for at betingelsene for overføring etter sersjantens mening forelå. Den andre søknaden som var sendt departementet var i det hele tatt ikke besvart.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren og Forsvarsdepartementet.

Med hensyn til spørsmålet om overføring til annen avdeling opplyste Generalinspektøren at dette ikke lot seg gjøre, da man ikke hadde noen å sette inn i hans sted. Sersjanten var for øvrig nå mobiliseringsdisponert i offisersstilling.

Etter fornyet overveielse fant Forsvarsdepartementet ut at betingelsene for overføring fra utskrevet til vernepliktig status var til stede, og bestemte derfor at han skulle overføres til sistnevnte kategori.

159/54. Søknad om overføring fra Luftvernartilleriet til Flyvåpnet.

En sersjant, som nå gjorde tjeneste i Flyvåpnet og som hadde muligheter for fast ansettelse i våpnet, ba om Ombudsmannens bistand til å bli overført fra Luftvernartilleriet idet dette var en betingelse for fast ansettelse.

Sersjanten var etter befalsskolen beordret til Luftvernartilleriet hvor han hadde gjort tjeneste som tropps- og administrasjonsbefal. Han var ikke blitt forfremmet sammen med de andre og hadde heller ikke fått forlenget sitt engasjement. Etter en tid i sivil stilling hadde han fått et tilbud om våpenteknisk kurs i Flyvåpnet. Han hadde fått en god eksamen og hadde senere tjenestgjort ved en jet-treningseskadron hvorfra han hadde fått gode tjenesteuttalelser. Han hadde nå fått en god sjanse i Flyvåpnet, men Luftvernartilleriet, som tidligere ikke ville gi ham fast tilsetning, ville ikke samtykke i overføring, idet han trengtes i mobiliseringsoppsetningen. Dette syntes sersjanten var urimelig når han ikke tidligere hadde vært god nok til tjeneste der. Han ba om Ombudsmannens bistand til overføring.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren, som i sin redegjørelse blant annet pekte på at han ikke hadde hatt kjennskap til at sersjanten ville miste muligheten for videre utdanning og fast ansettelse i Flyvåpnet, om han ikke ble overført. Generalinspektøren fant det lite trolig at dette var tilfelle. Hvis det imidlertid var klart at sersjanten fikk fast ansettelse i Flyvåpnet, skulle han uten videre bli overført til Flyvåpnet.

Disse opplysninger ble meddelt sersjanten.

128/54. Søknad om overføring til annen avdeling.

En fenrik som var ansatt som troppssjef, men som tok hånd om avdelingens byggearbeider og arbeider som leirmesterassistent, søkte om Ombudsmannens bistand til å bli overført til vedkommende distriktsingeniør. Vedkommende ville gjerne bli teknisk aspirant ved Forsvarets bygningstekniske korps, men hadde for svak utdannelse til å komme i betraktning. Med en tids praksis hos en DK-ingeniør ville hans muligheter bli betraktelig bedret. DK-ingeniøren hadde bruk for ham og ville gjerne ha ham overført. Han måtte imidlertid formelt være ansatt ved sin avdeling og ville på denne måte legge beslag på en stilling der. Dette ville avdelingens sjef ikke gå med på.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, DK-ingeniøren, Distriktskommandoen og Hærens overkommando. Det lyktes imidlertid ikke å få i stand en tilfredsstillende ordning.

I siste omgang skrev Ombudsmannen til Forsvarets bygningstekniske korps i tilslutning til fenrikens søknad på en aspirantstilling og redegjorde for hans vanskeligheter.

40/54. Utskrevet befals rett til ferie under plikttjeneste.

En vernepliktig kaptein tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om det vernepliktige og utskrevne befals rett til ferie og feriegodtgjøring. Han pekte på at etter et skriv fra Forsvarsdepartementet tilkom ikke befal av disse kategorier feriegodtgjøring eller krav på ferie etter ferielovens bestemmelser. Da feriegodtgjøringen ble beregnet med 6½ pst. av den opptjente lønn i ferieåret, ville en befalingsmann som var inne til 60 dagers repetisjonsøving, tape 16⅓ pst. av den feriegodtgjøring han hadde hatt krav på i sin sivile stilling, om han ikke hadde vært inne til militærtjeneste. Dette var en så åpenbart urimelig situasjon at han ba Ombudsmannen ta opp saken.

Ombudsmannen gjorde kapteinen oppmerksom på at etter ferielovens § 7 ville en slik situasjon som han hadde pekt på, kunne oppstå. Hovedbestemmelsen for beregning av feriegodtgjøring var imidlertid lovens § 6. Ifølge denne bestemmelse har arbeidstaker med års-, måneds-, uke- eller daglønn krav på full lønn i ferien hvis han ellers fyller betingelsene. Dessuten skal det etter samme bestemmelse ikke gjøres fradrag i feriegodtgjøringen for inntil 3 måneders pliktig militærtjeneste.

Ombudsmannen gikk ut fra at de aller fleste gikk under denne bestemmelse, og at det bare rent unntaksvis ville være aktuelt å beregne feriegodtgjøringen etter § 7. Ombudsmannen fant derfor ingen grunn til å foreta seg noe med saken foreløpig.

53/54. Forespørsel om lovligheten og berettigelsen av en kvinnelig løytnant som instruktør.

En fenrik klaget til Ombudsmannen over at det ved hans avdeling tjenestgjorde en kvinnelig løytnant som instruktør. Tilfellet hadde vakt endel oppsikt, så meget mer som hun hadde høyere grad enn flesteparten av de mannlige befalsskoleutdannede offiserer. Såvidt fenriken visste, hadde Stortinget bestemt at kvinner i militær opplæringen inntil videre skulle opphøre.

Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at en var avskåret fra å behandle saken, idet den ikke først var tatt opp tjenestevei. Ifølge instruksjonen og de uttalelser som under vedtagelse av den ble gitt i Stortinget, skulle tjenestemenn først ta opp saken tjenestevei. Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at kvinnelige instruktører var en rent midlertidig ordning. De ble lønnet som befal foreløpig, men hadde ikke militær status. De hadde således ikke militære grader og heller ikke adgang til å bære distinksjoner. Ombudsmannen anbefalte for øvrig å stille saken i bero inntil spørsmålet om kvinnes stilling innen Forsvaret var klarlagt.

107/54. Klage på mangel på befal ved tropp ved en av Kystartilleriets avdelinger.

Befalets tillitsmann tok opp under en befaring spørsmålet om manglende befal ved avdelingen. Etter hva befalet hadde brakt i erfaring, var tildeling av befal ved andre avdelinger innefor våpnet og i andre våpen langt rikeligere. Lite befal ved tropp hadde uheldige virkninger, idet instruksjon ikke ble så effektiv som den burde når befalet måtte ta time

etter time. Når en ble syk, tok ferie eller var på kurs, ble situasjonen straks meget vanskelig. Det var befalets mening at avdelingen var tilsidesatt når det gjaldt tildeling av befal. Avdelingen var en av de med størst utskrivningsstyrke, men den hadde det minste antall befal.

Ombudsmannen tok saken opp med Generalinspektøren. Han opplyste at dengang brigadesambandet ble opphevet i 1953, ble befalet fordelt på de forskjellige avdelinger uten at det ved fordelingen var tatt tilstrekkelig hensyn til denne avdeling. Dette ble forsøkt rettet på ved omdisponeringer i forbindelse med vedtakelse av Hemmelig hovedbilag for 1954—55. Forslaget ble vedtatt, og ledige stillinger i henhold til det er avertert og innstilling sendt de ansettende myndigheter. Når disse stillinger blir besatt, vil det påklagede forhold være brakt i orden.

Dette ble meddelt befalet.

192/54. Arbeidstiden for teknisk befal ved en av Flyvåpnets avdelinger.

En teknisk sersjant klaget til Ombudsmannen over at arbeidstiden var for lang. Den kunne dreie seg om 100 timer pr. uke. Dette sto ikke i rimelig forhold til lønnen og overtidsgodtgjøringen.

Ombudsmannen tok saken opp med Flyvåpnets overkommando som igjen undersøkte forholdet ved avdelingen. Det viste seg at arbeidstiden ikke var så lang som anført av sersjanten. Unntaksvis i forbindelse med ferier hadde arbeidstiden en uke vært 84 timer.

På grunn av Ombudsmannens skriv ble det holdt et møte mellom de tekniske sersjanter og avdelingens ledelse. Herunder ble det påklagede forhold ordnet opp.

251/54. Tjenestetidens lengde.

En sersjant som var innkalt til 40 dagers tjeneste i forbindelse med øvelse «Blåtind» tok spørsmålet om tjenestetidens lengde opp med Ombudsmannen. Han mente selv at han bare skulle ha 30 dagers øvelse. De opplysninger han ga var for sparsomme til at en kunne uttale seg med sikkerhet om hvor lang tjeneste han skulle ha. Ombudsmannen orienterte ham imidlertid om alle bestemmelser i forbindelse med repetisjonsøvelsene høsten 1954, og ba ham ta spørsmålet opp med avdelingen.

17/54. Avleggelse av instruktørprøve for divisjonsmusikere.

En musiker ved et av divisjonskorpserne hadde for lang tid siden søkt tjenestevei om

å få avlegge instruktørprøve. Tross purringer hadde han intet hørt og ba om Ombudsmannens bistand til å få svar på søknaden.

Ombudsmannen purret på saken gjennom vedkommende regiment og fikk samtidig klarlagt et spørsmål som var reist om nødvendigheten av å ha militær utdannelse for å kunne avlegge prøven.

En tid senere ble søknaden innvilget og prøven avlagt.

221/54. Lovligheten av omdisponering av befal i forbindelse med repetisjonsøvelser.

En løytnant som var mob.-disponert ved en avdeling som under øvelse «Blåtind» skulle ha 30 dagers tjeneste, var overført til og innkalt sammen med en avdeling som skulle ha 60 dagers tjeneste. Løytnanten mente dette var i strid med bestemmelsen om at befal skulle være mob.-disponert ved den avdelingen de ble innkalt til. Sjefen for den oppsettende avdeling hadde imidlertid hevdet at han sto fritt med hensyn til omdisponeringen innenfor en mob.-termin. Løytnanten ba om Ombudsmannens bistand til å få klarlagt dette spørsmål.

Ombudsmannen tok saken opp med Hærens overkommando. Overkommandoen opplyste i sin redegjørelse at det i de mobiliseringsdirektiver som ble gitt ble tilstrebet en viss kontinuitet ved plasseringen, slik at en kan unngå de stadige omplaseringer. Det personell som tidligere har vært inne til repetisjonsøvelser skal disponeres ved vedkommende avdeling med mindre en omdisponering er tvingende nødvendig. Denne vurdering overlates til den oppsettende avdeling. Under forutsetning av at omdisponeringen i dette tilfelle var tvungende nødvendig, at løytnanten ikke tidligere hadde hatt 60 dagers øvelse, og at han for fremtiden blir mob.-disponert ved den avdeling han nå er overført til, opplyste HOK at den foretatte omdisponering og innkalling var lovlig.

Disse opplysninger ble meddelt løytnanten.

Befalssaker: Lønn. Tillegg. Godtgjøring. Pensjon.

315/54. Lønns- og gradsjusteringer for sersjanter.

Ifølge nye bestemmelser fra Forsvarsdepartementet er det foretatt enkelte justeringer av sersjantenes gradsbetegnelse og lønnsplasing. Sersjantene ved en av Flyvåpnets avdelinger tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om forandringene var naturlige og kla-

get dessuten over at ikke hver enkelt sersjant hadde fått beskjed om forandringene.

Ombudsmannen uttalte om forandringene at det var et spørsmål som selvsagt kunne diskuteres, men som Ombudsmannen ikke fant seg beføyet til å ta opp. Med hensyn til kunngjøringen av forandringene tok Ombudsmannen dette spørsmål opp med Flyvåpnets overkommando som opplyste at forandringen var kunngjort ved stabsordre. Bestemmelsene var dessuten tatt inn i KtF. Etter Ombudsmannens oppfatning hadde sersjantene dermed fått tilstrekkelig underretning, og saken foranlediget ingen forføyninger fra Ombudsmannens side.

100/54. Lønn og grad under øvelse «Vinter II».

En fenrik gjorde under øvelsen tjeneste i en stilling som i mobiliseringsplanen er tillagt løytnants grad, mens han hadde beholdt sin fenriks grad og lønn. En offiser som tjenestgjorde i samme stilling i motpartiet hadde derimot løytnants grad og lønn.

Ombudsmannen tok saken opp med regimentet som igjen tok saken opp med Generalinspektøren, HOK og departementet.

Det faktiske forhold i saken var at en forsyningsstropp ble delt i to tropper, en til hver av de to partier. Den opprinnelige troppssjef, som hadde løytnants grad, hadde kommandoen over den ene halvpart, mens vedk. fenrik fikk kommandoen over den andre halvpart.

Departementet uttalte i sakens anledning at delingen av troppen førte til at sjefens arbeid og ansvar ble så mye mindre at den egentlig ikke var berettiget til løytnants grad. Den opprinnelige troppssjefen hadde imidlertid løytnants grad, og kunne derfor ikke gis lavere lønn i den tiden han førte kommandoen over en mindre styrke. Dette kunne imidlertid ikke være grunnlag for også å tilstå fenriken løytnants grad og lønn.

Etter de opplysninger som var gitt fant ikke Ombudsmannen grunn til noen ytterligere forføyninger i saken.

55/54. Klage over lønnsansiennitet.

En løytnant i Hæren klaget over at han hadde fått feilaktig lønsmessig ansiennitet og redegjorde nærmere for hvordan han, når han ble kaptein, ville ligge 8 år etter andre kapteiner som han egentlig bare var 1 og 2 år etter i lønnsansiennitet.

Ombudsmannen skaffet til veie lønns- og rulledata for løytnanten og tok saken opp med departementet. Av den redegjørelse de-

partementet ga, fremgikk det klart at lønnsansienniteten ikke var feilaktig beregnet. Ombudsmannen meddelte dette til løytnanten og ga samtidig beskjed om at saken ikke foranlediget ytterligere forføyninger fra Ombudsmannens side.

103/54. Lønnsjustering for marinelos.

En marinelos, som leilighetsvis gjorde tjeneste for Marinen ved siden av sin sivile løststilling, hadde for dette en fast godtgjøring. Lønnen for hans vedkommende var imidlertid ikke regulert i takt med de øvrige statstjenestemenns lønninger. Han hadde tidligere søkt en gang, men hadde fått avslag.

Ombudsmannen skaffet til veie alle nødvendige opplysninger om hans tjenestgjøring de senere år og tok lønsspørsmålet opp med Forsvarsdepartementet.

Forsvarsdepartementet anbefalte overfor Finansdepartementet at lønnen ble økt overensstemmende med de andre statstjenestemenns lønnsøking etter 1950, siste gang marinelosens lønn ble regulert.

Finansdepartementet gikk med på å øke marinelosens lønn med et ekstra alderstillegg stort kr. 400 pr. år fra 1. juli 1954.

241/54. Bedring av lønnsansiennitet for beregning av alderstillegg.

To kvinnelige kontorfullmektiger ved Marinens kontorer tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om å få bedret sin lønnsansiennitet. De hadde begge tjenestgjort i England under krigen fra 1942 i Marinens kvinnekorps. Denne tjeneste var imidlertid ikke blitt godskrevet ved beregning av lønnsansiennitet, mens dette var blitt gjort for de sivile kontordamer som arbeidet i England. De mente at denne forskjellen mellom sivile og militære kontordamer var av formell art, og at de to grupper ved fastsettelse av ansiennitet måtte behandles likt.

Ombudsmannen hadde først en konferanse med klagerene og fikk deretter utlånt samtlige dokumenter i saken. Etter å ha gjennomgått dokumentene i saken og sammenholdt de opplysninger som var gitt med lønnsregulativets bestemmelser, kom Ombudsmannen til at det ikke var begått noen urett mot de to kontorfullmektiger. En finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på begrunnelsen for dette syn.

Det resultat Ombudsmannen var kommet til ble meddelt klagerne.

176/54. Lønn og tillegg for froskemannstjeneste.

Under en befaring på Oslofjord festning snakket nemnda også med deltakerne i et froskemannskurs som ble holdt på Bolærne fort. Etter de opplysninger som kom fram under disse samtaler, fant Nemnda grunn til å ta opp spørsmålet om lønn og tillegg for froskemannstjeneste.

Ombudsmannen har senere tatt saken opp med departementet og herunder pekt på hvor risikabel froskemannstjenesten var, og at de som gjorde denne tjeneste burde ha de samme særrettigheter som f. eks. det flygende personell. Det ble nærmere redegjort for alle farer og vanskeligheter forskemennene er utsatt for under sin spesielle tjeneste, og en ba om å bli underrettet om de tiltak departementet fant å burde bringe i forslag. Departementets uttalelse foreligger ikke ennå.

186/54. Klage over sen lønnsutbetaling under repetisjonsøvelse.

Av et innlegg i dagspressen fremgikk det at befalet ved en avdeling til repetisjonsøvelse ikke fikk utbetalt lønn i løpet av de tre måneder de var inne til tjeneste. I et tilfelle var kravet på lønn sendt til rettslig inkasso.

Ombudsmannen tok saken opp for å få undersøkt forholdet nærmere. Det viste seg imidlertid at også Forsvarets pressetjeneste hadde tatt opp saken. De opplysninger som var skaffet til veie var allerede overlatt departementet som igjen hadde tatt saken opp med HOK. Ombudsmannen fant etter dette ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere i saken.

275/54. Klage over uregelmessig og sen utbetaling av lønn.

Fra to forskjellige avdelinger innen en distriktskommando kom det uavhengig av hverandre klager over at lønnen ble utbetalt uregelmessig og som regel for sent. Det ble pekt på alle de vanskeligheter dette medførte for befalet som bare hadde sine lønnsinntekter å klare seg med.

Ombudsmannen tok saken opp med DK-sjefen. DK-sjefen opplyste at DK-intendanten hadde hatt vanskeligheter i løpet av sommeren som hadde medført visse uregelmessigheter med lønnsutbetalingen. Disse vanskeligheter var nå overvunnet, og lønnen skulle for fremtiden sendes så tidlig til avdelingen at den kunne utbetales regelmessig den 20. i hver måned.

Dette ble meddelt befalet ved de to avdelinger som hadde klaget.

Utenlandstillegg for tjenestgjøring i Tysklandsbrigaden etter 1. mars 1953.

En offiser var beordret til tjeneste i Tyskland etter den 30. april 1953. Denne dato opphørte avtalen med engelskmennene om forpleining av norsk personell. Dette førte til at personellet selv måtte ordne nødvendig forpleining. Lønnsforholdene for det gjenværende personell ble fra da av ordnet således at de fikk et redusert utenlandstillegg. Dette tillegget ble imidlertid bare tilstått det personell som formelt var overført til Avviklingsstaben. Vedkommende offiser som var beordret til tjeneste i Tyskland mente han måtte ha krav på utenlandstillegget selv om han ikke direkte tilhørte Avviklingsstaben, idet begrunnelsen for å tilstå tillegget også gjaldt ham. Han hadde forjevnes tatt saken opp med departementet og ba om Ombudsmannens bistand til å få utbetalt tillegget som han selv mente å ha et berettiget krav på.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet, som etter fornyet overveielse fant å kunne samtykke i at vedkommende offiser fikk utbetalt det samme tillegg som det personell som var knyttet til Avviklingsstaben.

126/55. Søknad om kompensasjonstillegg.

En sersjant som var engasjert i Kystartilleriet hadde søkt om kompensasjonstillegg, idet han hadde giftet seg og hadde sin kone boende i Oslo. Søknaden var imidlertid avslått, og han ba om Ombudsmannens bistand idet han mente seg berettiget til tillegget.

Ombudsmannen undersøkte med departementet betingelsene for å få kompensasjonstillegg. Etter bestemmelsene tilkommer det befal som forflyttes, men som ikke kan få med seg familien slik at det må føres to husholdninger, innkommanderingstillegg. En betingelse er også at vedkommende har forsørgelsesbyrde. For gifte uten barn hvor hustruen arbeider er betingelsen at hennes inntekt ikke må utgjøre mer enn $\frac{1}{4}$ av ektefellenes samlede inntekt. Disse opplysninger ble meddelt vedkommende sersjant, som ble anmodet om å søke igjen, hvis han etter de opplysninger Ombudsmannen ga mente seg berettiget til tillegget.

104/54. Søknad om utbetaling av dagtillegg.

En engasjert kaptein i Flyvåpnet var engasjert i ikke organisasjonsmessig stilling og fikk etter bestemmelsene utbetalt dagtillegg. Ved kontraktens utløp søkte han om fortsatt engasjement. Søknaden ble innvilget på samme betingelse som tidligere. Imidlertid ble han nå engasjert i organisasjonsmessig stilling og

har da etter bestemmelsene ikke krav på dagtillegg. Dette ble han ikke gjort oppmerksom på. Tillegget ble stoppet. Sammen med økede reiseutgifter i forbindelse med endring av standkvarter betød dette en lønnsreduksjon på kr. 215 pr. måned.

Kapteinen hadde under henvisning til den nye avtale, som etter sin ordlyd skulle gi ham samme betingelser som før, søkt om å få beholde dagtillegget, men søknaden var avslått. Han ba om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som fant, under henvisning til Finansdepartementets avgjørelse i en liknende sak, å kunne samtykke i at dagtillegget ble utbetalt inntil det nåværende engasjement utløp. Ved nytt engasjement måtte kapteinen på forhånd gjøres oppmerksom på at dagtillegget ville falle bort.

97/54. Søknad om beordringstillegg.

En løytnant i Hæren, som var midlertidig beordret til tjeneste i Oslo, hadde søkt om å bli tilstått beordringstillegg, men søknaden var avslått. Han mente selv at betingelsene for dagtillegget var til stede og ba om Ombudsmannens bistand til å få tillegget utbetalt.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet som imidlertid fastholdt at betingelsene for tillegget ikke var til stede.

Det var imidlertid på det rene at løytnanten ved beordringen var påført merutgifter, selv om han hadde sin familie med seg. Departementet fant derfor etter fornyet overveielse å kunne tilstå løytnanten kr. 3 pr. dag i et bestemt tidsrom til dekning av de merutgifter som ikke lot seg eksakt beregne.

219/54. Omflyttingstillegg for pensjonerte offiserer som fortsetter i tjenesten.

En pensjonert kaptein i Kystartilleriet, som fortsatte i tjenesten på engasjementsbasis, fikk ikke utbetalt omflytningstillegget. Han mente å ha krav på det og ba derfor Ombudsmannen ta seg av saken.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og Finansdepartementet, som imidlertid begge hevdet at pensjonert befal som fortsatte i tjenesten ikke hadde krav på omflytningstillegget. Finansdepartementet hadde imidlertid for en annen etats vedkommende samtykket i en ordning med et ekstra tillegg i lønnen for pensjonister som fortsatte utover pensjonsalderen. Da det kunne være muligheter for en liknende ordning i dette tilfelle, ble kapteinen tilrådet å sende en søknad om det til Finansdepartementet.

227/54. Innkommanderingstillegg.

To tekniske sersjanter i Kystartilleriet hadde søkt om å få utbetalt innkommanderingstillegg, idet de tjenestgjorde på et annet sted enn det som etter deres oppfatning var standkvarter i henhold til engasjementskontrakten.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som igjen innhentet nærmere opplysninger fra Generalinspektøren. Etter de opplysninger som ble skaffet til veie, var det etter departementets oppfatning på det rene at sersjantenes arbeidssted også var standkvarter således at de ikke hadde krav på innkommanderingstillegg.

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til departementets avgjørelse og meddelte sersjantene dette.

215/54. Tillegg under avtjening av ekstraordinær beredskapstjeneste.

En sersjant som var innkalt til 3 mndrs. ekstraordinær beredskapstjeneste forespurte om hvilke tillegg han hadde krav på i denne tiden.

Ombudsmannen ga nærmere opplysninger om de forskjellige tillegg det kunne bli tale om i denne tjenesten. Sersjanten mente han ikke hadde fått de tillegg han hadde krav på. Han hadde tatt opp saken ad tjenestevei, men hadde ikke fått svar.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende myndighet. Av de opplysninger som ble gitt, viste det seg at sersjanten hadde fått de tillegg han skulle ha, bortsett fra uniformstillegget. Utbetaling av nevnte tillegg ble ordnet med en gang.

88/54. Innkommanderingstillegg under plikttjeneste.

En sersjant som tjenestgjorde under øvelse «Vinter II» hadde ikke fått utbetalt innkommanderingstillegg med den begrunnelse at han avtjente plikttjeneste. Imidlertid hadde han samtidig fra annet hold fått opplyst at nevnte tjeneste ikke gikk til fradrag i plikttjenesten. Han ba Ombudsmannen undersøke saken nærmere.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende avdeling. Avdelingen opplyste at sersjantens tjeneste under øvelse «Vinter II», etter gjeldende regler ble å anse som plikttjeneste og således gikk til fradrag i sersjantens samlede plikttjeneste. Etter bestemmelsene hadde han da ikke krav på innkommanderingstillegg.

Dette ble meddelt sersjanten.

78/54. Overtidsgodtgjøring.

En kjøkkensjef med stabssersjants grad søkte Ombudsmannens bistand til å få utbetalt overtidsgodtgjøring. På grunn av spesielle forhold var han henvist til stadig overtidarbeid. Han hadde også ansvaret for utdanning av utskrevet kokkepersonell, dette medførte mye ekstraarbeid.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet som ikke fant å kunne endre sin tidligere avgjørelse i saken. Kjøkkensjefen sto en lønnsklasse høyere enn tilsvarende stillinger i det sivile. Han hadde dessuten omflyttingstillegg og uniformsgodtgjøring således at hans lønnsforhold etter departementets oppfatning var relativt gunstige.

Ombudsmannen fant ikke grunn til ytterligere forføyninger i saken. Dette ble meddelt kjøkkensjefen.

233/54. 239/54. Flyttingsgodtgjøring.

To offiserer i Flyvåpnet hadde søkt om flyttingsgodtgjøring i forbindelse med flytting til annet tjenestested. I det ene tilfellet gjaldt det flytning fra Gardermoen til Oslo, i det andre tilfelle fra Stavanger til Rygge. Begge hadde tidligere fått flyttingsgodtgjøring, for mindre enn to år siden, således at de etter reglene om utbetaling av flyttingsgodtgjøring § 2 ikke hadde krav på sådan godtgjøring. Den ene var imidlertid anmodet om å søke den nye stillingen, mens den andre var ansatt i en stilling han ikke hadde søkt.

Ombudsmannen tok saken opp med Samferdselsdepartementet, som imidlertid fant ikke å kunne tilstå flyttingsgodtgjøring. Ombudsmannen skaffet ytterligere opplysninger til veie og tok saken påny opp med departementet. Det er på det rene at de faktiske flyttingsutgifter er langt større enn den godtgjøring bestemmelsene hjemler. Det er således stor økonomisk belastning på f. eks. en kapteins lønn, å foreta en flytting over en lengre strekning i tillegg til alle de øvrige ulemper en sådan flytting medfører.

Samferdselsdepartementet avsto også den fornyede henvendelse fra Ombudsmannen.

Ombudsmannen er ikke enig i den avgjørelse som er truffet. I reglens § 6 er åpnet adgang for departementet til å lempe på reglene hvor det ville virke urimelig, eller det må ansees å være uomgjengelig nødvendig. Etter Ombudsmannens oppfatning burde i disse tilfelle reglens § 6 unntaksbestemmelser, komme til anvendelse. Tatt i betraktning den økonomiske belastning og de vanskeligheter et brudd på de tilvante forhold i form av en flytting representerer, er det Ombudsmannens oppfatning at en innen Forsvaret, hvor flyttinger

forekommer så hyppig, i større utstrekning enn tilfellet er i dag, burde praktisere en lempeligere ordning når det gjelder tilståing av flyttingsgodtgjøring. Reglene gir slikt som de er utformet adgang til det.

300/54. Godtgjøring for midlertidig bestyrelse av embeter og tjenestestillinger.

En løytnant som var ansatt, som arkivar ved en av distriktskommandoene, hadde ved siden av sin stilling også bestyrt stillingen som økonomisjef. Han hadde i den anledning søkt om bestyrertillegg. Søknaden var avslått av HOK, men ble fremmet igjen denne gang til departementet. Departementet samtykket i at bestyrertillegg ble utbetalt med kr. 110 pr. måned med tilsvarende fradrag i utbetalt overtidsgodtgjøring i det tidsrom tillegget ble utbetalt. Overtidsgodtgjøring var langt større pr. måned enn bestyrertillegget, således at han i realiteten ikke fikk noe bestyrertillegg. Løytnanten mente at det ikke var hjemmel for en sådan avgjørelse. Han viste til en rekke tilfelle hvor det ikke var tatt noe forbehold og anmodet om Ombudsmannens bistand til å få tillegget utbetalt uten trekk i overtidsgodtgjøringen.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet som igjen forela saken for HOK. HOK uttalte at en stillings arbeidsmengde prinsipielt skal være fastlagt slik at den vanlige arbeidstid skal være fullt opptatt, men at overtidarbeid ikke skal være vanlig. Når en da får en stilling i tillegg å bestyre, må dette selvfølgelig føre til merarbeid også utover ordinær arbeidstid. Dette merarbeid kompenseres så i et bestyrertillegg. Det ble tilstått i dette tilfelle. Dermed var merarbeidet med bestyrelsen betalt. Det det da kunne bli tale om overtidsgodtgjøring for, måtte være arbeidet i den opprinnelige arkivarstilling. I praksis var det imidlertid ikke mulig å skille ut eller føre kontroll med dette. Da overtiden skal være kontrollerbar for å godtgjøres, fant HOK ut at overtidsgodtgjøring i praksis ikke kunne utbetales ved siden av bestyrertillegget og hadde derfor i den senere tid tatt uttrykkelig forbehold. Departementet var enig i HOK's syn.

Ombudsmannen hadde intet å bemerke til den avgjørelse som ble truffet. Det var opplyst av løytnanten selv at overtidarbeidet for det vesentlige skyldtes merarbeid som bestyrer av økonomisjefstillingen. Etter Ombudsmannens oppfatning måtte det være rimelig at et merarbeid, som allerede var godtgjort med overtidsbetaling, ikke i tillegg til det også kunne godtgjøres med bestyrertillegg. Den trufne avgjørelse måtte derfor etter Ombudsmannens oppfatning sies å være riktig. En

annen sak hadde det vært om bestyrertillegget var ment som kompensasjon for mer kvalifisert arbeid. Slik som bestemmelsen er formulert synes imidlertid ikke det å være tilfelle.

320/54. Utbetaling av godtgjøring for merarbeid.

En kaptein, som var regimentsintendent, hadde ved siden av sin egentlige stilling også atskillig merarbeid i forbindelse med administrasjon av en annen avdeling som ikke var opprettet som egen administrerende avdeling. For dette blir han tilstått et tillegg på kr. 100 pr. måned. Tillegget ble bare gitt inntil den nye avdelingen ble opprettet som egen administrerende enhet og fikk ansatt egen intendant. Det var imidlertid på det rene at det samme merarbeidet var fortsatt utover dette tidspunkt, men en søknad om å få utbetalt tillegget for hele tiden merarbeidet varte, var blitt avslått.

Ombudsmannen skaffet til veie opplysninger som bekreftet at merarbeidet også hadde vart etterat den nye avdeling ble opprettet som egen administrerende enhet og tok deretter saken opp med departementet. Ombudsmannen pekte på at det avgjørende for tillegget burde være den tid merarbeidet hadde vart slik at tillegget ikke ble stoppet fra det tidspunkt den nye avdelingen fikk egen intendant, så lenge det var på det rene at dette ikke medførte mindre arbeid. Departementet fant etter fornyet overveielse, og etter de nye opplysninger som var gitt, å kunne anbefale for Finansdepartementet at tillegget ble utbetalt for hele perioden med merarbeid. Finansdepartementet traff deretter avgjørelse i saken overensstemmende med Forsvarsdepartementets forslag.

250/54. Søknad om etterbetaling av uniforms-godtgjøring.

En engasjert fenrik hadde søkt om etterbetaling av godtgjøring for bruk av egen dagliguniform, idet han ikke tidligere hadde vært oppmerksom på bestemmelsen som hjemlet sådan godtgjøring. Søknaden ble imidlertid avslått, og fenriken tok saken opp med Ombudsmannen.

Av avslaget synes det å fremgå at den avgjørende myndighet ikke hadde vært fornøyet med de attester om bruk av egen uniform som var fremlagt.

Ombudsmannen skaffet derfor til veie bedre legitimasjoner for bruken av egen uniform og tok saken opp med departementet. Departementet la saken fram for HOK og fant, etter de legitimasjoner som nå var skaffet

til veie, å kunne samtykke i at søknaden om etterbetaling ble innvilget.

Befalets boligforhold.

Befalet ved en av Hærens avdelinger tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om å få bedret befalets boligforhold. Befalet hadde arbeidet med dette spørsmål siden 1952 uten at de var kommet noen vei. Boligforholdene var ytterst slette. De mest elementære bolig-hygieniske krav kunne ikke oppfylles, f. eks. innlagt vann, lydisolering, belysning, plassforhold og muligheten for et effektivt renhold. En av befalets forlegninger ble i en rapport fra DK-legen karakterisert som ikke brukbar til menneskebolig, og DK-legen uttalte at det var meningsløst å forlange leie for en sådan bolig.

Forlegningsforholdene var dårlig for befall helt fra forlegningene ble tatt i bruk etter krigen. Det var imidlertid så mye annet som måtte gjøres først at befalets boliger måtte vente. De andre forhold er imidlertid utbedret så pass nå at befalets boliger må stå for tur.

Ombudsmannen tok saken opp med forskjellige myndigheter og i siste omgang med departementet. Ombudsmannen pekte på at det var uomgjengelig nødvendig å bedre boligforholdene for befalet.

Da spørsmålet om boligbygging først og fremst er et økonomisk spørsmål, er det lite Ombudsmannen kan foreta seg annet enn å gjøre myndighetene oppmerksom på de vanskeligheter befalet har når det gjelder boliger. Forholdene er for øvrig ved denne avdeling blitt noe bedre, men langt fra slik de bør være.

Ved en annen av Hærens avdelinger var

også boligforholdene for befalet så dårlige at befalet i siste omgang fant seg beføyet til å ta saken opp med Ombudsmannen. Ombudsmannen besøkte avdelingen for å se nærmere på forholdene. Etter befaringen var det ikke vanskelig å slutte seg til befalets konklusjon som gikk ut på at endel av boligene overhode ikke var tjenlig til bolig for mennesker, og at de øvrige befalsboliger heller ikke var av særlig høy standard. Nærmere omtale av disse boliger er tatt inn i rapporter fra befaringer inntatt i Nemndas protokoll som følger denne beretning.

Utenom disse to saker har Ombudsmannen hatt mange samtaler med befall som har klaget over sine dårlige boligforhold. De samme klager er kommet fram under Nemndas befaringer. Som foran nevnt er dette imidlertid først og fremst et økonomisk spørsmål og følgelig vanskelig å løse.

228/54. Klage over fordeling av nybyggede leiligheter for befall.

En teknisk sersjant, som hadde vært ansatt i en av Hærens avdelinger i lengre tid, klaget over at han ikke var blitt tildelt leilighet og hevdet at fordelingen ikke hadde gått rettferdig for seg.

Ombudsmannen forela saken for avdelingen som ga en lengre redegjøring om forholdene ved avdelingen, på hvilken måte og etter hvilke prinsipper leilighetene var fordelt. Avdelingens uttalelse ble forelagt sersjanten til imøtegåelse, og hans innlegg ble påny forelagt avdelingen til uttalelse. Ombudsmannen fikk således detaljerte opplysninger som en ikke finner det nødvendig å gå inn på her.

Ombudsmannen konkluderte med å uttale at det ikke syntes å være noe å bemerke ved den måten leilighetene var fordelt på.

Ombudsmannsnemndas beretning.

Innledning.

I Stortingets møte den 30. mai 1952 ble for perioden 1. juli 1952—30. juni 1956, følgende valgt som medlemmer av Forsvarets Ombudsmannsnemnd:

1. Byråsjef Arthur Ruud, Oslo, formann.
2. Sekretær Rolf Hansen, Oslo.
3. Doktor Reidar Tveten, Sarpsborg.
4. Bonde Bjarne Lyngstad, Inderøy.
5. Bonde Erland Asdahl, Arnes.

Nemndas første innberetning omfattende virksomheten i tiden 1. juli 1952—31. desember 1953 ble avgitt 20. januar 1954 (dokument nr. 4, 1954).

Nemnda ga i sin første beretning uttrykk for at Ombudsmannsinstitusjonen, som den nyskaping den er innen vår statsadministrasjon, ville trenge tid for å finne frem til og få festnet sine arbeidsmetoder og sitt arbeidsgrunnlag. Så omfattende og så viktig som institusjonens arbeidsoppgaver er, måtte en gå skrittvis til verks dersom en skulle nå frem til en sunn og riktig bedømmelse av saker og problemer.

Ombudsmannsinstitusjonen er i løpet av 1954 blitt bedre kjent blant det militære personell, både menige og befall. Antallet av henvendelser er således økt sterkt, og det daglige arbeid med disse saker glir lettere. Kontakten og samarbeidet med Forsvarsdepartementet

og de forskjellige militære myndigheter er ytterligere utviklet. Nemndas medlemmer har samlet nye erfaringer, men er fremdeles av den oppfatning at det trengs ytterligere tid før en kan si at institusjonen har funnet de riktige arbeidsmetoder og det riktige arbeidsgrunnlag.

Ifølge Stortingets instruks er det Ombudsmannen som har den daglige virksomhet. Henvendelser til Ombudsmannen forelegges Nemnda bare i den utstrekning de er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Sakene skal Ombudsmannen søke løst ved direkte kontakt med de myndigheter som han anser nærmest til å ta seg av dem. I samband med saker som forelegges ham, har Ombudsmannen rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det. Dersom det ikke lykkes for Ombudsmannen å få en sak løst og Nemnda finner at saken er av betydning, kan den i form av en rapport innbringes for Stortinget. Ellers skal Nemnda ved utgangen av hvert år sende rapport over sin virksomhet til Stortinget. Arets rapport er som nevnt i innledningen gitt en mer detaljert utforming. Dette gjelder spesielt Ombudsmannens virksomhet, arbeidet med de daglige henvendelser fra menige og befal.

Nemnda har i løpet av denne periode ikke funnet det påkrevd å sende rapport til Stortinget om noen særskilt sak.

Med bakgrunn i Stortingets behandling av Nemndas første innberetning fant Nemnda i møte den 30.—31. august 1954 grunn til å se nærmere på Ombudsmannens daglige virksomhet. Etter å ha gjennomgått kontoret og saksbehandlingen gjorde Nemnda følgende vedtak:

«Nemnda har hele tiden vært klar over at Ombudsmannen har viet klager og henvendelser fra den enkelte menige og befalingsmann sin fulle oppmerksomhet, og at en vesentlig del av Ombudsmannens tid er gått med til behandling av disse saker. På bakgrunn av den kritikk som fremkom under Stortingets behandling av Ombudsmannsnemndas innberetning ble Nemnda, i tilknytning til orientering om spesielle saker, også orientert om hvordan den enkelte sak blir behandlet av Ombudsmannen og hvordan Ombudsmannens kontor for øvrig er organisert.

Nemndas medlemmer er meget tilfreds med det særdeles grundige arbeid som er gjort og gjøres for å skape en mest mulig effektiv institusjon og vil uttrykke sin glede over kontorenes høye standard.

Etter Nemndas mening ligger forholdene meget vel til rette for en rask og positiv behandling av de enkeltes problemer og for Nemndas behandling av de mer prinsipielle spørsmål.»

Stilt overfor den oppgave å bygge opp en helt ny og særpreget institusjon, har Ombudsmannen i de to første år lagt stor vekt på å skaffe seg oversikt over institusjonens arbeidsområde og arbeidsmengde og derfor vist stor forsiktighet med utbygging av institusjonens administrasjon. Administrasjonen består i dag, foruten Ombudsmannen selv, bare av en konsulent I (jurist) og en kontorassistent I. Arbeidsmengden er, som beretningen viser, økt sterkt, og Nemnda fant derfor allerede i juni måned 1954 å måtte be om Stortingets Presidentskaps samtykke til straks å ansette ytterligere 1 konsulent I og 1 kontorassistent ved Ombudsmannens kontor. Denne anmodning ble gjentatt i Nemndas forslag til budsjett for terminen 1955—56.

Antallet saker reist av enkeltpersoner var i tiden 1. juli 1952—31. desember 1953 i alt 227. I 1954 er tallet på henvendelser økt til 321, dvs. en fordobling av antallet henvendelser. Disse saker nødvendiggjør ofte ganske omfattende undersøkelser, konferanser, telefonsamtaler og korrespondanse og krever således megen tid. I tillegg til enkeltsakene har kontoret en masse henvendelser personlig og pr. telefon hvor det er nødvendig å gi råd og veiledning uten at det blir registrert som sak. Hver enkelt av de personlige henvendelser tar naturlig nok megen tid. Det er all grunn til å tro at antallet av enkelthenvendelser særlig fra de menige mannskaper, vil øke etter hvert som institusjonen blir bedre kjent.

Da de fleste av ovennevnte saker reises av mannskaper som er inne til tjeneste i et begrenset tidsrom, er det viktig å få disse saker behandlet så raskt som mulig. Med den sterke øking av saksantallet og den begrensede administrasjon, viser det seg vanskelig å få sakene så raskt behandlet som det er ønskelig. Når arbeidet med enkeltsakene tar så meget av kontorets tid, blir det liten anledning til å forberede saker av generell og prinsipiell art i den utstrekning dette er ønskelig og nødvendig.

Nemnda har merket seg Militærkomitéens uttalelse om at det er viktig å skape en god kontakt med alle avdelinger og mannskaper som er inne til tjeneste. Av de tiltak Nemnda har drøftet og besluttet å sette i verk nevner en: Gjennom referatene fra tillitsmannsmøtene føre kontroll med at tillitsmannsordningen er i virksomhet, gjennom en håndbok gi råd og veiledning for arbeidet i tillitsmannsutvalgene, gjennom en «Ombudsmannens artikkeltjeneste» i populær form orientere leiravisene om saker (avgjørelser) av spesiell interesse og i tillegg hertil en utvidelse av Ombudsmannens reisevirksomhet. Nemnda mener at disse tiltak ikke er mulig å sette i

verk uten at administrasjonen blir utvidet slik Nemnda har foreslått det. Nemnda ser det i det hele slik at skal institusjonen virke som opprinnelig forutsatt, er det nå nødvendig å foreta en utvidelse av administrasjonen. Av hensyn til de særpregede oppgaver institusjonen har er det nødvendig med høyt kvalifisert personell.

Nemndas reiser.

Nemnda har også i 1954 lagt stor vekt på, gjennom reiser til forlegninger og ved besøk i områdene for de store repetisjonsøvinger «Vinter II» i Østfold og «Blåtind» i Troms, å skaffe seg ytterligere kunnskaper om sitt arbeidsområde og innsikt i de mange problemer som foreligger. Rundt 30 dager er gått med til disse reiser. Listen nedenfor viser de forlegninger m. v. som er besøkt.

- 27. januar: 1. bataljon/IR 3 (KR 3) forlagt i området ved Konnerudkollen før øvelse «Vinter II».
- 28. januar: 2. bataljon/IR 3 (KR 3) i området ved Kongsberg før øvelse «Vinter II».
- 2.—3. mars: Befaring i områdene for øvelse «Vinter II», Østfold.
- 17. mars: IØ I, Heistadmoen, Kongsberg.
- 22. april: Kystartilleriets befalsskole, Hellen, Bergen.
Befalsskolen for Hærens transportkorps og Hærens intendantur, Melkeplassen, Bergen.
Korsnes fort, Kystartilleriet.
- 23. april: Marineholmen, Bergen.
Marinens rekruttskole, Garnes.
IR 9's forlegning, Ulven.
- 24. april: LVA V, Soma leir, Sola.
Stavanger festning, Hunvåg fort, Stavanger og
Stapnes fort, Egersund.
- 24. mai: 1. Minesveiper-Squadron, Horten.
- 25. mai: 1. Motortorpedobåt-Squadron, Horten.
- 26. mai: 1. Jagerdivisjon, Horten.
- 15. juni: Oscarsborg festning.
Oslofjord festning, Torås fort.
- 16. juni: Oslofjord festning, Bolærne og Rauøy forter.
- 17. juni: Oslofjord festning, Torguaten og Kjøkøy forter.
FAØ I, Fredrikstad.
- 19.—24. september: Befaring i områdene for øvelse «Blåtind», Troms.
- 21. oktober: H. M. Kongens garde, Oslo.
- 6. desember: IØ III, Steinkjersannan, Steinkjer.
- 7. desember: LVA N, Bodin leir, Bodø.

- 8. desember: LKN, Bodø forlegning og flyplass.
- 10. desember: Brig N, sanitetskp., Elvegårdsmoen, Narvik.
- 11. desember: Brig N, inf.batj., Setermoen, Bardu.
Brig N, art.batj., Setermoen, Bardu.
- 12. desember: Brig N's forlegninger, Skibotn og Helligskogen.
- 13. desember: Brig N's nye forlegninger i Skjold, Bardufoss flystasjon, Målselv.
Brig N, Heggelia leir, Målselv.

Nemnda har i forbindelse med sine reiser søkt kontakt med de militære sjefer og gjennom uformelle samtaler blitt orientert om deres syn på saker av spesiell interesse. Slike samtaler er ført med:

- 27.—28. januar: Sjefen for KR 3, oberst Hanekamhaug.
- 2.—3. mars: Sjefen for Hæren, generaløyntant Hansteen.
Øvelsesledelsens stabssjef, oberst Løken.
Sjefsstridsdommer, oberst Jyhne.
Sjefen for 1. Divisjon, oberst Pran.
Sjefen for 6. Divisjon, oberst Christoffersen.
- 22. april: Sjefen for DKV, generalmajor Hunstad.
Sjefen for IR 9, oberst Aarra.
Sjefen for IR 10, oberst Hjelle.
Kommandanten for Bergen festning, oberst Aas.
- 23. april: Sjefen for MKV, kontreadmiral Jacobsen.
Sjefen for KR 9, oberst Mølster.
- 24. april: Sjefen for LVA V, oberst Øgland.
- 15. juni: Kommandanten for Oslofjord festning, oberst Willoch.
- 19.—24. september: Sjefen for Forsvarets sanitet, generalmajor Dale.
Sjefslegen for Hæren, oberst Udjus.
- 8. desember: Sjefen for LKN, generalmajor Bull.
- 10. desember: Sjefen for Brig N, oberst Rolstad.

Nemndas besøk i forlegninger, forter og leire begynner alltid med en befaring av mannskapsforlegninger, oppholds- og undervisningsrom, bibliotek, hobbyrom, bad, kjøkken og spisesal, sykestue, kantine, gymnastikksal, idrettsplass, ekserserhus og arrestlokaler. Alt med sikte på å få et så klart bilde som mulig av mannska-penes forhold på stedet. Tillitsmennene deltar alltid i disse befaringer og har derved selv, på stedet anledning til å peke på det, som det etter deres mening, er ønskelig eller nødvendig å få rettet på. Før på samme måte å

få et inntrykk av befalets forhold går Nemnda gjennom befalsrom, befalsforlegninger, kjøkken og messer og familieboliger.

Tillitsmennene blir enten på forhånd eller straks etter ankomsten til leiren varslet om at de, om de ønsker det, har adgang til å møte Nemnda særskilt. I en del forlegninger har tillitsmennene uttalt et slikt ønske. Nemnda har også selv tatt initiativet til slike møter.

De saker som blir tatt opp i slike særskilte møter med tillitsmennene, og som er av den art at de burde kunne løses av avdelingen selv eller som sjefen bør gjøres kjent med, tas opp i det etterfølgende møte med det samlede tillitsmannsutvalg. Nemnda ønsker ikke å forlate en forlegning uten å ha hatt møte med det samlede tillitsmannsutvalg.

I det samlede tillitsmannsutvalg orienterer alltid sjefen og tillitsmennene Nemnda om aktuelle behov og ønsker og reiser de saker som en antar at Nemnda kan hjelpe med å løse. Nemnda på sin side tar opp spørsmål som knytter seg til det en har sett under befaringen, og reiser ellers de spørsmål en finner grunn til. Fra Nemndas side blir det under befaringen og de konferanser og møter som holdes lagt stor vekt på å øke forståelsen og samarbeidsviljen mellom sjefen og tillitsmennene.

Som et ledd i arbeidet med å øke forståelsen for tillitsmannsordningen og det praktiske arbeid i utvalgene, gir Ombudsmannen under alle besøk en orientering både om tillitsmannsordningen og Ombudsmannsinstitusjonen. Under Nemndas besøk i Nord-Norge ble denne orientering, ved velvillig imøtekommenhet fra Brigadesjefen, gitt alle avdelingens mannskaper på møter avholdt i tjenestetiden.

Nemnda fører protokoll over hver enkelt befarung med detaljert referat fra møtet med tillitsmenn og utvalg. Protokollen følger denne innberetning som uttrykt bilag.

Nemnda har merket seg Militærkomitéens uttalelse om at Nemnda ikke er noe vænlig militært inspeksjonsorgan, idet det vesentlige er å møte tillitsmennene og videre at Nemnda selv — med hensyn til anmeldte eller uanmeldte besøk — bør kunne velge den ordning den finner ut er mest hensiktsmessig. Komiteen går imidlertid ut fra at Nemnda enten etter anmodning eller eget skjønn vil bruke begge fremgangsmåter og prøve seg fram til den får mer erfaring å bygge på.

Spørsmålet om anmeldte og uanmeldte besøk er behandlet i Nemndas møter 20. og 21. oktober 1954 der det ble besluttet å prøve ordningen med uanmeldte besøk. Dette vil bli tatt opp og drøftet i forbindelse med planleggingen av de enkelte reiser.

Nemnda anser det nødvendig og viktig å

oppretholde kontakten med avdelinger og forlegninger ved fortsatt reisevirksomhet. Da Nemnda imidlertid nå har rukket å befare et relativt stort antall forlegninger og derved skaffet seg en ganske god innsikt på dette område, har Nemnda, for kommende år, besluttet forsøksvis å innskrenke fellesreisene noe.

Nemndas møter.

Som følge av Nemndas omfattende reisevirksomhet (rundt 30 reisedager) og den rikelige adgang Nemndas medlemmer herunder får til sammen å drøfte aktuelle spørsmål og problemer, er det avholdt forholdsvis få møter. Møter er holdt:

18. mars,
21. april,
30. august,
31. august,
20. oktober,
21. oktober.

Nemnda har i ovennevnte møter og i samtaler under reisene drøftet de generelle og prinsipielle spørsmål som er nevnt i Ombudsmannens beretning. Da Nemndas syn på disse saker er omtalt under de øvrige avsnitt i beretningen om Nemndas virksomhet, viser en til disse avsnitt.

Øvelser.

For å få et innblikk i forholdene slik de arter seg under øvelser, besøkte Nemnda før øvelse «Vinter II» 1. bataljon/IR 3 (KR 3) forlagt i området ved Konnerudkollen, Drammen og 2. bataljon/IR 3 (KR 3) i området ved Kongsberg og fulgte øvelsen i Østfold senere. Ved en velvillig imøtekommenhet fra øvelsesledelsens side, ble det både under øvelse «Vinter II» og «Blåtind» stilt til disposisjon en bil for Nemnda, slik at den kunne reise rundt og besøke de enkelte enheter spredt i øvelsesområdet og snakke med befal og menige enkeltvis og samlet.

De erfaringer Nemnda gjorde under øvelse «Vinter II» ble etter øvelsen i form av en rapport meddelt øvelsesledelsen. Fra denne rapport nevner en:

— at Ombudsmannen ikke var klar over i hvilken utstrekning bestemmelsen om opprettelse av tillitsmannsutvalg var etterkommet. Ombudsmannen hadde bare mottatt 19 referater fra 7 forskjellige avdelinger. En ba om at bestemmelsen om innsendelse av referater fra alle sentrale tillitsmannsutvalg og fra utvalg ved mindre enkeltstående avdelinger ble innskjerpet, slik at

- en fremtidig bedre kunne følge de enkelte avdelinger, og derved få bedre oversikt over de tilstedeværende problemer.
- at det hadde vært enkelte klager over kostholdet, men at en antok at dette vesentlig berodde på kokkenes manglende kvalifikasjoner til å gjøre mest mulig ut av de råmaterialene som ble utlevert.
 - at antallet containere til fordeling og transport av varm mat til mannskapene, syntes utilstrekkelig under feltmessige forhold.
 - at vannforsyningen var et problem for enkelte avdelinger.
 - at det under selve øvelsen i svært mange tilfelle hadde vist seg å være et problem å få fram varm mat og drikke til avdelingen foran.
 - at det var alminnelig tilfredshet med alt utstyr bortsett fra støvlene som ble ansett for å være lite brukbare.
 - at mannskaper i avdelinger oppsatt på ski burde ha utlevert 2 par støvler i stedet for 1 par skistøvler og 1 par marsjstøvler.
 - at det syntes å ha vært en del svikt i planleggingen av velferdsarbeidet. Tildelingen av aviser og radioapparater var således helt utilstrekkelig.
 - at det fra alle Nemnda kom i kontakt med under øvelsen ble klaget over manglende orientering om øvelsens gang.
 - at det i enkelte avdelinger sviktet når det gjaldt utbetaling av familietillegg.
 - at Nemnda under sine befaringer fikk et levende inntrykk av hvilket veldig apparat som settes i sving for å kunne gjennomføre øvelser av denne størrelsesorden.
 - at det var Nemndas umiddelbare oppfatning at det fra alle hold ble forsøkt å få det beste ut av situasjonen, og at det praktisk talt ville være umulig å gjennomføre en sådan øvelse uten knirk.

Etter Nemndas besøk hos avdelingene under øvelse «Blåtind» i Troms ble HOK tilstillet en rapport hvorav kort gjengis:

- at mannskapene jevnt over syntes å være tilfreds med øvelsen.
- at klagen over manglende informasjon om øvelsens gang var mange, og at HOK burde fortsette sitt arbeid med å finne en effektiv løsning på dette for moralen så viktige spørsmål.
- at opplysninger til mannskap og befal om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen ikke syntes å være tilfredsstillende.
- at det under øvelser høst og vår ikke syntes å være tilfredsstillende med 2 par støvler til mannskapene. Inntil en bedre løsning finnes, burde det ene par støvler byttes ut med et par gummistøvler.

- at en burde overveie muligheten av å gi kantinebilene nøytral status under øvelser. Kantinetjenesten kunne i så tilfelle drives mer rasjonelt.
- at det fra flere mannskaper var klaget over at overtrekksuniformer som var brukt tidligere ikke var vanntette i samme grad som nye uniformer.
At liknende klager var fremført over telter.
- at det åpenbart var behov for flere containere til fordeling og transport av varm mat.
- at enkelte kokkelag hadde fått mannskapenes tillatelse til å bruke avdelingens velferdsmidler til innkjøp av syntetiske vaske-midler, da det utleverte såpepulver ikke ble funnet hensiktsmessig.
- at det ved feltsykehuset var klaget over at medisinsk utstyr ikke var skikkelig kontrollert og prøvd før utsendelsen. Det ble spesielt nevnt at det var tilfelle med sykehusets røntgenapparat.

HOK har senere gitt Ombudsmannen en orientering om hva som er eller vil bli gjort med de punkter som er nevnt i Nemndas rapport fra øvelsene. Fra HOK's orientering gjengis følgende:

«Orientering til mannskaper og befal.

Enhver avdelingssjef er ansvarlig for å holde alt underordnet personell orientert til enhver tid.

Hvis sjefen ikke mottar tilstrekkelig orientering ovenfra, skal han selv søke å skaffe de nødvendige etterretninger.

Orientering nedover så vel som oppover, er en meget viktig del av tjenesten og skal foregå rutinemessig i alle ledd av organisasjonen, fra høyeste stab og ned til den enkelte mann.

Forut for de siste øvelser har HOK overfor alle deltagende avdelinger understreket at informasjon skal gis videre helt fram (eller tilbake) til den enkelte mann.

HOK har også inntrykk av at det er noe bedring å spore på dette felt, men forholdet er langt fra tilfredsstillende.

HOK vil fortsatt spesielt legge vekt på denne for moralen så viktige sak og bl. a. foranledige at Ombudsmannens forslag om utnyttelse av velferdsbefalet i informasjons-tjenesten blir nærmere vurdert og eventuelt prøvet.

Opplysninger til befal og mannskaper om tillitsmannssystemet og Ombudsmannsordningen.

Ombudsmannsordningen og tillitsmanns-systemet gjennomgås i dag ved alle Hærens skoler og øvingsavdelinger som ledd i den vanlige undervisning.

Befal og soldater utdannet før ovennevnte bestemmelse trådte i kraft, vil nok være ukjent med bestemmelsene.

Nettopp derfor har de publikasjoner som ved de siste øvinger er fordelt til alt innkalt personell, også vpl. befal, før de møter, inneholdt en relativt fyldig orientering om dette.

HOK har grunn til å tro at de fleste leser gjennom orienteringen, men svært mange er lite interessert og glemmer tilsynelatende fort hva de leser.

Fra og med 1954 inneholder også Soldat-håndboken, som deles ut til alle mannskaper, en redegjørelse for de ovennevnte bestemmelser.

Etter den vekt som er lagt på å informere alt personell, finner HOK det merkelig at det både blant befal og mannskaper skal være utstrakt uvitenhet om foran nevnte institusjoner.

HOK vil imidlertid fortsatt vie dette problem all mulig oppmerksomhet, og vil bl. a. påse at avdelinger som deltar i framtidige rep.øvelser avser tid til å gjennomgå gjeldende bestemmelser på dette felt.

Støvlene.

HOK arbeider for tiden med spørsmålet om hvorledes bruk av gummistøvler kan innpasse i det alminnelige bekledningssystemet.

En har anskaffet et relativt stort antall gummistøvler (halvlange med snøring) som bl. a. er tildelt avdelinger av Brig N til utprøving.

Et spørsmål er f. eks. om gummistøvlene virkelig kan erstatte det ene par enhetsstøvler eller om de må komme i tillegg til de to par lærstøvler som nå er utlevert.

Generalintendanten driver for øvrig forsøk med flere nye støvelmodeller særlig med tanke på å gå over til gummisåler som er mer slitesterkt og isolerende.

Kantinetjenesten.

Ombudsmannen foreslår at kantinebilene under slike øvelser kunne være nøytrale for derved å opnå en mer rasjonell ordning av kantinetjenesten.

HOK vil her bemerke at kantinetjenesten også skal foregå i krig og at en anser det for å være av stor betydning å få øvet denne virksomheten i fred under de mest mulig feltmessige og realistiske forhold.

Bare på den måten skaffer en seg slike erfaringer for hvorledes det hele må legges an at en kan ha berettiget håp om å få kantinetjenesten til å virke også i krig.

HOK finner at en er nødt til å ta de ulemper denne ordningen måtte medføre i de korte tidsrom våre øvelser varer.

Overtrekkuniformene.

Grunnen til at brukte uniformer ikke er så vantette som nye, er den at impregneringen går bort under rensing, og det viser seg vanskelig å få uniformene ordentlig impregnert på nytt.

Det norskproduserte uniformsstoffet har delvis ikke vært så godt som det burde.

Generalintendanten arbeider med å rette på forholdet.

Teltene.

HOK er kjent med at en del av de nye «svensketeltene» lekker i sømmene. Impregneringen har gjort teltduken så stiv at hullene etter synålen ikke trekker seg sammen. Generalintendanten er pålagt å forsere arbeidet med å rette på forholdet, både når det gjelder telt som er ferdigprodusert og de som skal produseres.

Containere til transport av mat.

HOK vil studere nærmere spørsmålet om tildeling av flere containere til avdelingene.

Dårlige vaskemidler.

Det er hittil ikke gitt ut noen direktiver om bruk av spesielle vaskemidler.

Spesifikasjoner eller bestemte kvalitetskrav for såper og vaskepulver som anskaffes til Forsvaret, er utarbeidet og oversendt FD til approbasjon.

For syntetiske vaskemidler pågår dette arbeidet.

Syntetiske vaskemidler har for øvrig i lengre tid blitt brukt ute ved avdelingene, og Generalintendanten har til enhver tid beholdninger av disse varene.

HOK kan i samme forbindelse nevne at Generalintendanten har drevet en del praktiske forsøk med alle typer vaskemidler for å få grunnlag for en vurdering av hva slags vaskemidler som er mest hensiktsmessige og økonomiske i bruk.

Medisinsk utstyr ved feltsykehuset.

HOK har tatt opp spørsmålet om kontroll av medisinsk utstyr med Forsvarets sanitet som er fagmyndighet på dette område.

Andre saker.

HOK har merket seg og tatt opp til behandling andre saker av interesse som framgår av Ombudsmannens protokoll, men som en ikke mener er av interesse å komme nærmere inn på nå.»

Forlegningsforhold.

Nemnda har, siden den trådte i virksomhet 1. juli 1952, rukket å besøke et stort antall forlegninger. Enkelte forlegninger er besøkt 2 ganger. Dette gjelder bl. a. forlegningene i Nord-Norge. Da Nemndas besøk i Nord-Norge i 1953 fant sted på den lyse årstid, ble besøket i 1954 foretatt i desember måned.

Nemnda har for øvrig i år lagt vekt på å studere forholdene for mannskaper og befal ved Kystartilleriets ofte svært isolerte forter og forholdene ombord i Marinens fartøyer og forlegninger i land.

Det første inntrykk en får når en reiser rundt i forlegningene, er at det har foregått og foregår en betydelig byggevirkosomhet.

For de helt nye forlegninger og for de største og viktigste øvelsessentre (eldre forlegninger) følges en vedtatt plan. Innenfor denne plan er bygningene innen den enkelte forlegning åpenbart gitt en viss prioritet. Først på listen står, som rimelig er, mannskapsforlegninger og spisesal med kjøkken for menige. Deretter fritidsbygg med kantine og undervisningsrom, foredrags- og kinolokale, sykestue, gymnastikksaler befalsforlegninger og befalsmesser, familieboliger osv.

I de fleste nye forlegninger er en ikke kommet i gang med bygging av fritidsbygg,

undervisningsrom og gymnastikksaler. Det er meget uheldig. Den lange tjenestetid burde tilsi at også disse bygg ble reist i et så raskt tempo som mulig. I det hele tatt burde de nye forlegninger gjøres fullstendige så snart som mulig.

Ellers er det grunn til sterkt å streke under at befalet er de som er mest nødlidende. Nemnda har sett befalsrom, og en kan kanskje bruke uttrykket befalsforlegninger, som er under enhver kritikk, ofte direkte sunnhetsskadelige. Det er et helt uholdbart forhold som snarest må tas opp til alvorlig drøftelse. Det har sikkert vært riktig først å sette i gang bygging av mannskapsforlegninger, men det er høyst beklagelig at det ikke har vært mulig også å forsere bygging av befalsforlegninger og familieboliger for befalet. Gode befalsforlegninger mangler fremdeles de fleste steder Nemnda har besøkt. Når det gjelder familieboliger, kan det spores større fremskritt, men det er langt, svært langt, igjen før behovet er dekket. Skal en ha noen mulighet for å holde på dyktig befalet, må byggingen av befalsforlegninger og familieboliger ofres særskilt oppmerksomhet. Befalet har for øvrig også en rekke andre vansker som spiller inn, men dette vil bli behandlet under avsnittet om befalets problemer.

De nye mannskapsforlegninger bygges etter forskjellige typetegninger, tilpasset stedet og forholdene ellers. Felles for dem alle er at de gir meget gode innkvarteringsforhold for mannskapene. Selv med det overbelegg som for tiden ofte er til stede og som Nemnda håper er midlertidig, må standarden sies å være meget god. Med normalt beregnet belegg er forholdene så gode som de overhode kan være. Nemnda vil likevel peke på at leselyset ofte ikke er så godt som det burde være og vil anbefale installering av leselamper over hver seng. Stikkontakter for radio etc. burde finnes i alle brakkerom. Nemnda vil rå til at det snarest blir installert skikkelig leselys og stikkontakter på alle brakkerom både i nye og gamle forlegninger.

Foruten brakkerom inneholder hver enkelt av de nye forlegningsbrakker som regel oppholdsrom, leserom, dusjer, bad, toalettrom, av og til også hobbyrom i kjelleren og midlertidige instruksjonsrom på loftet.

De nye mannskapsmesser med kjøkken er stort sett bygd etter samme plan med varierende kapasitet, alt som regel pent og praktisk og etter prinsippet om selvservering.

Nemnda finner å burde gi uttrykk for at den er forbauset over at ikke kvarterutstyr er tatt med i anleggskostningene av de nye forlegninger. Det er betydelige mangler på dette punkt. I Brig N er disse mangler så

store at Brigadesjefen, for å skaffe noen møbler til soldatenes oppholdsrom, har sett seg nødsaget til å gi ordre om å tømme kontoret og de fra før spartansk utstyrte oppholdsrom for befalet, for alle stoler som ikke er strengt nødvendige. Til forelesninger, foredrag, kinoforestillinger i ekserserhus o.l. må soldatene bringe med taburettene fra brakkerommet. At det reises nye forlegninger uten at dette utstyret kommer med i anleggskostningene, er høyst forbausende.

Det er for øvrig fremdeles stor mangel på skikkelig kvarterutstyr i de fleste forlegninger. Denne mangel trer særlig sterkt fram i alle eldre forlegninger. Nemnda føler seg overbevist om at dette ikke vil kunne rettes på uten ekstraordinære bevilgninger. En har ikke forutsetning for å dømme om hvor stort beløp som trengs, men en vil peke på at de midler som må stilles til disposisjon må være tilstrekkelig til utbytting av alle halmsekker med stoppede madrasser, utbytting av alle garderobeskap fra tyskertiden, skikkelig bord med moderne platematerialer, stoler og gardiner på mannskapsrommene, møbler til oppholdsrom og stoler til bruk ved forelesninger, instruksjon, kinoforestillinger o.l. Nemnda er også av den oppfatning at en ville vinne meget i orden og velvære om en anskaffet småbord med moderne platematerialer og stoler i mannskapenes spisesaler i stedet for langbord og langbenker som ofte gir et trist inntrykk og er vanskelig å holde rene.

Ikke minst nødvendig er det snarest å skaffe utstyr til befalsrom, befalsmesser o.l. etter den foreskrevne og vedtatte standard. Det er forstemmende å se det kvarterutstyr som i dag jevnt over er i bruk til befalets rom og messer.

Når det gjelder alle de eldre forlegninger som er i bruk og som fortsatt skal brukes, har Nemnda vanskelig for å danne seg noe sikkert bilde av hva som er planlagt av nybygninger, hovedreparasjoner og ominnredninger.

Sjefene ved de enkelte eldre forlegninger har overfor Nemnda gjort rede for både sine planer og sine ønsker når det gjelder nybygninger, hovedreparasjoner og ominnredninger. Nemnda kan imidlertid vanskelig skjelve mellom hva som er virkelig vedtatte planer og hva som er ønsker, idet en ikke kjenner til om det finnes en samlet, godkjent plan for de mange eldre forlegninger. Det er også i eldre forlegninger reist en del nye bygninger og foretatt en del hovedreparasjoner, men det er fremdeles atskillig som må gjøres før forholdene kan sies å være så noenlunde tilfredsstillende.

Nemnda har, som nevnt foran, i år lagt

vekt på å besøke og studere forholdene for mannskaper og befal ved Kystartilleriets ofte svært isolerte forter og forholdene ombord i Marinens fartøyer og forlegninger i land.

For Kystartilleriets vedkommende må Nemnda uttale at forholdene for mannskaper og befal jevnt over ikke er tilfredsstillende. Mannskaps- og befalsforlegninger består vanligvis av tyskerbrakker, som tross noen reparasjoner, er av dårlig standard. Kjøkken og spisesaler er vanligvis av samme standard. Leserom og undervisningsrom mangler. De rom som er avsatt til kantiner er også som regel små og uhensiktsmessige og følgerig lite hyggelig. Den samme dårlige standard preger befalets forlegninger og messer, hvilket er særlig forstemmende når en tar i betraktning at forlegningen er deres daglige arbeidsplass gjennom år.

Gymnastikksaler og idrettsplasser mangler.

Nemnda er av den oppfatning at det er nødvendig å ta opp til snarlig og spesiell behandling spørsmålet om hva som kan gjøres for å rette på forholdene ved Kystartilleriets forter. Fortenes ofte svært isolerte beliggenhet burde tilsi forlegninger av høy standard.

Forholdene for besetningene ombord i Marinens fartøyer er også særdeles vanskelige. Fartøyene som «forlegninger» kan i det hele tatt ikke sammenliknes med forlegninger i land.

Besøkende ombord i et marinefartøy kan vanskelig forstå hvordan mannskaper og befal kan klare tettbodheten og de andre ulemper som følger med. Banjeren ombord er samtidig mannskapenes oppholds-, sove- og spiserom. Det er trangt om plassen og dårlig luft om dagen, men det er atskillig verre om natten når køyene henger tett i tett under taket og plassen under køyene er like godt utnyttet. Køyene byr dårlig hvile, ventilasjonen er mangelfull og støyen ombord er generende. Om morgenen mens sengklærne ryddes vekk, køyene tas ned og lufting og rengjøring foregår, gjøres klart til dagens første måltid. At alt dette gjør tjenesten ombord til en virkelig hard påkjenning, er hevet over tvil. At det under slike forhold også oppstår særlige problemer er like sikkert.

Forholdene for befalet er noe bedre, men også for dem må livet ombord være en hard påkjenning.

Når Nemnda ombord har spurt om det er mulig å foreta seg noe for å rette på forholdene og da spesielt på banjeren, er det blitt svart at dette ikke er mulig. Forholdene ombord i et marinefartøy har alltid vært slik og kan, slik fartøyene er bygd og med alt det utstyr de må ha, ikke bli annerledes.

Nemnda finner ikke å kunne slå seg til ro

med disse uttalelser, men vil tilrå at disse forhold blir gjort til gjenstand for spesielle undersøkelser. Enhver forbedring av de nåværende forhold, liten eller stor, vil bety meget for mannskaper og befal.

Under og etter krigen er det gjort et stort arbeid for å skape gode «forlegninger» i land for handelsflåtens mannskaper. Når en så dessuten kjenner til forholdene ombord i Marinens fartøyer og den slitsomme tjenesten de har, venter en å finne mønsterforlegninger i land. Nemnda må dessverre uttale at dette ikke er tilfelle. Marinens forlegninger i land, unntatt rekruttsentret Madla, hvor det er foretatt store ominnredninger og hovedreparasjoner, er tyskerbrakker av lav standard. Med tanke på at fartøyenes besetninger har spesielle behov når de anløper havn, burde det vært en høyt prioritert oppgave å sørge for førsteklasses oppholds-, lese- og skriverom, romslige og pene kantiner og gjerne hobbyrom av forskjellige slag. Forlegningene i land har for øvrig alltid et visst belegg og fungerer som mannskapsspooler med stor sirkulasjon av mannskaper til fartøyene. Nemnda mener at Marinens mannskaper har rett til å stille store krav til underbringelse og velferd når de er i land og ber om at det eventuelt med ekstraordinære midler, snarest blir gjort effektive tiltak for å rette på forholdene.

Når det gjelder eldre militære forlegninger i sin alminnelighet, finner ikke Nemnda å burde trekke fram noen enkelte leire, men når til at det blir utarbeidet en detaljert og samlet oversikt over eldre forlegninger med angivelse av de tiltak som er nødvendig for at disse forlegninger skal nå opp til en rimelig standard og en plan for gjennomføringen. Nemnda vil sterkt understreke at det store misforhold som ennå eksisterer mellom gamle og nye forlegninger med hensyn til innkvarteringsforhold, hygiene, undervisning- og fritidsrom m. v. må jevnes ut raskt og planmessig.

I samme forbindelse vil en tilrå at Forsvaret foretar en kritisk vurdering av alle eldre forlegninger med sikte på å få fjernet alle kondemnable bygninger, skur o. l. Det er mulig at en slik kritisk vurdering også bør omfatte forlegninger i sin helhet med sikte på å bringe på det rene om det finnes forlegninger som kan nedlegges. Uten å kunne peke på noen bestemt forlegning, antar Nemnda at det finnes forlegninger som i dag ikke blir benyttet, og som det er lite sannsynlig at det noen gang vil bli bruk for. En slik sanering ville blant annet ha til følge at vedlikeholdsbevilgninger kunne konsentreres om det som er i bruk eller som det er nødvendig å bevare.

Nemnda vil, i likhet med foregående år, peke på at vedlikeholdsbevilgningene er alt for små,

hvilket både på kortere og lengre sikt er lite heldig. Sparing her vil bety større utgifter senere.

Disponeringen av vedlikeholdsbevilgningene synes nå å gå over fra distriktsingeniørene til avdelingene, hvilket Nemnda mener er en stor fordel. Når dette skjer på bakgrunn av et på forhånd, i samarbeid med distriktsingeniøren utarbeidet overslag og med etterfølgende kontroll av denne, må det være fullt betryggende å la avdelingen selv ordne med vedlikeholdet. Nemnda er imidlertid kjent med at det fremdeles finnes steder hvor denne ordning ikke er gjennomført, og en ber derfor om at saken fremdeles holdes under observasjon.

Ordnningen med at avdelingen har disponeringen av vedlikeholdsbevilgningen burde etter Nemndas oppfatning medføre at den enkelte leirs vedlikeholdsarbeidere legges under den enkelte forlegningssjef. Der hvor behovet for faste vedlikeholdsarbeidere er til stede bør disse gis fast ansettelse, og deres lønn overføres fra vedlikeholdsbevilgninger til de ordinære lønnskapitler.

Nemnda vil påpeke at de sanitære og hygieniske forhold ved mange av de eldre forlegninger ikke er tilfredsstillende. Kontrollen med disse ting hører under forlegningens lege. Når kontrollen ikke er så effektiv som den bør være, kan årsakene være mange. Det kan skyldes at legene, som regel er de vernepliktige, er for kort tid på stedet og som følge herav ikke tilstrekkelig interessert, eller at de har for meget å gjøre, eller for liten myndighet, eller deres rapporter følges ikke opp på høyere hold innen sanitetstjenesten.

Nemnda er klar over at det innen militærvesenet byr på vansker å gi legene myndighet, men da legene er de absolutt sakkyndige på det sanitære og hygieniske område, mener Nemnda at det bør overveies å finne en løsning som gir legene, i et hvert fall ved avdelingene, større myndighet på dette område.

Nemnda uttalte i sin forrige innberetning at det i en slik oppbyggingsperiode er vanskelig å unngå feil og at mange disposisjoner lett kan kritiseres. Nemnda og dens enkelte medlemmer har også i år fra tid til annen hørt kritiske bemerkninger om manglende koordinering, dårlig planlegging, mangelfull kontroll o. l. i forbindelse med Forsvarets byggevirk-somhet. Nemnda har vært i tvil om slike saker, som i alt vesentlig gjelder økonomiske disposisjoner, hører inn under Nemndas arbeidsoppgaver. Ved henvendelse til Stortingets militærkomité ble det imidlertid uttalt at dette neppe har vært forutsetningen at Nemnda også skulle vurdere og kritisere de økonomiske disposisjoner. Det ble samtidig opplyst

at Militærkomitéen selv i henhold til sin instruks hadde tatt disse spørsmål opp til behandling.

Nemndas medlem Erland Asdahl vil anføre:

Ved selvsyn og samtaler under befaringene har mindretallet fått et bestemt innrykk av at det i de siste år tildels er foretatt disposisjoner som har medført for dyre anlegg, upraktiske løsninger av viktige detaljer og således feildisponeringer av statens midler.

Hvorvidt denne kritikk som en møter hos befal og menige er berettiget, er det ikke alltid like lett å avgjøre, men det er mindretallets inntrykk at det er et uriktig forhold mellom vedlikeholdsbevilgninger til gamle bygninger, og det man koster på de nye, og det er en ganske utbredt oppfatning at Forsvarets effektivitet ville bli bedre om man søkte å jevne ut her. — Selv med de rikelige anleggsbevilgninger de senere år finner en det å være uriktig å bygge etablissement etter mønster av våre nyere turisthoteller når dette går ut over andre forlegningers standard der vedlikeholdsmidlene ofte er urimelig små. Det skaper forargelse blant dem som er stasjonert ved de gamle forlegninger når det trekkes sammenlikninger her. At mangelen på vedlikehold er direkte ulønnsomt, er en sak for seg.

Under befaringene har en merket seg at det er en rekke eldre forlegninger som på grunn av manglende bevilgninger ikke har varmt vann, og de hygieniske krav for øvrig er heller ikke oppfylt. Det er grunn til å anta at mange av de verste ulemper ved de gamle forlegninger allerede kunne vært rettet på hvis man hadde disponert annerledes under reisingen av enkelte nye etablissement.

Disse forhold er så mye mer å beklage som de virker tilbake på moralen hos soldaten. Ungdom som får anledning til å reflektere over disse skjevheter, vil lett miste respekten for den måte staten disponerer på.

Det er mindretallets oppfatning at byggevirk-somheten i forsvaret, herunder også vedlikeholdet, forlengst burde vært tatt opp til samlet vurdering og revisjon.

Soldatenes problemer.

Under dette avsnitt vil Nemnda peke på en del av de problemer som opptar soldatene. Noen av de problemer som nevnes er av felles interesse, andre er mer spesielle for enkelte grupper.

Rene tilfeldigheter gjør ofte at forholdene for to soldater kan arte seg vidt forskjellig. Dene ene forlater militærtjenesten med gode minner og lærdom som kommer godt med i det sivile liv, mens den andre er skuffet og nega-

tiv i sin innstilling til Forsvaret. Resultatet er avhengig av om de synes de er kommet i den forsvars- eller våpengren de selv foretrekker, om de har lært noe som de har nytte av senere i det sivile liv, hvordan befalet har vært, hvilke forlegninger de har vært i, hvordan forholdene har ligget til rette for utnyttelse av fritiden o. m. a. Problemene er også forskjellige for de soldater som gjør førstegangstjeneste og de som er innkalt til repetisjonsøvelser, omskoling eller beredskap.

Rette mann på rette plass.

Det legges i dag ved sesjon stor vekt på å vurdere den enkeltes evner, finne ut vedkommendes interesser og høre på hans ønsker. Det er et stort fremskritt. Det bør imidlertid legges enda større vekt på dette arbeid. Gjennom sesjonsundersøkelsen og det etterfølgende arbeid må en strebe etter å få hver enkelt vernepliktig riktig plasert også med henblikk på vedkommendes interesser og sivile arbeid, eventuelt hans fremtidige virksomhet.

I tiden mellom sesjon og påbegynnelsen av førstegangstjenesten viser det seg relativt ofte at den vernepliktige i løpet av denne tid velger sitt yrke for livet og som følge derav ønsker å bli omplassert. En nevner som eksempel en vernepliktig som i løpet av denne tid begynner som flymekanikerlærling på kontrakt, men er utskrevet til Marinen, og en annen har tatt eksamen og seilt som styrmann, men er utskrevet til Feltartilleriet. Det burde være en kulant sak å imøtekomme ønsker om omplassering i slike tilfelle. Det er det ikke. Det er tvertimot meget vanskelig.

Det bør også legges betydelig større vekt på å få «den rette mann på den rette plass», etterat førstegangstjenesten er begynt. Forsvaret ville være tjent med om dette spørsmål ble ofret betydelig større interesse. Mange av dem som i dag er negative og lite villige ville derved bli positive og verdifulle soldater.

Overføring fra et tjenestested til et annet innen samme våpen — fra sør til nord eller fra øst til vest i landet — burde gjøres lettere. Det burde heller ikke by på uoverkommelige vansker å bli overført fra et våpen til et annet selv etterat førstegangstjenesten er begynt.

Endelig bør det påses at de enkelte vernepliktige, om mulig ved senere repetisjonsøvelser, blir fordelt til den samme tjenestegruppe som han ble opplært i under sin førstegangstjeneste.

Det krever atskillig tid og arbeid og en godt oppbygget og effektivt arbeidende personellavdeling for å oppfylle ordtaket «den rette mann på den rette plass». Nemnda er ikke i tvil om

at både Forsvaret og den enkelte soldat ville være tjent med om dette kunne gjøres.

Omstilling fra sivil til militær.

Det store flertall av de vernepliktige godtar nødvendigheten av et effektivt forsvar og den opplæring dette fører med seg. De møter til førstegangstjenesten med en åpen innstilling. Det er imidlertid helt naturlig at de møter med en følelse av usikkerhet og spenning.

De første ukene i militærforlegningen virker nok i dag for de flestes vedkommende som litt av et sjokk.

Det er ofte første gangen de er hjemmefra, og det blir for mange en helt annen døgnrytme. De kommer til et mannssamfunn, de bor mange på samme rom, og skal være sammen med ukjente mennesker fra helt andre kår og miljø. En kan sjelden være alene. De skal tilpasse seg militærlivets krav til disiplin. Omstillingen må for de aller fleste bli ganske betydelig.

Nemnda har det bestemte inntrykk at befalet ikke er tilstrekkelig oppmerksom på dette. Det foregår ikke noen planmessig jevn omstilling fra sivil til militær. Rekruttene står plutselig ansikt til ansikt med militærlivets disiplin ofte utøvet på en meget barsk måte av deres nærmeste befal. Advarsler og refselsler for bagateller i disse første uker føles urettferdig og gir den enkelte et ugunstig førsteinntrykk som det ikke er så lett å viske bort senere.

Nemnda får ofte høre fra soldatene og deres tillitsmenn at de har et stort udekket behov for forklaringer og redegjørelser. Dette behov er størst i de første ukene.

Disiplinen er et meget viktig ledd i omstillingsprosessen.

Disiplin og orden er i Forsvaret en livsbetingelse. Det er ikke mulig å skape et effektivt forsvar uten særlig krav til nøyaktighet og orden og fremfor alt, disiplin. Nemnda tror ikke at det er vanskelig å få soldatene til både å forstå dette og være enig i det, men det må ofres den nødvendige tid og oppmerksomhet på å forklare hvorfor det må være slik. Det er derfor spesielt viktig at overgangen fra sivil til soldat skjer gradvis, ved forklaring og innføring. Den brå innføring som nå vanligvis foregår synes å skape en forutinntatthet som det er vanskelig å endre på senere.

Nemnda rår til at det fra høyeste militært hold blir utarbeidet retningslinjer for befalets arbeid på dette felt i de 2—3 første ukene av rekruttjenesten så en får en jevn og naturlig omstillingsprosess fra sivil til militær.

Soldatenes følelse av usikkerhet og rettsløshet.

Mange soldater føler seg usikre og rettsløse under militærtjenesten. De gir uttrykk for at de har en følelse av at der finnes en mengde lover og bestemmelser som fastlegger deres plikter mens rettigheter synes å være et nesten ukjent begrep.

Denne oppfatning skyldes blant annet manglende informasjon fra befalets side.

Disiplinærreglementet er gammelt og prøvd og har ofte vært gjenstand for gransking. Ifølge reglementet er disiplinærmyndigheten tillagt kompanisjefer eller høyere befal. Lavere befal har ikke disiplinærmyndighet og følgelig heller ikke rett til å refse de menige. Kompanisjefen er gitt en utstrakt refselsesmyndighet. Han kan etter eget skjønn innenfor en viss grense refse eller unnlate å refse sine soldater for forseelser de har begått.

Dette innebærer imidlertid at samme forseelse kan føre til forskjellig refselse ved en forlegning med flere kompanier, og derved skape utrygghet hos soldatene. HOK har nylig latt utarbeide en rådgivende norm for ileggelse av refselsener. Nemnda vil uttale sin glede over dette tiltak. Det vil sikkert bidra til en jevnere praksis enn tidligere og skape en større følelse av trygghet blant soldatene.

Nemnda vil peke på at kompanisjefene i langt større grad enn tidligere må legge vekt på å informere sine soldater om disiplinærreglementets hensikt og de enkelte bestemmelser. Etter anmodning fra Ombudsmannen har for øvrig de militære myndigheter nylig gitt ordre til at disiplinærreglementet og en del andre viktige bestemmelser og reglementer skal samles og gjøres lett tilgjengelig for soldatene tillitsmenn. En ordning som sikkert vil bli hilst med glede av tillitsmennene.

Nemnda har det inntrykk at soldatenes følelse av usikkerhet og rettsløshet ikke bunner i feil ved disiplinærreglementet.

Denne følelsen, i det omfang den er til stede, skyldes heller at det ilegges refselsener som reglementet ikke hjemler. Videre at lavere befal anvender refselsener, uten å ha myndighet til det og uten at den i reglementet foreskrevne fremgangsmåte benyttes. Soldatene gir også ofte uttrykk for at det er vanskelig å skjelve mellom «oppkvikkende øvelser» og kollektiv straff.

En meget viktig del av kontrollen med refselsener utøves i dag av Generaladvokaten og Krigsadvokaten. Denne kontroll har, etter Nemndas skjønn, vært tilfredsstillende.

Nemnda finner å burde peke på at den del av kontrollen som Generaladvokaten og Krigsadvokaten utøver vil falle bort samtidig med at det militære rettsapparat, ifølge Stortin-

gets vedtak, faller bort. Kontrollen med refselsesmyndigheten er imidlertid meget viktig, og en må sørge for å finne former som muliggjør at denne kontroll fortsatt blir effektiv. Dette er en viktig del av rettsapparatet og et viktig ledd når det gjelder å sikre soldatenes almenmenneskelige rettigheter.

Overgangen til sivile domstoler vil sannsynligvis føre til en senere behandling av militære saker hvilket er meget å beklage. Mannskapene har, etter Nemndas mening, krav på å få sine saker avgjort mens de er inne til tjeneste.

Nemnda ber overveiet om det kan finnes former som gjør det mulig å gi de militære saker prioritet hos den sivile påtalemyndighet og ved domstolene.

Nemnda vil videre peke på det uheldige i at militære refselsener sones i sivile fengsler. Det er særlig fra de vernepliktige i Marinen at dette forhold er påtalt. Det er blitt pekt på at vernepliktige tar stor skade av å sone militære refselsener, som ikke er straff i vanlig forstand, i alminnelig fengsel sammen med vanlige forbrytere.

Nemnda vil også peke på at man synes å savne faste normer for hvordan et militært arrestlokale skal være. Nemnda har sett militære arrestlokaler som ikke holder mål.

Forholdet mellom befal og menige.

Nemnda vil peke på at det i skoleplanen for både befals- og krigsskoler er avsatt et altfor lite timetall til praktisk psykologi (arbeidsledelse, samarbeidsforhold og instruksjon).

Dette er meget uheldig fordi befalet har en særdeles vanskelig og utsatt arbeidsoppgave. Sersjanter og troppssjefer har på mange måter en mer utsatt stilling enn befal av høyere grader. De er i kontakt med sine avdelinger under hele opplæringstiden, de skal ikke bare være instruktører og arbeidsledere, men har også ansvar for disiplin og orden.

De skal lede og instruere jevnaldrende og ved repetisjonsøvinger også folk som er betydelig eldre. De har en svært kort militær fagopplæring å støtte seg til, og i dag savner de jevnt over eldre befalingsmenn å støtte seg til og rådføre seg med. At dette er et problem for Forsvaret kan det neppe være tvil om, og her finner en sikkert også forklaring på mange av de uheldige episoder Nemnda kjenner til.

I arbeidslivet har en alltid vært omhyggelig ved valg av arbeidsledere, og i de senere år er arbeidet med utdanning av arbeidsledere forsterket betydelig. Det amerikanske T.W.I.-systemet er tatt i bruk i stor målestokk. Det holdes en serie kurser for arbeidsledere og til-

litsmenn. Ved siden av dette drives det en utstrakt kursvirksomhet for driftsledere.

Nemnda er av den oppfatning at Forsvarets befals- og krigsskoler snarest bør revidere sine skoleplaner med sikte på å gi en bredere plass for undervisning i praktisk psykologi. Nemnda antar også at det etter forbilde at T.W.I.-metoden burde settes igang en systematisk kursvirksomhet for alt befall. Særlig viktig er dette for befall i årene etter 1945.

Det har overfor Nemnda vært uttalt at en savner et sentralt koordinerende og bestemmende organ for Forsvarets skoler, og en bør derfor overveiet om ikke et slikt organ bør opprettes.

Nemnda vil for øvrig peke på betydningen av at en ved tilsetning av befall — særlig kompanisjefer og høyere befall — i størst mulig grad tar hensyn til soldatlynnen i vedkommende avdeling. Dette spørsmål synes å ha særlig repetisjonsøvinger. «Den rette mann på rette plass» ved et repetisjonskompani eller en bataljon kan i uanet grad oppnå å få soldatene med seg. Det skaper humør og pågangsvilje.

Tillitsmannsutvalgene.

Det mangler enda meget på at tillitsmannsutvalgene virker slik det er forutsatt. Møtevirksomheten bærer ikke preg av regelmessighet. Det kan ofte være langt mellom møtene. Det forekommer ofte at møter settes og heves med bemerkning i protokollen om at det ikke var innkommet noen klager fra tillitsmennene og følgelig var det ikke grunnlag for noe møte.

Nemnda tror ikke at årsaken til dette er uvilje fra kompani- eller forlegningssjefers side. Det er heller manglende forståelse for utvalgenes betydning og gjøremål. Utvalgene oppfattes oftest som en praktisk form for behandling av klager fra mannskapenes side og intet annet.

At utvalgene skal være et forum for å drøfte klager sier seg selv, men de skal være noe mer. De skal være kontaktorganer, et naturlig forum for informasjon fra sjefen til de menige og omvendt. De skal være organer for et organisert samarbeid, og for naturlig og fri meningsutveksling om alle de saker det burde være naturlig å orientere tillitsmennene om eller saker som det naturlig burde være tillitsmennenes oppgave å orientere sjefen om.

Et slikt forum kan bare skapes dersom sjefen fullt ut forstår og dessuten går inn for å gjøre tillitsmennene til medarbeidere. Selvfølgelig spiller det en stor rolle hvordan tillitsmennene ser på og tar sin oppgave. Tillitsmennene er imidlertid vanligvis unge og

usikre, og deres naturlige respekt for sine militære foresatte er ofte til hinder for dem i deres arbeid som tillitsmenn. Det ligger derfor i sakens natur at det først og fremst er sjefen det kommer an på om utvalgene skal bli det de er tenkt å være.

Nemnda er klar over at det også i det sivile liv byr på store vansker å få sving på slike samarbeidsorganer som drifts- og produksjonsutvalg, og vanskene er sikkert større innenfor en autoritær etat som Forsvaret. Det kreves imidlertid megen tid og arbeid for å få utvalgene til å virke slik de skal. Nemnda vil tilrå at det blir tatt initiativ til kurser — orienteringer — i samarbeidsteknikk for befall. Det finnes utvalg som arbeider godt og som kan stå som et mønster for de øvrige utvalg.

Nemnda vil sterkt presisere at tillitsmannsutvalgsordningen er av vesentlig betydning for de vernepliktige, både for de unge som gjør førstegangstjeneste og for de eldre som innkalles til repetisjonsøvelser. Et effektivt utvalgsarbeid medvirker i høy grad til å skape trygghet og en god moral. Nemnda kan ikke se at det er noen militære hensyn som skulle hindre et godt samarbeid — gode forhold — mellom befall og menige.

Nemnda søker ved sine reiser å øke forståelsen for utvalgsarbeidet og ville gjerne gjøre mer på dette felt, men det krever, som nevnt tidligere i innberetningen, en økning av Ombudsmannens kontorpersonale.

Permisjonsbestemmelser.

Permisjon er naturlig nok en av soldatens sentrale interesser.

Permisjon har ikke vært betraktet som en rettighet for soldaten. Permisjon var en gunstbevisning, en belønning for utvist interesse og iver i tjenesten. Denne ordning ble betraktet som et viktig middel i disiplinens tjeneste.

Denne bestemmelse kunne forsvares den gang verneplikten var begrenset til 48 eller 60 dager. I dag da førstegangstjenesten er henholdsvis 480 og 540 dager går det, etter Nemndas mening, ikke an å opprettholde en slik bestemmelse.

Langpermisjon, dvs. ferie, må være en klart uttalt rett. Det samme burde, etter Nemndas oppfatning, også gjelde weekendpermisjon, annen eller tredjehver helg og en kveldspermisjon i uken, alt etter tjenestens behov. Permisjon utover dette kunne formentlig uten skade gis som belønning for utvist interesse og iver i tjenesten.

Nemnda har hørt svært mange klager fra soldatene over at de någjeldende permisjonsbestemmelser muliggjør permisjons-nektelse

uten at disiplinærreglementet anvendes. Forholdet med denne ukontrollerbare refselsesmetode er av Ombudsmannen innbragt for de høyere militære myndigheter som ikke var kjent med dette, men likevel sendte ut direktiver for å stoppe en slik praksis.

Spørsmålet om endringer i permisjonsbestemmelsene i sin alminnelighet er også innbragt for departementet som arbeider med saken.

Nemnda vil rent prinsipielt peke på at den lange tjenestetid gjør det nødvendig å se langt mer liberalt på permisjonsbestemmelsene enn tidligere. En bør så langt gjørlig lette soldatens adgang til å bevege seg utenfor det innegjærede forlegningsområde etter tjenestens slutt og inntil rosignal. Det ytre leirområde bør gis en ramme som gjør det mulig for soldaten å ha god kontakt med den sivile befolkning på stedet, og det bør for opphold i dette ytre leirområde ikke anvendes noen form for permisjonssedler. Soldaten burde gis en sterk følelse av frihet etter at dagens tjeneste er slutt.

Det praktiseres nå den ordning at delvis sykmeldte og syke som ikke er friskmeldt innen midten av uken ikke har rett til week-endpermisjon. Nemnda kan ikke skjønne hvorfor delvis sykmeldte ikke kan innvilges permisjon og rår til at bestemmelsen bringes til opphør.

Nemnda rår for øvrig til at soldatene under langpermisjon blir utbetalt det til enhver tid gjeldende kostøre som kostgodtgjøring under permisjonen. Soldaten vil selvsagt alltid være velkommen hjem på langpermisjon, men Nemnda finner det ikke rimelig at byrden med å forsørge soldaten i denne tid ensidig skal legges på familien. For mange familier faller dette vanskelig. De fleste vil sikkert mene at det maten koster de militære når soldaten er i forlegningen, det burde han kunne bidra med hjemme når det er dem som holder ham med kost.

Da befalet ofte ikke er sakkyndig når det gjelder behovet for jordbrukspermisjon, kunne det være ønskelig om de respektive sjefer i større utstrekning søkte sakkyndig bistand ved behandling av slike saker.

Økonomiske problemer.

Nemnda er kjent med St. prp. nr. 137/54, om bedring av de økonomiske vilkår for utskrevne menige.

Nemnda er også kjent med den henvendelse som soldatene i Brig N ved sine tillitsmenn har sendt Stortinget. Under Nemndas befaring av forlegningene i Nord-Norge i desember måned overleverte tillitsmennene de samme dokumenter til Nemnda med anmodning om å ta seg av saken. Under møtene med de forskjellige tillitsmannsutvalg ble det sterkt hevdet at de dagpenger som var brakt i forslag

i St. prp. nr. 137/54 innebar et brudd på de løfter som fra myndighetenes side var gitt soldatene i første kull av 16 måneders førstegangstjenestgjørende. Tillitsmennene viste i denne forbindelse til en av Forsvarsdepartementet utsendt brosjyre med tittel «Tjenestetiden» hvori de klart var gitt uttrykk for at dagpengene ville bli foreslått øket til kr. 2,50 pr. dag de første 4 måneder, kr. 4 pr. dag de neste 6 måneder og for all tjeneste utover 10 måneder kr. 5 pr. dag. De hadde videre, som en selvfølge, gått ut fra at de nye satser ville bli gjort gjeldende f. o. m. 4 måneders dagen etter innrykket i mars måned, dvs. fra juli måned 1954. Nemnda ga uttrykk for at de forsto de følelser som gjorde seg gjeldende og lovet å fremholde deres syn for Stortinget. Dette er senere gjort.

Når det gjelder familietillegget, er Nemnda av den oppfatning at dette jevnt over betraktes som tilfredsstillende under forutsetning av at myndighetene bruker den adgang de har til å øke satsene med inntil 50 pst. når forholdene gjør dette berettiget.

Nemnda har imidlertid et sterkt inntrykk av at soldatene burde gis bedre informasjon om den adgangen de har til å søke familietillegget øket. Dette gjelder spesielt repetisjonsavdelinger. På den annen side er Nemnda kjent med at det er meget vanskelig å få en slik søknad innvilget.

Behandlingen og avgjørelsen av slike søknader er lagt til DK-intendanten, dog med adgang til å bringe saken inn for departementet. Av bestemmelsen fremgår at DK-intendanten, i særlige tilfelle — (for å erstatte nødvendige vanlige tilskudd fra forsørgeren, til betaling av faste avdrag på gjeld, til dekning av høyere leveomkostninger, f. eks. i by, m. v.) — kan tillate øking av grunnbeløpene med inntil 50 pst.

De gjeldende grunnbeløp for familietillegg kr. 275 pr. måned for hustru og kr. 70 pr. måned for hvert barn under 18 år ble gjort gjeldende f. o. m. 1. juli 1952. Siden den gang er leveomkostningene steget og lønningene som følge herav regulert. Dette burde det tas hensyn til ved behandlingen av søknader om forhøyet familietillegg. Tolkningen av bestemmelsen, slik den er gitt fra departementets side, har imidlertid ført til at det bare unntaksvis innrømmes forhøyet familietillegg. Det blir generelt ikke tatt hensyn til at leveomkostningene er gått opp. De nåværende bestemmelser om forhøyet familietillegg må omarbeides, og det må gis klare regler for hvem som er berettiget til forhøyet familietillegg.

Behandlingen av søknader om forhøyet familietillegg synes for øvrig å ta unødige lang tid. Det er mulig at de skjemaer som brukes,

dvs. formen for attestasjoner av søkerens opplysninger, kunne forenkles slik at den vernepliktige bare behøvde å gå til en offentlig myndighet, ligningsvesenet i hjemstavnskommunen, og her få ordnet alle attestasjoner. Med litt velvilje fra de stedlige myndigheter måtte det være mulig å få til en slik løsning. Det er under alle omstendigheter viktig at saker vedrørende familietillegg ekspederes raskt. Det er få ting som bekymrer den vernepliktige forsørger mer enn nettopp familiens underhold.

Kostholdet.

Kostholdet i de militære forlegninger er godt. Klager forekommer sjelden. Når det skjer, er gjerne årsaken feil fra kjøkkenpersonellens side. Tilsetning av sivile kjøkkensjefer har vært av den største betydning. Nemnda går ut fra at samtlige forlegninger i så raskt tempo som mulig får tilsatt sivile kjøkkenbestyrere eller bestyrerinner. Vinningen ved dette er ikke bare bedre tillaget mat, men også en bedre utnytting.

Ordnings med å tilsette kjøkkeninspektriser i forsvarsgrenene, er etter Nemndas oppfatning, et utmerket tiltak. Kjøkkeninspektrensene har også samlet kjøkkenbestyrere og bestyrerinner til kurser. Slike kurser bør bli en fast ordning.

På et par områder har det vært ganske mange klager. Det gjelder spesielt manglende variasjon av pålegg og dernest ønsker om mer melk. Klagen over manglende variasjon i pålegg burde være ganske unødvendig, idet utvalget er stort. Når klager på dette område forekommer, må det skyldes feil fra den forlegningen som er ansvarlig for bestilling av matvarer.

Ved en rekke eldre forlegninger klages det over at kjøkken og spisesaler er i en dårlig forfatning. Et typisk eksempel på dette er kjøkken og spisesal i Kavaleriets forlegning på Trandum, hvor både kjøkkenbetjeningen, soldatene og ledelsen, har reist meget sterke klager. Det er mange liknende tilfelle. Nemnda mener at dette forhold er uholdbart. Tilberedning av maten og renhold av spisestell må foregå under hygienisk betryggende forhold og av hensyn til betjeningen i lyse og sunde arbeidslokaler.

Spisesalene bør være lyse og trivelige. Nemnda mener at en i det lange løp vil være tjent med å gå over til bruk av stoler og mindre bord i spisesalene. Det vil bli noe dyrere i anskaffelse, men man vinner så meget i trivsel at det utvilsomt vil lønne seg.

Utstyr.

Soldatene i Hæren har hilst vedtaket om ny permuniform med den aller største glede.

Dette er kommet til uttrykk i nærsagt hvert tillitsmannsutvalgsmøte. Nemnda har deltatt, men tillitsmennene har samtidig gitt uttrykk for at de er svært skuffet over at den nye permuniform kommer så sent at de selv ikke får noen glede av den.

Blant Marinens mannskaper synes det å være en utbredt misnøye med uniformsreglementet, spesielt gjelder dette sommeruniformer, men også reglene for innbytting.

Marinen praktiserer en annen ordning for innbytting av uniformseffekter enn de andre forsvarsgrener. Uten å gå nærmere inn på saken, vil Nemnda uttale at reglene for bytting av uniformseffekter bør være ensartet i de 3 forsvarsgrener og tilrår at dette blir ordnet.

Kravet om sommeruniform er et gammelt krav fra Marinens mannskaper. Det har vært arbeidet med saken, men det er Nemndas inntrykk at arbeidet har gått smått, og at en har sett unødig konservativt på saken. Under Nemndas besøk i Horten viste manskapene blant annet fram en ny, hvit trøye med blå kant i stivt lerret og i en utrolig stygg utførelse. Ved samme anledning ble det for øvrig pekt på at buksene ikke var utstyrt med beltestopper til tross for at ungdommen praktisk talt 100 pst. bruker belter og ikke seler.

Marinens mannskaper har, etter Nemndas skjønn, utvilsomt behov for en sommeruniform, og Nemnda tilrår at en slik uniform må inngå i den ordinære bekledning.

Det er et alminnelig ønske blant soldatene å få permisjonssko. Permsko hører i dag ikke med i utstyret, de må bruke sine private sko og bære utgiftene med halvsåling og skokrem. De mener det er hårdt å skulle bruke dagpengene til dette eller at foreldrene skal bære disse utgifter. Nemnda finner — den lange tjenestetid tatt i betraktning — soldatenes krav berettiget og foreslår at permsko heretter inngår i utstyret.

Nemnda mener det bør overveies om det ikke ville være hensiktsmessig å legge om utdelingen av fottøy slik at hver mann ved førstegangstjenestens påbegynnelse får utlevert nytt fottøy som blir hans eget, og som han får med seg hjem når tjenesten er slutt. Med 16 og 18 måneders tjeneste synes dette å være en rasjonell ordning.

Praksis nå er den samme som den var den gang tjenestetiden var 48 dager. Fottøyet samles inn etter endt tjeneste, repareres og utleveres pånytt til neste mann. Følgen av dette er at manskapene ved de sentrale øvelsesplasser (rekruttene) får utlevert bare gammelt fottøy. Ofte passer det dårlig selvom størrelsen er den riktige. Dette skaper irritasjon og ubehag, og det synes i det hele å være en

uheldig ordning. Nemnda har for øvrig hørt at det finnes et stort lager av gammelt fottøy. Det er således sagt at hvert regiment sitter inne med et lager på flere tusen par gamle støvler. Det er mulig at disse regimentlagere må sees i forbindelse med regimentsøvelser, men er denne nåværende ordning rasjonell? Ville det ikke være en tanke også å la de som innkalles til repetisjonsøvelser få utlevert det nødvendige fottøy med plikt til ved senere øvelser, selv å bringe med seg støvlene eller gå over til å la slike mannskaper selv holde seg støvler mot en rimelig godtgjørelse? En slik ordning ville i et hvert fall ha til følge at mannskapene møtte med egne inngåtte støvler og formentlig også ville sørge for at de var skikkelig preparert. Nemnda er ikke sakkyndig nok til å ha en bestemt mening om hvordan forholdet bør ordnes for de som innkalles til repetisjonsøvelser, men antar at dette spørsmål fortjener å bli overveiet.

Nemnda har også, spesielt i Brig N, mottatt klager over manglende feltutstyr for vinterøvelser, spesielt soveposer. Det er også klaget både fra førstegangstjenestgjørende og mannskaper i repetisjonsavdelinger, over at det utleveres en mengde tynnslitte og dårlige ulltepper.

Nemnda antar at det er manglende bevilgninger som er årsaken til at utstyret ikke er tilfredsstillende og tilrår at det blir stillet nødvendige midler til rådighet for dette formål.

Et nokså alminnelig problem for mannskapene har vært erstatningsplikten for tapt eller beskadiget utstyr og den måte slike saker blir behandlet på. Dette spørsmål er imidlertid tatt opp med overkommandoene, og nye regler er under utarbeidelse. Nemnda finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på dette spørsmål nå.

Nemnda vil til slutt under dette avsnitt nevne at enkelte tillitsmenn har gitt uttrykk for ønsket om å få innført våpenmerker i tøy som distingsjon på uniformen i likhet med det bl. a. engelske avdelinger har. Tillitsmennene har motivert sin anmodning med at dette ville bidra til å styrke korpsånden. Nemnda har for øvrig merket seg at Kavaleriets mannskaper er stolte av sin spesielle barret og sin grønne skuldernor, og mannskapene i brigaden over sine mørkeblå barrets. Dette tyder på at tillitsmennenes ønsker om en spesiell markering av den enkelte våpengren har meget for seg, og Nemnda antar derfor at dette spørsmål bør vies oppmerksomhet.

Spørsmålet om en spesiell form for belønning for god korpsånd og god militær opptreden bør muligens også overveies.

Tannlegetjenesten.

Nemnda finner å burde peke på at en til stadighet, innen alle forsvarsgrener, støter på klager over tannlegetjenesten. Selvom en bare holder seg til den fastsatte regel om at en soldat ikke skal forlate militærtjenesten med dårligere tannstatus enn da han møtte til tjeneste, blir det fremholdt at tannlegetjenesten er helt utilstrekkelig. Nemnda har forsøkt å danne seg et bilde av dette forhold og er kommet til at soldatene har rett i sin kritikk.

Nemnda er ikke sakkyndig nok til å kunne peke på årsakene til at tannlegetjenesten svikter, men antar at denne tjeneste ikke kan bli tilfredsstillende uten at Forsvaret — går til fast ansettelse av tannlege i hver større forlegning ved siden av de vernepliktige tannleger.

Samfunnet har i de senere år lagt stor vekt på å bygge ut en effektiv tannlegetjeneste og anvender betydelige midler til dette formål. Under disse forhold mener Nemnda at det er nødvendig å skape en tilfredsstillende tannlegetjeneste for den ungdom som er inne til militærtjeneste.

Velferds- og undervisningstjeneste.

Velferds- og undervisningstjeneste i Forsvaret er nå alminnelig anerkjent. Til tross herfor råder det fremdeles stor mangel på lokaler egnet til dette formål. Denne for soldatene så viktige tjeneste kan ikke drives rasjonelt uten leserom, skriverom, undervisningsrom og rom for hobbyvirksomhet med nødvendig utstyr. I påvente av de planlagte nye fritidsbygg, som Nemnda håper det er mulig å fremskynne reisingen av, må etter Nemndas skjønn snarest stilles til rådighet midler til innredning av midlertidige lokaler.

Nemnda vil peke på de spesielle behov som foreligger for mannskapene ved isolerte forlegninger og nevner spesielt Kystartilleriets forter.

Marinens mannskaper står i en særstilling, og disse mannskapers problemer er det nødvendig å vie spesiell oppmerksomhet.

Det er ikke mulig å drive effektiv velferds- og undervisningsvirksomhet ombord i Marinens fartøyer. Det finnes ikke plass til det. Det eneste unntak fra denne regel er at de større fartøyer har muligheter for å arrangere filmforestillinger på banjeren. Det er heller ikke lett, men det lar seg gjøre.

I betraktning av at filmtjeneste er en form for velferdsvirksomhet som kan drives ombord, skulle en tro at de større fartøyer under fart, var rikelig utstyrt med film og gode filmfremviserapparater. Dette er ikke tilfelle. Marinens fartøyer behandles på samme måte som de faste forlegninger i land, hvor filmene sirkulerer etter oppsatte ruter og for en be-

stemt pris pr. forestilling. Det synes for Nemnda klart at denne ordning ikke passer for Marinens fartøyer. Etter Nemndas oppfatning må en finne fram til en ordning som muliggjør at de større fartøyer under fart kan medbringe et tilstrekkelig antall filmer. Omkostningene ved filmtjenesten ombord bør dekkes av spesielle velferdsmidler stillet til Marinens disposisjon.

Bortsett fra filmtjenesten ombord i de større fartøyer, må alt velferdsarbeid i Marinen foregå når fartøyene er i havn.

Dette nødvendiggjør at der i alle havner, hvor det finnes faste marinestasjoner, bygges fritidsbygg som ikke bare dekker de stasjonære mannskapers behov, men som også kan ta seg av fartøyenes mannskaper. Nemnda må beklage at slike bygg ikke allerede er reist. Nemnda finner ingen tilfredsstillende forklaring på at et slikt bygg ikke forlengst er reist i Horten, vår største marinebase. Behovet for et fritidsbygg i Horten er så helt åpenbar.

I alle større havner ellers i landet må en, etter Nemndas oppfatning, finne fram til en annen ordning som tilfredsstiller behovet for velferdsarbeidet for Marinens mannskaper. Det ville formentlig være en brukbar løsning om fartøysjefen, sammen med tillitsmannsutvalget, disponerte midler for bussturer, tilstelninger o. l. Marinen burde, etter mønster av handelsmarinen, ha faste kontakter, ikke nødvendigvis eget personell, på disse steder. Kontakter som den enkelte fartøysjef på forhånd kunne varsle, slik at et visst program lå klart til avvikling straks etter at fartøyet var kommet i havn.

Velferdstjenesten i Marinen må løses etter andre linjer enn de en følger for mannskapene i Hæren og Flyvåpnet, og dette kan ikke skje uten at Marinen får stillet til disposisjon ekstra velferdsmidler. Det er Nemndas bestemte oppfatning at Marinens mannskaper er langt ugunstigere stillet en mannskapene i de øvrige forsvarsgrener.

Hæren og Flyvåpnet har sine forlegninger i land. Etter at dagens tjeneste er slutt har mannskapene mange muligheter for fritidsbeskjeftigelse og avkopling både innenfor og utenfor forlegningen. Mannskapene ombord i Marinens fartøyer lever under langt vanskeligere forhold. De bor usedvanlig trangt, og de har ikke spisesaler, kantiner, oppholdsrom o. l. Derfor mener Nemnda at det både er forsvarlig og riktig at de til sine velferdsbehov har krav på å få stillet til disposisjon ekstra midler.

Nemnda vil ellers uttale at midlene til velferds- og undervisningsvirksomhet i sin alminnelighet er for snaue.

Nemnda har konstatert at det ved alle forlegninger er stor interesse for praktiske kurs. En får imidlertid ofte høre at denne virksomhet stopper opp før budsjetterterminens utløp av mangel på midler. Når soldatene interesserer seg så meget for slike, er årsaken sikkert den at de her får kunnskaper som alltid kan komme til daglig nytte i det sivile liv.

Det synes ellers å mangle meget på soldatenes interesse for, eller vilje til, å ta del i løsningen av fritidsproblemene. Nemnda har hørt mange uttalelser om at militærlivet i seg selv virker sterkt hemmende på soldatens lyst og vilje til selv å gjøre en innsats. Enkelte tillitsmenn har, på Nemndas forespørsel, uttalt at de ikke bryr seg om tiltak som de selv ikke har vært med på å forberede. Fra ungdomsorganisasjonene foreligger en rekke uttalelser om at militærlivet virker sløvende på ungdommen. Tidligere interesserte og aktive lags- og klubbmedlemmer taper under militærtjenesten sin interesse og blir borte fra lagsarbeidet.

Nemnda mener det er nødvendig å finne fram til tiltak som kan endre dette bilde, tiltak som utløser egenaktivitet blant soldatene. Det er i samfunnets interesse at så skjer.

Nemnda har selv gitt uttrykk for at løsningen muligens er den at soldatene får adgang til å danne egne klubber eller lag innen den enkelte forlegning til å ta seg av de forskjellige interesseområder, såsom idrett, bridge, sjakk, amatørteater, orkester o. l. Klubbene måtte i den utstrekning midlene strekker til, og etter tillitsmannsutvalgets råd, finansieres av velferdsmidler. Klubbene burde ellers baseres på medlemskap med en mindre kontingent. Dette nærmest for å markere medlemskapet, for å få den enkelte til å tre fram og erklære sin interesse. De måtte selv velge sine styrever og utvalg og selv, i samråd og ved hjelp av idretts- og velferdsbefal, drive klubbens virksomhet.

Idretten egner seg spesielt for dette formål, både fordi den samler så mange og fordi den samlet krever så mange tillitsmenn i styrever og utvalg.

Med utgangspunkt i klubbene og lagene burde det være lett å knytte kontakt med sivilbefolkningen i distriktene omkring forlegningene, bryte den isolering som ofte er til stede.

De valgte tillitsmenn ville være et godt grunnlag for frivillig kveldsundervisning i praktisk lagsarbeid. Idrettslagene ville formentlig se det som en naturlig oppgave å arrangere kveldskurser for utdanning av amatørinstruktører og dommere i de forskjellige idrettsgrener osv.

Nemnda tror at det på denne måte ville være mulig å holde interessen vedlike hos tid-

ligere interesserte og aktive medlemmer av ungdomsorganisasjonene og vekke interesse, aktivisere nye ungdommer. Nemnda rår til at spørsmålet om veier og midler for soldatenes egen medvirkning i fritidsarbeidet, snarest blir utredet og de nødvendige tiltak forsøkt satt i verk.

Nemnda er klar over at det vil kunne ha mange uheldige følger om det ble gitt adgang til å danne politiske foreninger ved forlegningene. På den annen side er Nemnda klar over at den ungdom som er inne til militærtjeneste i 16 eller 18 måneder burde ha krav på å bli orientert om spørsmål som både direkte og indirekte er politiske spørsmål. De er alle i alderen 20—21 år og står like foran selv å skulle legge sin stemmeseddel i urnen. Samfunnet burde derfor være interessert i at slike informasjoner blir gitt. Nemnda mener også dette spørsmål bør utredes. Det burde, i samråd med de politiske ungdomsorganisasjoner, være mulig å finne høvelige former for å løse dette spørsmål.

Nemnda var i sin forrige innberetning inne på en enkelt side av U/V-korpsets organisasjon. Da en har det inntrykk at hele U/V-korpsets opplegging er tatt opp til behandling i forbindelse med forslag om ny undervisningsordning, går Nemnda i denne innberetning ikke nærmere inn på denne sak.

Nemnda ser feltpresttjenesten som et viktig ledd i soldatenes velferd og ber overveiet om denne tjeneste, spesielt ved de små og isolerte forlegninger, kan styrkes. Nemnda vil for øvrig peke på betydningen av et godt samarbeid mellom velferdsbefal, lege og feltprest.

Befalets problemer.

Befalet har også sine problemer. De er både mange og bekymringsfulle og fortjener stor oppmerksomhet. Dette forhold synes å være svært lite kjent. Det kommer blant annet sjelden fram i pressen. Når det fra tid til annen nevnes, er det som regel i forbindelse med en artikkel skrevet av en befalingsmann som tilsvaret til en tidligere fremkommet kritikk og blir vel derfor neppe lagt tilstrekkelig merke til. At befalets problemer ikke er alminnelig kjent og forstått, er av mange grunner uheldig. Nemnda vil derfor i dette avsnitt redegjøre for en del av disse, slik Nemnda etter de siste 2½ års befaringer og samtaler ser dem.

Samfunnet stiller, og må stille store krav, til de militære befalingsmenn. Den makt og myndighet som ved lov og på annen måte er tillagt militære befalingsmenn, skal utøves med ro og sindighet. En krever at de skal ha erfaring og psykologisk innsikt, slik at de både i fred og krig evner å gi den enkelte sol-

dat en riktig behandling. De skal være gode instruktører. De skal også være gode ledere, ledere som passer til norsk lynne. De skal stå som eksempel for alle de unge de til enhver tid har under sin kommando. De skal foruten å gi militær opplæring medvirke til å utvikle gode samfunnsborgere. Det er store krav, men de kan heller ikke være mindre.

Det er ingen tjenestemannsgruppe som er så utsatt for offentlig kritikk som de militære befalingsmenn. En kan, etter Nemndas oppfatning, ikke se bort fra at det er populært å kritisere befalet. Ved nærmere granskning svikter ofte en vesentlig del av grunnlaget for kritikken, men det lar seg vanskelig rette opp igjen.

Det er neppe noen tjenestemenn som er tvunget til å skifte arbeidsplass så ofte som militært befal gjør det, høyere befal oftere enn lavere befal. Nemnda har inntrykk av at 20—30 beordringer i tiden siden 1945 ikke er ualminnelig. Beordringene strekker seg fra sør til nord og fra øst til vest i landet, fordelt på tjeneste ved tropp og stab, til øvelser og kurser. Samtidig med de mange beordringer har det vært store vansker med å få flyttingsgodtgjøring, hvilket ikke gjør humøret bedre.

De boligforhold, som har eksistert og fremdeles i stor utstrekning eksisterer, er svært dårlige. Nemnda har sett befalsrom som har vært under enhver kritikk. Rommene er, tross de vedtatte normer for møblering, fremdeles ofte sparsomt møblert med gamle, nedslitte og uensartede møbler og gir i det hele et forstemmende inntrykk, spesielt når en vet at de skal bo her, kanskje for år fremover. Midler til møblering i befalsrom måtte tidligere tas av soldatenes kvarterer, og da måtte det bli beskjedent det som kunne gjøres for befalet. Først i inneværende budsjett-termin er det gitt egen bevilgning til dette formål. Manglene på dette området er imidlertid så store at det trenges en ekstraordinær bevilgning skal den vedtatte norm for utstyr av befalsrom kunne gjennomføres. Det er bygget en del nye befalsforlegninger, og her er standarden god, men det er, i forhold til behovet, ennå bygget så altfor lite av slike befalsforlegninger.

Nemnda vil også nevne at det befal som har vært og er nødsaget til å bo i dårlige befalsrom har hatt store vanskeligheter med å få fastsatt en rimelig husleie. I mange tilfelle er rommene slik at det ikke burde kreves husleie i det hele tatt.

Befalets messer er ofte av den samme dårlige standard som befalsrommene. Trangt er det om plassen ved bordet til måltidene og enda trangere er det om plassen i oppholdsrommet.

Gift befal må ofte bo langt fra sin familie. Det er ikke så få som gjennom år har sett familien bare i sine ferier.

Familieboliger har det nemlig vært en nesten total mangel på. Mange av de som tross alt har tatt familien med har fristet tilværelsen i tyskerbrakker av dårlig kvalitet eller i hytter. Det er etter hvert bygget mange familieboliger av god standard, men det er fremdeles stor mangel.

Flytting med familien til forlegninger i små og økonomisk vanskelig stilte kommuner betyr en reduksjon av familiens levestandard. Større skatter, større utgifter til barnas skolegang, større utgifter til sosiale goder, tannlege, lege osv. Økede utgifter til anskaffelse av klær på grunn av ekstra reiseutgifter osv. Prisene på matvarer blir ofte høyere og utvalget mindre.

Befalet representerer i slike kommuner, skattemessig og på annen måte, en stor ny inntekt for kommunen, men de blir ikke lenge nok på stedet til å få noen innflytelse i kommunen.

Befalet og deres familier lever for øvrig nokså isolert i forhold til befolkningen på stedet, hvilket neppe er heldig. De er selv klar over forholdet, men det synes vanskelig å kunne gjøre noe ved det. Det burde imidlertid bevisst arbeides for å rette på forholdet. Det er høyst uheldig at befalet og deres familier lever isolert fra sivilbefolkningen.

Personelladministrasjonen, spesielt i Hæren, synes å være for svakt oppbygd. Sakene, og da spesielt tilsetninger, går for sent. Det er befal som har ventet opptil 1½ år på svar på søknader om tilsetning i ny stilling. Klagen over dette forhold er mange. Ordningen med at alt skal gå tjenestevei synes i dag å medføre mange ulemper.

Befalets innflytelse på ansettelser er liten. Begrepet ansettelsesråd er ukjent i Hæren. Føler en tjenestemann seg forbigått og ønsker en forklaring på hvorfor han er det, blir vedkommende henvist til å klage til Stortinget med derav følgende offentlighet om saken. Tjenestemenn i andre etater har normalt ikke disse vansker. Deres representant i ansettelsesrådet vil kunne orientere vedkommende om

forholdet. Den sterke øking av nye stillinger som forholdene nå har nødvendiggjort, synes å nødvendiggjøre en mer smidig form for hele personaladministrasjonen. Nemnda savner forutsetninger for å antyde noen løsning av spørsmålet, men finner i denne beretning å burde peke på forholdet.

Systemet med tjenesteuttalelser synes å ha liten verdi. For å få fullt kjennskap til søkerens kvalifikasjoner, må en kjenne vedkommende offiser som har gitt tjenesteuttalelsen og hans måte å skrive på, eller også må en ringe rundt og samle opplysninger. Søkeren selv støtter seg i god tro til de tjenesteuttalelser han har fått. Systemet med tjenesteuttalelser i den form det nå praktiseres bør, etter Nemndas mening, straks bringes til opphør. Det er ikke til gagn hverken for den enkelte tjenestemann eller for etaten.

Ombudsmannen har, som nevnt i forrige innberetning, i henhold til instruksjonen, hjulpet befal som har klaget over forbigåelse i avansement til å få opplysninger om hvorfor de er forbigått. På bakgrunn av den kritikk som i denne forbindelse fremkom i Stortinget under behandlingen av Nemndas første innberetning, er saken tatt opp med Stortingets Protokollkomité, som vil avgi en uttalelse som fastlegger Ombudsmannens fremtidige virksomhet når det gjelder slike saker.

Som nevnt til å begynne med, har Nemnda funnet det riktig å peke på at også befalet har sine problemer, som fortjener stor oppmerksomhet. Nemndas oversikt er generelt formet, men den skulle gi et bilde av situasjonen. Det er et mørkt bilde som hverken myndighetene eller offentligheten synes å være tilstrekkelig kjent med. Det viser seg ofte at det militære befal på mange måter er vanskeligere stillet enn alle andre tjenestemannsgrupper.

Nemnda foreslår at Forsvarsdepartementet eller en offentlig nedsatt komité, får i oppdrag å utrede befalets problemer og fremlegge forslag som i vesentlig grad retter på de nåværende forhold. Et effektivt forsvar kan ikke bygges opp uten et dyktig og tilfreds befalskorps.

Oslo, mars 1955.

Arthur Ruud.

Rolf Hansen.

Reidar Tveten.

Bjarne Lyngstad.

Erland Aasdahl.